

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za kroatistiku
Katedra za hrvatsku usmenu književnost

Zagreb, 14. lipnja 2017.

Križevački statuti u usmenoj tradiciji križevačkoga kraja

DIPLOMSKI RAD

8 ECTS

Mentorica: Doc. dr. sc. **Evelina Rudan,**

Studentica: **Patricija Jakšić**

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Križevački statuti kao fenomen u hrvatskoj tradicijskoj i vinskoj kulturi	6
2.1. Vremensko i mjesno određenje upotrebe <i>Križevačkih statuta</i>	8
2.2. Uloga, svrha i važnost <i>Križevačkih statuta</i>	9
2.3. Povijest nastanka <i>Križevačkih statuta</i>	10
2.4. <i>Križevački statuti</i> i ostale <i>vinsko-pajdaške regule</i>	13
3. Križevački statuti u usmenoj i pisanoj književnosti	16
3.1. <i>Križevački statuti</i> u zapisu.....	21
3.2. <i>Križevački statuti</i> u izvedbi.....	24
4. Žanrovsko određenje <i>Križevačkih statuta</i>	27
4.1. <i>Križevački statuti</i> i hrvatska usmena drama.....	28
4.2. <i>Križevački statuti</i> i retorika (retorički oblici).....	32
4.3. <i>Križevački statuti</i> i hrvatska usmena lirika.....	37
5. Križevački statuti na <i>Križevačkom velikom spravišću i Martinju</i>	41
5.1. Pravila i uporaba <i>Križevačkih statuta</i>	43
5.2. <i>Križevački statuti</i> na <i>Križevačkom velikom spravišću</i> 2016. godine.....	47
5.3. <i>Obred kršćenja mošta</i> na Martinju 2016. godine.....	50
5.4. Veliki ritual o kršćenju mošta prema zapisima „Pajdaš” Zvonka.....	51
5.5. <i>Križevački statuti</i> i obred krštenja mošta iz zapisa 1954. godine.....	52
5.6. <i>Moderne pijačke igre</i>	54
5.7. Usporedba starijih i novijih zapisa <i>Križevačkih statuta</i> i obreda krštenja mošta te zapisa modernih <i>pijačkih igara</i>	57
6. Zaključak	59
7. Sažetak	60
8. Ključne riječi	60
9. Tumač manje poznatih riječi	61
10. Popis literature i rukopisa	65
11. Popis kazivača	68
12. Prilozi	70
12.1. Rukopisi.....	70
12.1.1. <i>Pomirba – Svati – Ponovo svada</i>	70

12.1.2. <i>Obred kršćenja mošta na Martinju 2016. godine</i>	142
12.1.3. Zapisi obreda kršćenja mošta unutar veselice po <i>Križevačkim statutima</i> iz 1954.	154
12.1.4. Moderne pijačke igre	157
12.1.5. Razgovori s kazivačima (Zoran Homen, Stjepan Vrhovec)	163
12.2. Ostali prilozi.....	183
12.2.1. Usporedba starijih i novijih zapisa <i>Obreda kršćenja mošta</i>	183
12.2.2. Usporedba starijih i novijih zapisa temeljeni na <i>Križevačkim statutima</i>	185
12.2.3. Primjeri <i>pajdaških popevki</i>	186
12.2.4. Popis izdanja i rukopisa <i>Križevačkih statuta</i> u 19. i 20. stoljeću.....	189
12.2.5. Promotivni letak o Križevcima.....	192
12.2.6. Suveniri iz Križevaca.....	193
12.2.7. Križevačko veliko spravišće 2016. (slika).....	193
12.3. Moderna pijačka pravila	194

1. Uvod

Križevački statuti predstavljaju knjigu ili kodeks ponašanja – svojevrsni vinski bonton – kojeg bi se trebao pridržavati svaki pripadnik veselog društva, koji se okupi oko bogatog stola, uživajući uz dobru vinsku *kapljicu*. Vinski *statuti* su stoljećima ukorijenjeni u tradiciji grada Križevaca i s vremenom su postali bitnim elementom zajednice koju predstavljaju. Upravo zato što su *Križevački statuti* jedan od najpoznatijih predstavnika križevačke usmene književnosti u hrvatskoj književnosti, ovaj rad donosi detaljan prikaz i analizu najpoznatijih hrvatskih *vinsko-pajdaških regula*.

S kulturno-antropološkog i etnološkog aspekta rad se osvrće na ključna pitanja: što *Križevački statuti* jesu, kada su nastali i zašto baš u Križevcima, gdje se, kada i na koji način izvode, te jesu li originalno ostvarenje hrvatskog naroda ili su im stariji narodi bili uzor u kreiranju oblika po kojem su nadaleko poznati.

Križevački statuti definirani su kao fenomen u tradicijskoj i vinskoj kulturi, u usmenoj i pisanoj književnosti, te se ističe njihovo vremensko, mjesno i žanrovsko određenje. Osim toga, objašnjena je uloga, značaj i svrha *Križevačkih statuta* koji se izvode na raznim kulturno-turističkim manifestacijama (*Križevačko veliko spravišće*, Martinje, okupljanje turističkih skupina na zahtjev turističkih agencija) i različitim slavljinama (rođendani, imendani, krštenja, svadbe i sl.) u suvremenom društvu bez kojih se niti jedna vesela proslava ne može održati.

Provedena je usporedba različitih tekstova, priloženih uz rad, a to su: tekst *Križevačkih statuta* i njegovog dodatka *Veliki ritual o krštenju mošta* iz starijeg zapisa autora, koji se potpisuje pseudonimom „Pajdaš” Zvonko¹, noviji tekst *Križevačkog velikog spravišća* iz 2016. godine², stariji tekst *Velikog rituala o krštenju mošta* na Martinju zapisanog 1954. (?)³,

¹ Pravo ime autora je Zvonimir Pužar. Tekst se nalazi u djelu: **Križevački statuti**. Vinsko-pajdaške regule za sve domaće, društvene, prijateljske i pobratimske zabave i veselice, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice Pajdaš Zvonko iz Vupoglave [Zvonimir Pužar]. - [Dodatak: Koprivničke regule. – Varaždinski fureš. – Krapinski vandrček. – Turopoljski statuti. – Zagrebačka puntarija. – Ivanečka smešancija – Svetojanska lumparija.]. Naklada G.Neuberg, Križevci: Turistička zajednica grada Križevaca na Božić 2007.

² Vl. rkp. 1 **Jakšić, Patricija**. 2016a. *Križevačko veliko spravišće: Pomirba – Svati – Ponovo svadba*. Križevci, str. 70-141.

³ Rkp. IEF 199. **Horvat, Stjepan**. ≤1954. *Zapisi obreda krštenja mošta unutar veselice po Križevačkim statutima*, u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu, str. 1-15; u radu su priloženi citati na str. 154-156.

koji se temelji na *Štatutima*, te najnoviji zapis *Krštenja mošta* na Martinju iz 2016. godine⁴. Kroz analizu spomenutih tekstova, u nastavku rada uspoređena je nekadašnja i današnja primjena *Križevačkih štatuta*. Uz tu usporedbu starijih i novijih zapisa, također su doneseni rezultati provedenog terenskog istraživanja o *pijačkim* igrama koje su popularne među mladima u suvremeno doba, a mogle bi biti dostojan zamjenik *Križevačkih štatuta*. Na kraju, *Štatuti*, kao dio tradicije koju njeguju stariji članovi zajednice, su uspoređeni s vinskim pravilima kojih se pridržavaju mladi u današnje vrijeme.

Analiza dostupnih tekstova iznesena je na temelju terenskog rada metodom vlastitog promatranja sa sudjelovanjem⁵ te metodom polustrukturiranoga intervjua sa sudionicima običaja povezanih s vinskim *štatutima* (Zoran Homen, Stjepan Vrhovec) te kazivača koji su preko društvene mreže *Facebook* podijelili svoja iskustva s modernim vinskim pravilima. Uz analizu konkretnog običaja (teksta, izvedbe, recipijenata, konteksta u užem i širem smislu) u radu je pokazana i povijest proučavanja toga žanra (T. Baran, I. Lozica, N. Bonifačić Rožin, V. Belaj i dr.).

Na temelju provedenog terenskog istraživanja i opisne analize, na kraju rada iznesen je zaključak te donesen sažetak, iza kojih slijedi popis korištene literature i priloženih tekstova. Kako bi se dobio što bolji dojam ovih najpoznatijih *vinsko-pajdaških regula*, autorica prilaže i video-zapise iz 2016. godine koji su u snimljeni na *Križevačkom velikom spravišću* i Martinju.

Opisani i priloženi zapisi vinskih pravila, koji se i danas primjenjuju, velika su motivacija autorici rada da na kraju priloži svoj vlastiti kreativni predložak *vinskih štatuta* koji bi uključivao elemente starijih i modernijih vinskih pravila. Autorica, inspirirana analizom tih vinskih pravila, primijenila je svoju moderniju verziju vinskih *štatuta* na vlastitoj proslavi u čast završetka diplomskog studija Kroatistike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

⁴ VI. rkp. 2 **Jakšić, Patricija**. 2016b. *Obred krščenja mošta na Martinju 2016. godine u Križevcima*. Križevci, str. 142-153.

⁵ Autorica rada je sudjelovala na kulturno-turističkim manifestacijama (*Križevačko veliko spravišće* i Martinje u Križevcima 2016. godine) kao član publike.

2. *Križevački statuti* kao fenomen u hrvatskoj tradicijskoj i vinskoj kulturi

Ljudski život je organizirana jedinstvena cjelina, sastavljena od mnoštva različitih dijelova, koji su organizirani po određenim pravilima i zakonitostima te tako tvore jedan skladan dio u društvenoj cjelini. Zbog te ljudske potrebe za skladom i organizacijom društvenog života, nastala su posebna pravila koja su vrijedila kao glavni zakon ponašanja ljudi u društvu. Riječ je o vinskim propisima, koji nose nadaleko poznato ime, *Križevačkim statutima*. Najčešće se provode u prigodnim situacijama, primjerice, kod punog stola uz *kupicu* ukusnog vina. Različiti događaji, primjerice svadbe, rođendani, imendani, krštenja i sl., koji su ljudima važni za proslavu, prigodno su mjesto formiranja posebnih vinskih *regula*. Ti su se propisi konstituirali kao glavni zakon pristojnog i lijepog ponašanja, tzv. *bontona*, kojeg se treba pridržavati u tim posebnim svečanostima.

Križevački statuti definirani su kao najznamenitije hrvatske *vinsko-pajdaške regule* za sve domaće, društvene, prijateljske i pobratimske zabave i veselice kao što piše na koricama knjige *Križevački statuti*.⁶ „Sama riječ *statut* dolazi od latinske riječi *statutum*, a označava pravilo, propis, zakon” (Klaić 2001: 1308).

Križevački statuti su cjelokupni pisani dokument, koji obuhvaća pravila lijepog ponašanja pri stolu, koje su njegovali stari Hrvati. Oni su materijalni prikaz starih običaja Križevčana i njihov odnos prema prijateljima. Pravila ponašanja *Križevačkih statuta* prikazuju kako su stari Hrvati uvijek imali vremena organizirati veselu zabavu, tijekom koje su njegovali vrijednosti prijateljstva, ljubavi prema domovini i ljepote ženske osobe (što su ujedno i najpoznatije teme triju glavnih zdravica). Vesela vinska društva slavila su *pajdašiju*, pobratimstvo, gostoljubivost, dobroćudnost, odanost, veselu bratsku ljubav, zatim ljubav prema vinu i dobroj *kapljici* te ljubav prema domovini i *pajdašici*.

Ivo Lajtman govori kako su *Statute* i vinske *regule* najviše njegovali i s vremenom dotjerivali i usklađivali s aktualnim prilikama tzv. *pajdaški*, vinski klubovi poput slovenskih:

⁶ *Križevački statuti*. 2007. Vinsko-pajdaške regule za sve domaće, društvene, prijateljske i pobratimske zabave i veselice, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice Pajdaš Zvonko iz Vupoglave [Zvonimir Pužar]. - [Dodatak: Koprivničke regule. – Varaždinski fureš. – Krapinski vandrček. – Turopoljski statuti. – Zagrebačka puntarija. – Ivanečka smešancija – Svetojanska lumparija.]. Naklada G. Neuberg, Križevci: Turistička zajednica grada Križevaca na Božić 2007.

Krokarski zbor, Slovenski fondamantuš, Dijačko omizje, te hrvatskih: varaždinski *Barilo* i *Breta*, krapinski *Čeh, Leh i Meh*, križevački *Barilec* i *Srablivec*, sisački *Kladivec* i *Vrabec*, petrinjski *Šćuka* i *Dotepenec*, karlovački *Lola* i *Zganec*, ivanićgradski *Smetljivec* i *Kvakač*, bjelovarski *Svraka*, koprivnički *Šlapa* i *Majdak*, đurđevački *Picok*, samoborski *Kurjak* i drugi (usp. Lajtman 1976: 237).

Milutin Urbani također ističe kako su Križevci nekada imali *pijačke* klubove i društva pa nije čudno da su *pijački* propisi dobili ime baš po tom glasovitom vinskom kraju (usp. Urbani 1994: 455). Vinska društva koja su djelovala na području Križevaca i križevačke okolice i te kako su značajno utjecala na oblikovanje vinskih propisa i njihove primjene u praksi. Osim toga, Križevci su smješteni na pogodnom tlu, okruženi plodnim vinogradima pa zato nije neobično da su najpoznatije *vinsko-pajdaške regule* dobile svoj naziv upravo po mjestu gdje su se najviše primjenjivale.

Vitomir Belaj ističe da se *Križevački statuti*, kao izrazito malogradska pojava, nikako ne uklapaju u jasno definirani predmet hrvatske etnologije pa su oni negdje između, ne pripadaju ni seljačkoj kulturi, ni tzv. elitnoj kulturi viših društvenih slojeva (usp. Belaj 1994: 464). Oblik samih *Statuta* jako je teško odrediti jer se oni sastoje od više različitih usmenoknjiževnih oblika, pa ih nije lako svrstati u tip kulture u kojoj se primjenjuju.

Zoran Homen ističe kako se *Statuti* primjenjuju tamo gdje se osjeća potreba za tim te da primjena vinskih *regula* isključivo ovisi o onima koji organiziraju događaj koji se temelji po njima (usp. vl. rkp. 3 Jakšić 2017a: 167).

Bratoljub Klaić definira *Križevačke statute* kao pravila po kojima se prvotno u plemićkim, a kasnije i u građanskim društvima pilo i veselilo, a to konstituirano društvo sastojalo se od *stoloravnatelja* (lat. *magister bibendi*, tzv. meštar pijenja), koji je upravljao društvom, a njega su pratili *fiškuši* (*vinotoče*), *kantušminister* (glavni pjevač), *vunbacitel* (kajk. *vun*, napolje, tj. izbacivač neke vrste, nadzornik reda i poretka) te ostali članovi *pajdašije* (usp. Klaić 2001: 1308). Prema tome može se zaključiti da se važne uloge dodjeljuju određenim pripadnicima vinskog društva (*pajdašije*) kako bi vesela zabava uz ukusnu večeru i dobru *kapljicu* prošla u najboljem redu. Te osobe u društvu obnašaju određene funkcije sve dok *stoloravnatelj* (osoba koja ima glavnu riječ u društvu) ne proglasi „republiku”, odnosno dok ne pripomene da se treba i dalje primjereno vladati bez obzira na to što vinska pravila više ne vrijede.

Tako uređeno društvo vladalo je po stanovitim vinskim pravilima kroz stoljeća sve dok se ona nisu pojavila u zapisu i tako se oblikovala u cjelinu koju danas poznajemo pod nazivom *Križevački statuti* koji su postali značajni za tradicijsku i vinsku kulturu.

2.1. Vremensko i mjesno određenje upotrebe *Križevačkih štatuta*

„Ozakonjeni *Štatuti* – prekrajani, dopunjavani, prilagođavani – udomaćili su se i postali pisani dokumenti starih običaja – *šega i punkttum* veselih vinskih *pajdaštva* prilikom različitih zgoda kao što su Martinje, Vincekovo, berba grožđa i mnoge druge *dogodovščine*” (Muretić 2000: 48). Može se zaključiti da su glavna mjesta okupljanja vesele *pajdašije* tijekom vremena, pa sve do danas, bila različita. Ona uključuju sve one prostore na kojima su se vinska pravila uvijek mogla primijeniti, primjerice: vlastelinski dvorci i utvrde, samostani, kurije, purgerski domovi, seoske kleti, kolibe, vinorodni brežuljci, vinogradi, gradski trgovi, otvoreni ili zatvoreni prostori. Prema tome, mjesto primjene *Štatuta* ovisi o vremenskoj i mjesnoj organizaciji pojedinog događaja te o organizatoru i inicijatoru određene manifestacije ili određenog zbivanja.

„Stari purgeri križevački rado pripovijedaju, kako su njihovi stari znali počastiti svoje prijatelje u raznim zgodama na Sveta tri kralja (posveta vinograda), na Vincekovo (obrezivanje vinove loze), na dan svetog Martina (krštenje mošta uz posebni obred i vinske „litanije”), na dan klanja svinja (*fureš*) uz crnu juhu, koja je bila u svakoj purgerskoj kući obligatna (a radila se iz krvi i dišnih organa), kiselo zelje s lokotima (svinje su raspremene na starinski način tako, da ostaje hrptena kost odijeljena od mesa, a svaki kralježnjak naziva se *lokot*), *čurke* (krvavice) te *zelnjaču* (savijača od dinstana zelja) ili *papernjake*” (Zajc 1960: 6). Hrvatski preci bili su poznati po svojoj gostoljubivosti i dobronamjernosti, što se može potvrditi u Zajčevom navodu. Razne svetkovine koje su se slavile bile su često povezane uz vino pa je to bila dobra prigoda za primjenu *Štatuta*. Uz dobru vinsku *kapljicu* koja se ispijala po dobro poznatim vinskim pravilima, obavezno je gostoljubivi dom morao prirediti svojim gostima bogatu gozbu, koja je bila tradicionalno organizirana prema određenoj svetkovini koja se slavila. Kako Drago Zajc ističe, postoje razne kulturno-turističke manifestacije i prijateljska privatna okupljanja koja pružaju odlične uvjete za predstavljanje *Križevačkih štatuta*.

2.2. Uloga, svrha i važnost *Križevačkih statuta*

Poznato je da su se studenti na visokim školama Beča, Praga, Pešte, zabavljali po *Križevačkim statutima*, te da je to bila njihova odgojna i rodoljubna uloga kako se „studenti” u stranom svijetu ne bi otuđili od svog naroda i običaja (usp. Muretić 2000: 48). Domoljubna funkcija *Štatuta*, koju Muretić, ističe bitan je dio definicije samih *Štatuta* jer ona pokazuje važnost primjene pravila u inozemstvu i razlog zašto su ih se Hrvati pridržavali na organiziranim zabavama u kojima su sudjelovali i stranci.

Božidar Muretić zaključuje kako *Križevački statuti* poručuju svim ljubiteljima dobre vinske *kapljice* da budu poklonici vesele pobratimske ljubavi, da učvršćuju i njeguju hrvatsku staru nadaleko poznatu gostoljubivost, da ne bježe od poštenog *pajdaštva*, vesele pjesme, običaja, već da se opuste u veselom društvu nakon svakodnevice, jer je zadaća i cilj *Križevački statuta* da njeguje druženje i očuvanje narodnih običaja (usp. Muretić 2000: 49).

Prema tome, može se reći da je cilj križevačkih *vinsko-pajdaških regula* obogatiti određeno događanje ili veselo druženje *pajdašije* raznim zanimljivim sadržajima kako bi što više zblížilo prijatelje i pomirilo neprijatelje. Kao dobar primjer primjene *Štatuta* jest *Križevačko veliko spravišće* na kojem se, uz pomoć poznatih vinskih *regula* križevačkog kraja, mire stanovnici Kalnika i križevačke varoši, koji su dugo vremena bili u svađi i nisu se međusobno podnosili. Iz tog primjera pomirbe dviju neprijateljskih strana, može se zaključiti kako *Križevački statuti* jesu važni i zbog još jednog razloga. Oni potiču pozitivan stav i prijateljski odnos prema društvu i dobroj čaši vina. Svaku neumjerenost u jelu ili piću oštro osuđuju jer to može lako biti uzrok velikoj svađi koja može na kraju uništiti dugogodišnje prijateljstvo i slogu u društvu.

Povijest ljudskog roda bilježi različita povijesna razdoblja, pogotovo u ratnim vremenima kada se zbog teških i stresnih uvjeta života konzumiralo prekomjerno jelo i piće. Nasuprot tomu, vrijeme kada se primjenjuju *Križevački statuti* pokazuje kako te *vinsko-pajdaške regule* iznimno cijene i poštuju umjerenost u jelu, a posebno u piću. Vinske *regule* i te kako uljepšavaju sve svečane prigode, koje često mogu biti dosadne i nezanimljive te mogu ponuditi veselu živu glazbu koja ih prati u tom živom i veselom raspoloženju.

2.3. Povijest nastanka *Križevačkih statuta*

U dalekoj prošlosti, još u doba starih Grka i Rimljana primjenjivali su se razni vinski običaji. Drago Zajc u svojoj maloj knjižici „O postanku Križevačkih statuta”⁷ opisuje grčke i rimske običaje ispijanja zdravica u veselom vinskom društvu. Zajc zaključuje kako su se zabave održavale po sličnom principu kao što je slučaj s *Križevačkim statutima*. U to vrijeme *pajdaška* se uprava sastojala od *stoloravnatelja*, *fiškuša*, *vunbacitelja* i sličnih *činovnika* bogatog stola, a zabava se odvijala nazdravljanjem punim čašama, ispijanjem dobre vinske *kapljice*, plesom i raznim šalama koje su još više pridonosile veselom i toplom raspoloženju. Zajc također govori kako su „u vinorodnim krajevima (poput kraja oko Rajne, u Njemačkoj, Francuskoj, Španjolskoj i Provansi postojale stalne *pijačke* družine koje su imale svoje posebne *pijačke* propise, te da su žene Njemice često sudjelovale u pijančevanju” (Zajc 1960: 3). Prema tome, može se zaključiti da su već prije nastanka *Križevačkih statuta* postojale razne vesele *pijačke* družine koje su imale sličnu strukturu kao i vesela *pajdaštva* križevačkog vinorodnoga kraja.

Kada se postavi pitanje o vremenskom određenju *Križevačkih statuta* zaključuje se da nije nimalo lako odrediti točno vrijeme nastanka tih vinskih *regula* upravo zbog nedostatka materijalnih i povijesnih dokaza koji bi točno uputili na određenu godinu ili čak stoljeće. Pošto nema konkretnih potvrda zabilježenih u davnoj prošlosti, treba se osloniti na narodne predaje i priče koje su stoljećima kolale u narodu pa sve do danas kada su i zabilježene. Postoje razne priče za koje se ne može potvrditi točno vrijeme nastanka zbog nedostatka materijalnih dokaza, no one mogu poslužiti kao dobar putokaz kada se promatra povijest nastanka *Križevačkih statuta*.

Prema Lajtmanu, jedna hipoteza o nastanku *Štatuta* govori o tome „kako se u Križevcima u srednjem vijeku sastojao hrvatski sabor, pa su križevački purgeri ironizirali te plemenitaške skupove tako što su u klijetima konstituirali svoje „vinske države” s glavarima, pandurima i ostalim časnicima, a sami plemići koji su dolazili na sabore, zabavljali su se tako što su u svom slobodnom vremenu, uz pune zdjele i pehare, oponašali protokol iz službenog dijela rada sabora” (Lajtman 1976: 237).

⁷ Zajc, Drago. 1960. *O postanku Križevačkih statuta*. Gradski muzej – Križevci.

Na Lajtmana se nadovezuje i Zajc kada kaže da su „u Križevcima održani mnogi državni sabori, krvavi okršaji (izbor kralja Kolomana, Krvavi sabor 1397.), županijsko sijelo (od 1225. godine), a da su kroz Križevce prolazile i mnoge oružane čete, (Tatari pod Kalnikom 1241., Turci potučeni na Glogovničkom polju 1591.) divlje horde, što je moglo utjecati na nastanak pravila koje bi uspostavile red među neprijateljima” (Zajc 1960: 7). Takva nemirna vremena stvorila su kod junaka potrebu okrijepe vinom, pa se to možda može smatrati početkom razvoja *Križevačkih statuta*. Pogotovo u takvom neprijateljskom raspoloženju ratnog vremena vinska pravila igrala su značajnu ulogu. Vino je hrabrilo junačka srca i davalo utjehu za gubitke te ih oraspoložilo da krenu u daljnje ratne pohode i konačne pobjede. Vinska pravila, koja su se provodila na križevačkom vinorodnom području i koja su s vremenom zadobila svoj konačni oblik, kasnije su nazvana *Križevački statuti*. Prema spomenutoj predaji može se zaključiti da su poznate *vinsko-pajdaške regule*, koje nose naziv grada u kojem su se počele primjenjivati, nastale upravo zbog povijesno-političkih prilika koje su potakle stanovnike grada na njihovu primjenu.

Prema drugoj predaji, *Štatuti* su nastali kao odgovor na zloupotrebljavanje gostoljubivosti koju su Križevčani pružali mnogim strancima koji su tijekom prošlosti dolazili u grad ili prolazili kroz njega (usp. Baran 2012: 204). Kako su stranci domaćinima stvarali nevolje, morala se pojaviti osoba u liku *stoloravnateljca* koja bi smirila situaciju i uvela red u društvo. Neprijateljska situacija tražila je uspostavu reda i odredbe ponašanja prema prigodno osmišljenim pravilima.

Treća predaja govori o mogućnosti kako su *Štatuti* nastali kao oblik jačanja nacionalne svijesti tek u doba mađarizacije, u vrijeme sustavnog odnarođivanja hrvatskoga naroda (usp. Baran 2012: 204). Ta pretpostavka može uputiti na mogućnost nastanka *Štatuta*, no ipak nije najvjerojatnija jer po vjerovanju *Štatuti* sežu daleko u prošlost, a ova teza govori o povijesnoj etapi koja je bliža suvremenosti nego pradavnim vremenima.

Tanja Baran smatra da je četvrta predaja, najučestalija i možda najvjerojatnija, koja kao da je temelj nastanka *Križevačkih statuta*, pošto govori o svečanoj pomirbi vječito zavađenih susjeda *križevačkih purgera* i *kalničkih šljivara* (usp. Baran 2012: 204).

Ta svečana pomirbena proslava, poznata prema povijesnoj predaji iz 13. ili 14. stoljeća⁸, u suvremeno vrijeme oblikovala se u obredno, svečano druženje koje se prezentira u centru

⁸ Nikolina Matočec u svom članku navodi 13. stoljeće, kao i stranice *Križevačkog spravišća* (<http://www.spravisce.com/>), a dok se u drugim izvorima (primjerice Tanja Baran u svom doktorskom radu na stranici 205 spominje pomirbu *križevačkih purgera* i *kalničkih šljivara* iz 14. stoljeća po *Križevačkim statutima*,

grada Križevaca zadnjih 50-ak godina u sklopu kulturno-turističke manifestacije poznate pod nazivom *Veliko križevačko spravišće*⁹.

Ne može se govoriti sa sigurnošću o točnoj godini nastanka *Križevačkih statuta* jer po starim pričama povijest *Štatuta* seže u daleku prošlost, kako kažu, od pradavnih vremena. Homen također komentira da su *Štatuti* kasnije nastali „više kao turistički proizvod, ali da su ovdje na križevačkom području „od vjkada” bili prisutni kod nas” (usp. vl. rkp. 3 Jakšić 2017a: 167). Unatoč nesigurnosti točnog vremenskog određenja nastanka *Križevačkih statuta*, ipak postoje materijalni dokazi o prvim zapisanim podacima *Štatuta* koji se mogu provjeriti prema poznatoj građi koja se počela prikupljati u 19. stoljeću¹⁰ kada se pobudio interes za istraživanje križevačke materijalne i duhovne baštine.

zatim promotivni letak o Križevcima priložen na str. 192.) spominje da je „legenda” iz 14. stoljeća. Također je važno napomenuti da se riječ legenda u ovom kontekstu koristi u smislu jako stare priče koja je poznata od davnina (ona je zapravo predaja) te ju nikako ne treba povezivati sa žanrom legende. „Predajama su slične legende, koje su vjerskog sadržaja, vezane za svece, crkve i svetišta, te sadrže nadnaravne elemente, u njihova se čudesa vjeruje, no legende ne unose strah i nesklad, nego nastoje uspostaviti harmoniju, a u usmeni su optičaj prešle iz propovijedi i nabožnih knjiga” (Bošković-Stulli 1997: 19). Zbog nekih sličnosti s legendom koje spominje i Maja Bošković-Stulli kao i zbog učestale publicističke upotrebe legende u značenju predaje u neznanstvenim tekstovima u kolokvijalnim govorima, u medijskim tekstovima, ali i zbog utjecaja engleskog jezika koje je aktualno u novije vrijeme, ti termini se često miješaju tj. zamjenjuju.

⁹ Ove 2017. godine, održano je 50. po redu *Veliko križevačko spravišće* koje je trajalo od petka 9. do nedjelje 11. lipnja.

¹⁰ Tomaš Mikloušić se spominje kao prvi zapisivač *Štatuta*, no Baran komentira kako je nemoguće da je sedamdesetih godina 19. stoljeća objavio ako je umro već 1833. (usp. Baran 2012: 2019). Baran je u svom doktorskom radu priložila popis izdanja i rukopisa *Križevačkih statuta* iz 19. i 20. stoljeća i prva dva izdanja na su: Križevački statuti – vinsko-pajdaške regule, prva tri desetljeća 10. stoljeća?; Križevački statuti. Nova, za slovenske dijake prikrojena izdaja. Po naručilu krokarskega zbora uredil im izdal J. (I.) R. Mukolovecky., Ljubljana, 1889.

2.4. *Križevački statuti i ostale vinsko-pajdaške regule*

Križevački statuti smatraju se jedinstvenim *vinsko-pajdaškim regulama*, koje su prigodne za sve prijateljske zabave i svečanosti. Toj konstataciji suprotstavlja se pitanje koje se nameće samo od sebe kada se dotakne tema originalnosti:

Jesu li uistinu križevačke *vinsko-pajdaške regule* originalno ostvarenje hrvatskog naroda ili su nastale prema nekom starijem modelu ili uzoru?

Baran ističe kako su se u 19. stoljeću hrvatski studenti u Beču, Grazu, Innsbrucku zabavljali po *Križevačkim statutima*, a posvuda u zemlji nicala su razna *vinsko-pajdaška* bratstva, klubovi i družine s različitim propisima i pravilima s jedinstvenim ciljem: zabava uz vino prema tradicijom utvrđenim obrednicima (koji su se prenosili usmenom predajom), najčešće prema uzoru na germanske *pijačke* propise iz 17. stoljeća (Baran 2012: 166). Prema ovome može se zaključiti kako su njemačke vinske *regule* 17. stoljeća bitno utjecale na oblik i primjenu *Štatuta* u 19. stoljeću. Iz tog zaključka može se pretpostaviti kako su *Štatuti* tijekom vremena mijenjali svoju formu te da su u trenutku prvog zapisa prihvaćeni kao takvi te se takvi i danas primjenjuju uz neke određene preinake ovisno o kontekstu izvedbe.

Važnost *Križevačkih statuta* ističe i činjenica kako su na temelju križevačkih vinskih propisa nastali ostali vinski zakonic, koji se primjenjuju u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Riječ je o *regulama* koje su detaljno opisane i priložene u *Križevačkim statutima*¹¹ „Pajdaša” Zvonka, a to su sljedeće: *Koprivničke regule*, *Varaždinski fureš*, *Krapinski vandrček*, *Turopoljski statuti*, *Zagrebačka puntarija*, *Ivanečka smešancija* i *Svetojanska lumparija*.

Križevčani i Koprivničanci poznati su po tome da su se međusobno prijateljski natjecali u svojoj dobrosusjedskoj gostoljubivosti. Koprivničanci su tako nadopunili vinske *regule* dodajući im prijateljsku notu: na početku i na kraju druženja te u trenutku ispijanja *bilikuma* trebalo se triput poljubiti „po koprivnički”. *Domaćin* se morao sa svakim gostom srdačno izljubiti kada ih je dočekao, a *domaćicu* ili *pajdaševu tovarušicu* smjelo se poljubiti jedino u čelo (usp. „Pajdaš” Zvonko 2007: 90). Koprivničanci su također imali običaj da bogatom

¹¹ **Križevački statuti.** Vinsko-pajdaške regule za sve domaće, društvene, prijateljske i pobratimske zabave i veselice, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice Pajdaš Zvonko iz Vupoglave [Zvonimir Pužar]. - [Dodatak: Koprivničke regule. – Varaždinski fureš. – Krapinski vandrček. – Turopoljski statuti. – Zagrebačka puntarija. – Ivanečka smešancija – Svetojanska lumparija.]. Naklada G.Neuberg, Križevci: Turistička zajednica grada Križevaca na Božić 2007.

stolu pridodaju i pečenog odojka kojeg je domaćin kasnije „trančiranjem”¹² podijelio svim članovima *pajdašije* (usp. „Pajdaš” Zvonko 2007: 91).

Varaždinci su se držali pravila da je svaki *pajdaški* dom trebao imati obiteljsku *čuturu*¹³ koja se koristila kao rekvizit u krštenju novorođenog djeteta. *Varaždinski fureš* predstavlja običaj klanja svinja koji se obavezno obavljao od Svih Svetih do Svijećnice. *Pajdaši* su se prijateljski natjecali koji ima najveću i najmasniju svinju na kolinju te kasnije nastavili u prijateljskom raspoloženju slaviti dobro obavljen posao. *Fureš* se slavio navečer uz bogati jelovnik koji se sastojao od: crne juhe, kiselog zelja s „lokotima”, crne i bijele *devenice* s ciklom, hrenom i sirovim zeljem, pisane pečenke s mlincima i *bažulove* salate, *paprnjaka* i štrukla od sira, *pucanaca*, vina i *žganice* (usp. „Pajdaš” Zvonko 2007: 95).

Krapinčanci su osmislili posebnu zdravicu, *vandrček*, koju svaki gost oko stola treba ispiti i izreći ju svojim riječima. Tada se gosti prime za ruke i plešu okolo stola dok ne naprave potpuni krug, a svaki se onda vraća na svoje mjesto te svi piju iz zajedničke posude. Nakon ispijanja pića slijedi „vandrček po koprivnički” kada je svaki gost poljubio svoju *pajdašicu* s desne strane. Tko ne bi uradio taj *vandrček* bio bi *štrofan* na krapinski način, a to znači da je morao ispiti tri čašice suhoga.

Turopoljci su poznati vinski veseljacima koji su na *pajdaškim* zabavama rado isticali svoju gostoljubivost, imućnost i plemenito podrijetlo. Svatko je u *pajdašiji* imao određenu društvenu ulogu: župan, podžupan, *fiškuš*, *peharnik*, kaštelan, kapetan, sudac. Umjesto *stoloravnatelja*, *fiškuš* sjedi na čelo stola i upravlja *pajdašijom*, a njegovi pomagači su suci ili *arbiteri* koji brinu o tome koliko se pije i kada te kako je organizirana glazba i zdravice.

Zagrebački *pajdaši* na svojim su veselicama znali organizirati tzv. „pajdaški sud” kojeg su tvorili članovi izabrani tajnim glasovanjem: *obersudac* (predsjednik suda), *podsudac* (sučev pomagač), *škriban* (brine o protokolu) i *fiškalijuš* (*puntarov* branitelj) te *puntar* (optuženik koji je prekršio prijateljski zakon *pajdašije*). Zabava je trajala sve dok se nisu preslušale sve optužbe i sve dok se nije donijelo rješenje *puntarovog* slučaja. Sve se pisalo u *protokol* i večer je najčešće završavala međusobnim mirenjem te povratkom *pajdaša puntara* natrag u društvo.

Ivanečki *pajdaši* zabavljali su se tzv. *smešancijom* gdje su se međusobno nadmetali u samohvali, pa je *pajdaštvo* bilo hvalisavog raspoloženja i sklono prijateljskim šala i pošalicama. Kad su se uporabila sva vinska *pajdaška* pravila i proglasila se „republika”, onda

¹² Domaćin je morao rasjeći odojka u komade: *stoloravnatelj* je dobio glavu, *fiškuš* uha, *vunbacitelj* rep, *peharnik* noge (usp. „Pajdaš” Zvonko 2007: 91).

¹³ *Čutura* je posuda za piće okruglog oblika.

nastupa *Svetojanska lumparija*. „Vinski su *braci* išli tako daleko da su čak i onu zadnju *terevenku*, kad se pilo bez pravila i obzira (sve dok to tijelo izdrži, dakle i po nekoliko dana neprekinuto) ukalupili u *Svetojansku lumpariju* ne bi li joj time dali nekakav legitimitet” (Belaj 1994: 462).

Belaj zaključuje kako su „*Križevački statuti* postali općekajkavskim „vinskim zakonikom” koji predstavlja kompilaciju svih provedivih članaka lokalnih „zakona” te ih se shvaća kao kruna svih običaja kajkavskih vinopija” (Belaj 1994: 463). Unatoč dugom popisu drugih *vinsko-pajdaških regula*, niti jedan vinski zakonik ne može konkurirati *Križevačkim statutima* koji se ističu svojom originalnošću i posebnošću te bogatom strukturnom formom.

3. *Križevački statuti u usmenoj i pisanoj književnosti*

Križevački statuti su jedan od najpoznatijih predstavnika križevačke usmene i pisane književnosti¹⁴ u hrvatskoj književnosti. Problematično je tvrditi da su *Statuti* usmenoknjiževni oblik, kad su oni sami unutar sebe satkani od različitih manjih dijelova, no svakako se mogu razabrati razni usmenoknjiževni oblici koji oblikuju *Statute* u jednu jedinstvenu i nadaleko poznatu cjelinu. Upravo zbog tih usmenoknjiževnih elemenata *vinsko-pajdaške regule* smatramo dijelom hrvatske usmene književnosti, koje su se stoljećima od svog početka nastanka prenosile usmenim putem, tj. izvedbom, a danas žive isprepletene svojom, nešto rjeđom – u odnosu na prošla vremena – izvedbom i svojim zapisom.

Urbani spominje kako Slovenac Fran Šuklje piše u svojim *Spominima* da su se već 1868. godine hrvatski đaci na visokim školama u Beču zabavljali po *Križevačkim statutima* i da su slovenski studenti tako prigrlili te *statute*, dopunili ih đačkim šalama i uveli tri vrste članova: *stare hiže*, *redne krockarje* i *brucoše* (usp. Urbani 1994: 459). Dakle, može se zaključiti da su već 70-ih godina 19. stoljeća *Statuti* već bili u primjeni i u inozemstvu te da su se posebne veselice organizirale po uzoru na njih. U zapisu su ostale one inačice *Statuta* koje su imale svog zapisivača koji ih je svojevolumeno odlučio zabilježiti kako ne bi bile zaboravljene nakon izvedbe. Zato je zapisivanje usmenoknjiževnog blaga izrazito važno jer se tako može pratiti razvoj i transformacije različitih oblika vinskih pravila tijekom povijesti od trenutka nastanka i prvog zapisa pa sve do današnjih dana.

Starija i novija hrvatska književna poezija i proza prožeta je raznim vinskim motivima, vinogradarskim pejzažima i opisa gozbi u različitim kontekstima. Postoji određeni književni korpus hrvatske književnosti u kojima možemo prepoznati vinske motive i elemente vinskih običaja. „Anakreontika je vrsta kraćih lirskih pjesama vedrog raspoloženja, posvećenih slavljenju ljubavi, vina, prijateljstva i radosti života, a naziv dolazi prema imenu grčkog pjesnika Anakreonta, kojega tradicija drži utemeljiteljem takvoga pjesništva” (Solar 2007: 14). „Anakreontska poezija je utjecala, osobito u renesansi, na pjesništvo mnogih europskih

¹⁴ *Križevački statuti* nisu samo predstavnici usmene, nego i pisane križevačke tradicije i književnosti jer žive u svojoj izvedbenosti i u zapisu. *Regule* su se počele zapisivati i sastavljati kako bi se prenosile naraštajima i kako bi se očuvale u raznim inačicama. *Statuti* svojim imenom prizivaju pisanu kulturu jer predstavljaju pravilnik, pa prema tome, oni moraju biti zapisani.

književnosti, pa i na hrvatsku književnost” (Solar 2007: 14). Dakle, može se zaključiti kako je vinska tematika prožimala književnost pa je tako potakla razvoj hrvatske anakreontike.

Franjo Fancev u svojoj zbirci¹⁵ poezije, koju Ladislav Forko¹⁶ naziva „poezijom *h(o)rvatske dobrovolje*, tj. poezija kojoj je u društvu bio zadatak da pobuđuje *horvatsku dobrovolju* i utvrđuje *prijateljstvo* i *bratsku slogu*” (Fancev 1937: 70), navodi nekoliko stihova pjesama u kojima se ističu riječi *dobra volja*:

To pesem spravil, lepo je završil
Andreas Šajtić *vu dobroj voli*
po Kristuševom na svejt rođenju
jezero pet stou trideset v štrtom.¹⁷

Nek vam projde misal nujna,
toči čašu cina rujna,
dobra volja k nam priseli,
da se srce razveseli.
Desna ruka kopje lomi,
dobra volja srce goni,
haj hodmo se veseliti,
pehar vina izroniti.¹⁸

Kume dragi, vam napijam,
dobre volje bit velim vam!¹⁹

U društvu se pjesmama priziva veselo raspoloženje koje se naziva *dobrovolja*. Ove pjesme u svojim stihovima ističu veselje i dobro raspoloženje uzrokovano vinom u prijateljskom

¹⁵ Fancev, Franjo. 1937. Hrvatska dobrovolja u popijevkama, zdravicama i napitnicama prošlih vjekova. *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, Jazu, knj. 31, sv. 1, Zagreb. str. 67-165.

¹⁶ Odnosi se na zbirku zlatarskoga župnika **Ladislava Forka**.

¹⁷ Iz 1534. godine poznata je najstarija datirana pjesma **Andraša Šajtića**.

¹⁸ Pjesnik **Fran Krsto Frankopan** je napisao pjesmu *Napojnica pri stolu*.

¹⁹ Iz 17. stoljeća poznata je pjesma „od mužekov” („Alia rusticorum”) hrvatske pjesmarice **Stjepana Ščrbačića** iz 1687. godine.

društvu. To je glavna funkcija i *Križevačkih statuta* koji se upotrebljavaju u onoj prilici kada se osjeti potreba i uzrokuje veselo prijateljsko druženje uz dobru vinsku čašicu.

„Bilo da je riječ o usmenoj ili pisanoj lirskoj vinskoj pjesmi, najčešća je njezina pojavna forma napitnica”, kaže Baran (Baran 2012: 182). Kuhač smatra da je napitnica pjesma „koja se pjeva u hvalu vina te u čast i u zdravlje one osobe, kojoj se nudi piti u veselu društvu, kod svatova i inih svetčanih gostba” (usp. Kuhač 1881: 68). Botica tumači napitnice kao „tip hrvatskih dobrovolja za prigodno druženje, veselje i nazdravljanje, odnosno za trenutke kada se „muž vu kleti napija”: „za godovnjaka”, „za prijatele”, „za dobru volju” (Botica 2013:130). Može se zaključiti kako se pjesme napitnice pjevaju u veselom društvu koje nazdravlja prigodnim temama te tako ulaze u korpus *hrvatske dobrovolje* koji tematizira takvo raspoloženje i vinsko ponašanje.

Vinski običaji vidljivi su kod pisac realizma, primjerice Ksavera Šandora Gjalskoga, koji u svojim pripovijestima, koje su nanizane u najpoznatijem njegovom djelu *Pod starimi krovovi*, opisuje vinske gozbe koje je plemstvo organiziralo po *Križevačkim statutima*. Propadanje plemstva i sjećanja na organizirana vinska slavlja i gozbe Gjalski spominje na početku pripovijetke *Diljem Brezovice*²⁰. Primjer spomenutog ulomka počinje ovako:

Osim svega toga ne da se tajiti, da nove kuće nikada ne će osvojiti ni srdaca naših ni duša naših, kako su to mogle stare kurije, kad bi nas onako pod jesen sakupile u svoje tamne niske sobice, i ondje nas zadahom mlada vina i mirisom pečenih purana uznijele u neki blagi bezbrižni zanos, te smo za kratak čas zapjevali dugu – beskrajnu pjesmu: „Pijmo anda, braćo, ma – doklem pukne zorja!” – No ne smije se ni zatajiti, da su se često i prečesto potresla mala zelena prozorna stakla od sile naših glasova, kad bismo uzeli zanosno pjevati: „Još Hrvatska ni propala!” – te se zavjerili u zadnjim titrajima pjesme, da ćemo sabirati županiji zavesti hrvatski jezik u javnu službu, da ćemo sabirati prineske za Maticu, za akademiju znanosti i za sveučilište u Zagrebu. Može biti svega toga ne bi bilo, da onda nije bilo kurija.

U svojoj pripovijetci *Illustrissimus Battorych*²¹ Gjalski opisuje večeru koja se provodila po pravilima vinskih *regula* koja su uključivala sve ono što imaju i *Križevački statuti*: čašu vina, *stoloravnatelj*, *bilikum*, razne zdravice, glavne zdravice kasnom spolu, hrvatskoj domovini i prijateljstvu, vinske pjesme. To se spominje u ovom ulomku:

²⁰ Pogledati ulomak u knjizi *Pod starimi krovovi* (Šandor Gjaski 1996: 61).

²¹ Pogledati ulomak u knjizi *Pod starimi krovovi* (Šandor Gjaski 1996: 42, 59).

U Batorića se sastali po običaju opet susjedi i prijatelji (...). I Batorić me ogrli, a u starim upalim mu očima sinuše dvije suze radosnice. Zabava ne bude prekinuta. U brzo im ispriповјedim svoje zгоde i namјere, i prikupim se običajnim načinom u društvo. **Stoloravnatelj** – bio to u Brezovici kano „perpetuus” podjašprišt Ercigonja – pozdravi me **govorom i čašicom vina**, a uz to mi daje **drugaricu**. Zaredale zatim i druge **zdravice**, govorili se **govori** i ne bi drugo, starci začeli:

„**Nikaj ni lepšega niti veselešega**

Neg s prijateli, koji su veseli,

Zestat se...”

Starinska pjesma sa svojim beskrajnim dugim akordima razlijegala se čudnim šumom staračkih glasova po tamnim sobama starodrevne kurije, odbijajući se o crne tramove svodova, a odavle se gubila u sivu večer, dok nije zamrla negdje vani u polju ili u šumi medju stoljetnim hrastovima.

(...) Za večere pozdravi Batorić goste **čašom vina** i reče, koliko bi i volio, da su gospoda drugom zgodom došla pod siromašni njegov krov, ipak smatra i sada velikom srećom i čašću, što ih može kod svoga stola pozdraviti, s tim više, što su branitelji božice pravde. A da se stara šega i ovaj put zadovolji, umoli svoga „perpetuusa” **stola ravnatelja**, neka se lati posla, te nam **kaže „kad da pijemo”**. I tako započesmo i ovaj put: „**Bog poživi**”. Kad **purana** donese stari Vanko na mig Batorićev **drvenu posudicu**, a perpetuus pozivaše redom **nove goste** mjesto **domaćina**, da piju **bilikum**.

Zadnji **bilikum** u Brezovici...! – Poslije **bilikuma** razigralo se društvo. Zaredala **zdravica za zdravicom**. I **krasni spol**, i **domovina hrvatska**, i **prijateljstvo** naše bi nazdravljeno, pa i „mili naš dragi narod”. Upravo je naš **stolaravnatelj** svršavao svoj **govor** o toj posljednjoj **zdravici** i kazao: „Ja dakle, slavno društvo, sve ovo, što rekoh, spajam u jednu izreku, pa kličem: „Neka živi, neka raste, nek se razvija mili naš narod. **Pijući u to ime punu čašu vina**, predajem je mužu, koji je uvijek ljubio naš narod i kojega će narod u sve vijeke slaviti i hvaliti kao pobornika svoga oslobođenja. A to naš visoko **poštovani presvijetli gospodin domaćin**”

U pripovijetci **Starci**²² opisuje se **stoloravnateljevo** krštenje mošta i slavlje koje se temelji na kićenim govorima i zdravicama kao što i propisuju **Štatuti**.

Kićenim govorom započeo je danas Karlek svoju službu, **nazdravljajući** najprije Batoriću, kojega je prisposodobio čas Nestoru, čas – bogzna zašto – sv. Josipu. **Drugaricom** mu **nazdravi**

²² Pogledati ulomak u knjizi *Pod starimi krovovi* (Šandor Gjaski 1996: 225).

Nanetu i odredi, da ovu **zdravicu** mora cijelo društvo popratiti punim čašama iz osobita poštovanja prema nazdravljenima. Batorić isto tako zahvali te osvoji svojom veselom, duhovitom riječi i u starca neobičnom živosti čitavo društvo. Pa i Naneta bila je posve predobljena. A kako on, tako su i svi drugi na **kićene pozdravne govore** Karlekove odgovarali „**cifrasto**” mnogim riječima, te je gotovo izgledalo, kao da smo u kakom parlamentu, a čovjek stranac zacijelo bi se morao diviti općenitoj rječitosti i govorničkim talentima. Najposlije – većina ih je bila iz doba nekadanjih, još varmegjijskih kongregacija i spadala onomu pokoljenju, koje je nekoč uistinu strance tjeralo u čudo, kako svatko od tih ljudi predstavlja ako ne baš Cicerona, a ono svakako čovjeka „moćna na riječi i govoru”.

Ovaj niz hrvatskih književnika²³ i njihovi književni primjeri dokazuju kako su vinski običaji i vino bili česta inspiracija brojnim predstavnicima različitih književnih epoha hrvatske književnosti. *Križevački statuti* ostavili su trag, ne samo u srcima mnogih ljudi koji dan danas njeguju vinske *regule* u praksi, već su i dio pisane kulture i hrvatske književnosti za što su se pobrinuli hrvatski autori koji su ih spominjali u svojim djelima.

²³ Autorica rada je navela samo nekoliko književnika kao primjere. Napominje da ima još djela u kojima se spominju *Križevački statuti*. Spomenuti primjeri samo služe kao primjer tvrdnji da su *Križevački statuti* zanimljiv književni motiv kojeg su određeni književnici uklopili unutar svojih djela.

3.1. *Križevački statuti u zapisu*

Križevački statuti, kao jedne od najpoznatijih hrvatskih *vinsko-pajdaških regula*, predstavljaju značajan doprinos usmenoj, ali i pisanoj književnosti kada su prvi put zapisane u 19. stoljeću. Od prvog zapisa pa sve do danas nanizala su se razna izdanja²⁴ tih križevačkih *vinskih regula*. Ta izdanja sadrže uputu za primjenu vinskih pravila što omogućuje bolje razumijevanje i pamćenje *regula*, ali i olakšavaju samu izvedbu običaja zbog čega su *Statuti* jako važni, posebno u tradicijskoj i vinskoj kulturi.

Dosta autora²⁵ ističe da je *Križevačke statute* u svojem *Stoljetnom kalendaru* iz 19. stoljeća prvi zapisao svećenik Tomaš Mikloušić (1767-1833), u što Baran sumnja pošto svojim istraživačkim radom zapise *Statuta* u Mikloušićevoj građi nije našla pa nije mogla ni potvrditi tu pretpostavku (usp. Baran 2012: 207). Ako ne postoji konkretni materijalni dokazi, onda ne postoji drugi način kojim bi mogli potvrditi ovu tvrdnju o prvom zapisu *Statuta*. Ako se odbaci ta početna pretpostavka, ustupa se mjesto novoj tezi o prvom zapisu *Križevačkih statuta*.

Poznato je da je prvo cjelovito izdanje *Križevačkih statuta* s trinaest slika, kako upućuje podnaslov knjige, „sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašije „Pajdaš Zvonko” iz Vupoglave.”²⁶ „Pajdaš” *Zvonko* je pseudonim²⁷ pučkog pisca, tipografa, urednika i novinara Zvonimira Pužara, koji se bavio tipografskim poslom, pisanjem povijesnih pripovijesti o križevačkoj okolini, a posebno je bio sklon narodnom blagu pa je objavio značajnu građu²⁸ vezanu za usmenu književnost (usp. Baran 2012: 219). Njegovo djelovanje pridonijelo je

²⁴ Autorica ovog rada priložila je pregledan popis izdanja i rukopisa *Križevačkih statuta* iz 19. i 20. stoljeća. Pogledati popis na str. 189.

²⁵ Primjerice **Ante Neimarević** u tekstu „Križevački statuti”, *Jutarnji list*, god. 13, br. 4390, Zagreb, 20. 4. 1924., str. 30 i 31 ili **Zoran Homen** u tekstu „O fenomenu 'Križevačkih statuta' najznamenitijih vinsko-pajdaških regula” (O postanku *Statuta*), u: „Zbornik Hrvatske obljetnice”, br. 3, Varaždin, 2002., str. 78.

²⁶ **Križevački statuti**. 1918-1921.? Vinsko-pajdaške regule za sve domaće, društvene, prijateljske i pobratimske zabave i veselice, sa trinaest slika, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice „Pajdaš Zvonko” iz Vupoglave. [Dodatak: Koprivničke regule. – Varaždinski fureš. – Krapinski vandrček. – Turopoljski statuti. – Zagrebačka puntarija. – Ivanečka smešancija – Svetojanska lumparija.]. Tisak i naklada G. Neuberg, Križevci.

²⁷ Zvonimir Pužar koristio je dva pseudonima: „Pajdaš Zvonko” i Ljudevit Mijatov Derešanec.

²⁸ „Narodne pripovijesti o junačkim djelima Krajevića Marka”. 1915. Križevci: Tisak i naklada knjižare Gustava Neuberga.; „Junačke pripovijesti o narodnom junaku Milošu Obiliću”. 1915. Križevci: Tisak i naklada knjižare Gustava Neuberga.

osvješćivanju kako su Križevci stari povijesni grad značajne povijest i bogati povijesnim pričama koje se trebaju zapisati kako ne bi pale u zaborav.²⁹ *Križevački statuti* Zvonimira Pužara pretiskivali su se u više verzija tijekom cijelog 20. stoljeća.³⁰ Osim Pužara, Ante Neimarević i Milutin Urbani su 20-tih i 30-tih godina 20. stoljeća također pisali o *Križevačkim statutima* u svojim radovima.³¹ U novije vrijeme Ivan Lozica, Vitomir Belaj, Mijo Lončarić, Zoran Homen i Tanja Baran u svojim tekstovima i radovima pokušaju osvijetliti i istaknuti vrijednosti križevačkih *vinsko-pajdaških propisa*³².

Baran, kao i Urbani, govori kako postoje pisana svjedočanstva uglednih hrvatskih i slovenskih kroničara i književnika o tome kako su se po *Štatutima*, sa željom da sačuvaju hrvatski identitet, u 19. stoljeću zabavljali i hrvatski studenti u Beču, Grazu, Innsbrucku, Pragu, te kako su se regule svidjele i Slovencima pa su ih preuzeli, preuredili po svome te su ih oni od izvornim nazivom *Križevački statuti* u 19. stoljeću također objavili (usp. Baran 2012: 166). Važno je istaknuti kako su Slovenci prepoznali vrijednosti hrvatskih *regula* te ih preuredili i rado primjenjivali u svojoj zemlji. Ova misao pokazuje kako su *Štatuti* utjecali na druge narode, koji su ih prvo preuzeli, a onda i tiskali u svojim izdanjima što još više pridonosi samom značaju poznatih hrvatskih *vinskih regula*. To dokazuje kako popularnost *Štatuta* prelazi granice Hrvatske i postaju omiljeni u stranim zemljama koje ih primjenjuju.

Lončarić smatra da je prvo križevačko izdanje *Štatuta*³³ pisano kajkavskim književnim jezikom, tj. hrvatskim književnim jezikom s kajkavskom osnovicom, koji je bio u upotrebi u

²⁹ Pužar je napisao važna djela koja se vezuju uz grad Križevce poput: „Poviest Križevaca s običajima u gradu i okolici”, 1911.; „Seljačka buna u okolici Križevaca 1755.”, 1911.; „Osveta na Kalniku”, 1911.; „Križevačka ljepotica”, 1911.; „Na život i smrt ili žrtva osvete”, 1911.; „Drugi rat na Balkanu”, 1914. (Vegh 1998: 203).

³⁰ U odjeljku Prilozi ovog diplomskog rada, priložen je Popis izdanja i rukopisa *Križevačkih statuta* u 19. i 20. stoljeću kojeg je napisala Tanja Baran u svom doktorskom radu (2012: 259-269). Pogledati str.189.

³¹ **Neimarević Ante**, Križevački statuti, Jutarnji list, god 13, br 4390, Zagreb, 20.4.1924.; **Urbani, Milutin**. Reminiscencije na „Križevačke statute”, Nova Danica, božićni prilog, Zagreb, 1934.

³² Pogledati pod odjeljkom „Literatura”: **Lozica**, I. 2002. Gesunkenes getrunkenes Kulturgut: vinski statuti pod starimi krovovi; **Belaj**, V. 1994. „Križevački statuti” u kulturnome kontekstu; **Lončarić**, M. 1994. Napomene o jeziku Križevačkih statuta; **Homen**, Z. 2002. O fenomenu „Križevačkih statuta” najznamenitijih vinsko-pajdaških regula (O postanku Štatuta), u: *Zbornik Hrvatske obljetnice*, br. 3, Varaždin; **Baran**, T. 2003. *Usmena književnost križevačkoga kraja: Križevački statuti u hrvatskoj vinskoj kulturi i usmenoj književnosti*. Magistarski rad; **Baran**, T. 2012. *Usmenoknjiževno nasljeđe križevačkoga kraja u kontekstu hrvatske književnosti 19. stoljeća*. Doktorski rad.

³³ **Križevački statuti**. Vinsko-pajdaške regule za sve domaće, društvene prijateljske i pobratimske zabave i veselice, sa 13 slika, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice „Pajdaš Zvonko” iz Vupoglave.

sjeverozapadnoj Hrvatskoj do polovice 19. stoljeća (usp. Lončarić 1994: 470). Homen također komentira da je jezik *Štatuta* zapravo tzv. starokriževački govor koji je specifičan za *Križevačke statute* koji se primjenjuju u kajkavskom govornom području (usp. vl. rkp. 3 Jakšić 2017: 167). Zbog toga, primjena *Križevačkim statuta* u drugim hrvatskim govornim područjima nije prikladna jer publika, koja je uključena u vinsko slavlje, ne može potpuno razumjeti sadržaj *Štatuta* upravo zbog jezične barijere.

Ivan Lozica ističe kako su sudionici folklornih zbivanja u prošlosti rijetko osjećali potrebu za zapisivanjem i čuvanjem „narodnog blaga”, jer su tekstove pamtili, izvodili i s njima živjeli (Lozica 1996: 15). U suvremeno doba usmenoknjiževna građa se rjeđe zapisuje nego prije pa *Križevački statuti* uglavnom žive u svojoj izvedbenosti.

3.2. Križevački statuti u izvedbi

Postavljaju se pitanja: izvode li se i danas *Križevački statuti*, na koji način i u kojoj prigodi? Poznato je da su se te vinske *regule* primjenjivale u svakoj prigodi gdje se veselo društvo okupilo oko bogatog stola kako bi se održao red u društvu i nastavilo veselo raspoloženje. U današnje vrijeme primjenjuju se tamo gdje postoji potreba za tim. Prema kazivanju Zorana Homena, *Statute* najčešće primjenjuju oni koji brinu o tradiciji, a primjena se najčešće organizira u privatnim ili javnim prostorima, na zahtjev turističke agencije u sklopu kulturno-turističke manifestacije (usp. vl. rkp. 3 Jakšić 2017a: 167). Baran, prema kazivanju direktorice Turističke zajednice Vlaste Kliček³⁴, navodi „kako se u novije vrijeme regule rijetko izvode (najčešće na molbu neke organizirane turističke skupine koje najavljen dolaze u Križevce), a razlog tomu je najvjerojatnije to što rijetki je čovjek koji danas u cijelosti poznaje *regule*” (Baran 2012: 214). *Križevački statuti* jesu složeni zakonik koji se sastoji od točno određenih pravila kojih se strogo moraju držati svi članovi *statutnog* društva, odnosno vesele *pajdašije*. Nepoznavanje pravila *Štatuta* može biti glavi razlog rijetke primjene *vinsko-pajdaških regula* u današnjoj praksi, no gledano s druge strane, postoji i nezanimanje za stare križevačke običaje i *pajdaške šege*. Može se zaključiti da je za izvedbu *Križevačkih statuta* potreban interes, znanje i sposobnost te poštivanje svih pravila koja *Štatuti* strogo nalažu. Zbog toga je izvedbenost vinskih pravila u moderno doba složena pa se sve rjeđe primjenjuju u prigodnim situacijama. Kad se stvori potreba za izvedbu vinskih *statuta*, tada slavne križevačke *regule* izlaze na svijetlo dana.

Najpoznatija izvedba *Križevačkih statuta* upravo je predstava koja se temelji na pomirbi *križevačkih purgera* i *kalničkih šljivara*. Poznata predaja iz 14. stoljeća o pomirbi dviju neprijateljskih strana prikazuje se na najpoznatijoj križevačkoj turističkoj manifestaciji, *Veliko križevačko spravišće*, koja traje tri dana (od petka do nedjelje). U centru grada Križevaca postavlja se posebna pozornica na kojoj se uprizoruju tri dijela te legende: 1. dio: „Pomirba”; 2. dio: „Svati”; 3. dio: „Ponovno svađa”. Amaterski glumci uprizoruju scene po *Križevačkim*

³⁴ Vlasta Kliček u svom kazivanju navodi sebe i Zorana Homena kao osobe koje izvode *Statute* i Martinje, zatim poznate humoriste 60-ih godina Nikola Novosel Miško (kao *kalnički kaštelan*), Slavko Balog (kao *varoški sudac*). Tijekom godina amaterski glumci se mijenjaju. Popis glumaca na 49. *Velikom križevačkom spravišću* nalazi se na 67. str. ovoga rada pod prilogom broj **12.1.1. Pomirba – Svati – Ponovo svađa**.

štatutima te pokušavaju publiku uključiti u svijet starih *vinsko-pajdaških regula* koje su primili od svojih predaka.

U drami vidljiva je i autoreferencijalnost kada se predstavlja svadba u svadbi. Odnosno kada zamaskirana „lažna” mladenka želi zamijeniti mjesto s „pravom” mladenkom Tilčikom. Karnevalska zamjena spolova je zanimljiva pojava koja unosi nered u prirodni red te se mijenja individualna uloga u svijetu sa željom da se pobjegne od tenzije svakodnevne, spolom određene uloge u zajednici (Lozica 1997: 216). Nemir i napetost situacije upotpunjuju trenutke drame kako bi publici bila što zanimljivija. „Lažna” mladenka koje je zapravo muškarac na kraju se duhovitim načinom otkriva svima pa se tako održava pozornost i interes okupljenih.

Publika najčešće jako dobro reagira na duhovito prezentiranu predaju te ju pokušavaju motivirati da se i sljedeće godine svi okupe oko stola i veselo zabave po slavnim *Križevačkim štatutima*. Na taj načini ističu važnost *Štatuta* kao bitne komponente usmene književnosti i hrvatske tradicijske kulture, koja potiče na veselo druženje i zbližavanje starih prijatelja te sklapanje novih poznanstava. Križevačka Turistička zajednica je glavna institucija grada Križevaca koja svojim gostima može ponuditi razne suvenire³⁵ koji se vezuju uz *Štatute*: knjiga o *Križevačkim štatutima*³⁶, knjižica *pajdaške legitimacije*, knjižnica *hižnog protokola, bilikum* (trodijelna posuda koja se pije kao znak dobrodošlice gosta u *pajdašiju*), razne kratke upute *Štatuta* koje upućuju kako i kada treba piti, a da nije neprimjereno i da se ne protivi odredbama križevačkih *regula*.

Autorica ovog rada ističe da se u novije vrijeme među mladima razvila praksa slična primjeni vinskih pravila kao što su *Križevački štatuti*. Riječ je o društvu mladih koji poznaju pravila tzv. *pijačkih igara*³⁷ koje se igraju među okupljenim društvom u vrijeme izlazaka. Mjesta okupljanja mogu biti razna: od klupica u parkovima do zidića na rivi pokraj svjetionika ili morskih plaža. Mjesto okupljanja nije toliko bitno koliko je bitna sama činjenica da svatko ima što piti (najčešće se pije domaće vino ili piva). Razlozi okupljanja mogu biti proslave (npr. rođendana, ili oproštaj prijatelja), izlasci ili jednostavno druženje i uživanje u ugodnom društvu. Kako bi noć što bolje prošla, u veselom i zabavnom

³⁵ Autorica ovog rada je saznala što se sve može kupiti u Turističkoj zajednici grada Križevaca. Razni suveniri s motivom *Križevačkih štatuta* su poslikani i priloženi pod prilogom broj 12.2.6. na stranici 193.

³⁶ Autorica ovog rada imala je priliku u Turističkoj zajednici grada Križevaca kupiti svoj primjerak knjige *Križevački štatuti* (2007.).

³⁷ Moderne *pijačke* igre su opisane i priložene od 157. do 162. str.

raspoloženju, pije se po točno određenim pravilima odabrane igre. *Pijačke* igre koje su poznate u moderno vrijeme su primjerice: „Štoflec”, „Nikad nisam”, „Kings”, „Ramenka” i dr. Ove moderne *pijačke* igre postale su popularne među mladima te imaju istu funkciju kao i *Križevački statuti*, a to je da društvo popije što više pića te da se pri tom dobro zabavi. Unatoč razlikama u pravilima i strukturi te ponekim istim dodirnim točkama, moderne igre ipak su se pokazale boljim izborom za zabavu mladih. Može se reći da su dostojno zamijenile *Križevačke statute* u vinskoj kulturnoj praksi mladeži u Hrvatskoj.

4. Žanrovsko određenje *Križevačkih štatuta*

Križevačke *vinsko-pajdaške regule* primjenjivale su se u onim prigodama gdje se okupilo veselo društvo. Najčešće je riječ o bitnim životnim događajima koje ljudi žele proslaviti u veselom raspoloženju poput: vesele proslave rođendana, imendana, krštenja, svadbi i sl. Primjerice, sklapanje braka je važan događaj u životu koji se morao popratiti raznim usmenoknjiževnim oblicima kao što su to razne lirske pjesme, vinske zdravice i svečani govori te veseli dijalozi. Stoga, *Križevačke štatute* nije jednostavno žanrovski odrediti jer oni sami nisu usmenoknjiževni oblik već se sastoje od manjih usmenoknjiževnih formi, koje tvore cjelinu te se primjenjuju kao takvi u izvedbi.

Štatuti predstavljaju poseban dramski oblik koji uključuje razne elemente obreda te retoričkih usmenoknjiževnih oblika kao što su zdravice i hvale. Izgovoreni ili češće pjevani stihovi, koji su dio hrvatske usmene lirike, slave vinski kult, nadopunjuju vinske *regule* tako da funkcioniraju kao jedna skladna cjelina. Mudre izreke ili *gnome*³⁸ nalaze se na marginaliziranom dijelu *Štatuta* koje su izdavači izdvojili kao posebnu uputu kako se pravilno ponašati za *pajdaškim* stolom. Baran smatra da su „prve hrvatske usmene epske pjesme u sebi sadržavale vinu posvećene stihove, ali se u *Štatutima* o nekim izrazitim epskim elementima ne može govoriti” (Baran 2003: 36).

Lirski, retorički i dramski oblici, kojima *Štatuti* obiluju, pokazuju da se mogu smatrati cjelinom u kojoj su zastupljeni skoro svi književni rodovi, a epika je jedina iznimka.

³⁸ Zoran Homen govori kako *Križevački štatuti* imaju ulogu da razvijaju kulturu pijenja i potiču umjereno uživanje u piću, pa sukladno s time razvile su se određene odredbe poput primjerice: da se iza juhe mora popiti četrdeset kapi vina (usp. vl. rkp. 3 Jakšić 2017a: 177).

4.1. *Križevački statuti i hrvatska usmena drama*

Hrvatska dramska književnost tijekom prošlosti bila je slabo istražena, zabilježena te znanstveno analizirana i vrednovana na književno-teorijskoj razini. „U *Viencu* je 1893. godine recenzent članka L. Kostića *Narodno glumovanje* pozvao pismene ljude da pomno i točno zabilježe igre u narodu i bilješke pošalju Akademiji ili Matici, a A. Radić 1897. daje upute za sabiranje „*dramskih igara*” (Lozica 1996: 28). To je potaklo razne etnologe i znanstvenike da počnu sustavno istraživati folklorno kazalište u hrvatskoj kulturi. Josip Kekez kaže da se „usmenoknjiževna drama zanemarivala zato što je prevladalo mišljenje da se narod u svojoj neukosti i materijalnoj oskudici nije mogao scenski izraziti, te da je postojao problem i u etnološkom pristupu usmenoknjiževnom gradivu koji je onemogućavao izdizanje dramskih primjera iz obreda i običaja u koje su najčešće bili uklopljeni” (Kekez 1986: 153). Ivan Lozica na početku svoje knjige o folklornom kazalištu govori da je „drama (kao treći književni rod) dugo ostala nezapažena i zanemarena u pregledima hrvatskog folklora i književnosti sve do šezdesetih godina 20. stoljeća” (Lozica 1996: 15). Lozica kasnije u knjizi napominje kako je „sustavno istraživanje folklornog kazališta u Hrvatskoj započelo tek radovima Nikole Bonifačića Rožina” (Lozica 1996: 15 i 28).

Etnolog Nikola Bonifačić Rožin svojim je radovima isticao vrijednost dramskih tekstova te tako pridonio osamostaljivanju narodne drame koja se izdvojila kao zaseban književni rod. Bonifačić Rožin, prvi u povijesti proučavanja drame, u svojoj zbirci dijeli dramske tekstove u tri zasebne skupine na: 1) narodne glume, 2) narodne igre, 3) narodni običaji i obredi (usp. Bonifačić Rožin 1963:19). Victor Turner definira obred kao „propisano formalno ponašanje u uvjetima koje nije svladala tehnološka rutina, s referencijama na vjerovanja u nevidljiva bića ili sile, što su prvotni i konačni uzroci svega postojećeg” (Turner 1989: 166 i 170). Obred koji prati *Križevačke statute*, *Krštenje mošta* uprizoruje se kao određeni tip dramske predstave u kojoj se isprepliću obredni karakter i humorističan ton. Bonifačić Rožin smješta *Veliki ritual krštenja mošta* u treću skupinu, tj. u narodne običaje i obrede pošto se *Ritual* odnosi na dramaturgiju vinskog obreda i narodnog običaja (usp. Bonifačić Rožin 1963: 20).

Baran smatra da su „u prve sinteze hrvatske usmene drame, kao konkretna ilustracija određenih znanstvenih podjela i analiza, rjeđe odabrani *Križevački statuti*, a češće je kao primjer usmene drame bio stavljen dodatak *Križevačkim statutima* – obred krštenja mošta koji nerijetko ide i uz druge hrvatske *vinsko-pajdaške regule*, a uvijek može, bez ikakve ovisnosti

o *Štatutima* ili drugim regulama, stajati zasebno” (Baran 2003: 38). Razlozi tomu mogu biti brojni. Baran ističe kako je *Ritual* godišnji običaj koji se održava isključivo za Martinje, dakle u vrijeme kada sazrijeva vino, tj, 11. studenoga, dok se *Štatuti* mogu izvoditi u bilo koje doba godine, za svaku veselu prigodu (usp. Baran 2003: 38). Nadalje, Baran smatra kako je *Ritual* poznatiji, rasprostranjeniji i prihvaćeniji oblik koji samostalno može stajati jer je kraći i manje zahtjevan za izvedbu od *Štatuta* koji imaju složeniju formu za izvedbu te zahtijevaju talentirane glumce koji dobro poznaju vinska pravila (usp. Baran 2003: 38). Primjeri koji potvrđuju taj zaključak jesu i priloženi tekstovi na kraju rada koji, ne samo svojim opsegom, već i brojem glumaca, pokazuju kako je izvesti *Ritual* jednostavnije, nego *Križevačke regule*.

Razni običaji i obredi vezani uz vino i vinsku tradiciju bili su u primjeni tijekom vremena, a tek su se u 19. stoljeću počeli bilježiti i analizirati u znanstvenom i književno-teorijskom smislu. Početkom 20. stoljeća prema prikupljenoj dramskoj građi, koja se analizirala, znanstvenici su zaključili da postoji određen tip hrvatske usmene drame, tj. *folklorno kazalište*. Tako je prevladalo mišljenje kako se „*Križevački štatuti* ne mogu jednoznačno odrediti jer ne pripadaju isključivo jednoj književnoj vrsti ili rodu, nego se u njima miješaju žanrovi, što je karakteristično za folklorno kazalište” (Baran 2010: 109; usp. Lozica 1976: 151). Baran se na Lozicu nadovezuje govoreći da u svom tekstu on citira Bogatirjova koji u miješanju žanrova u folklornom kazalištu vidi srodnost sa srednjovjekovnom dramom, nasuprot strogom odvajanju žanrova u našem kazalištu, koje je tu osobinu naslijedilo od antičke drame (usp. Baran 2010: 109). Stipe Botica govori kako se „folklorno kazalište događa kad neki lik ili skupina likova pred javnošću nastupa ili glumi na nekom prostoru, tj. govori sadržaje koji imaju prikladnu izvedbenu (teatrabilnu) formu, a tvoreni su po stvaralačkim zakonitostima usmene književnosti” (Botica 1995a: 233). Određeno konstituirano društvo na čelu sa *stoloravnateljem* nastupa pred publikom koju uključuje u svoj svijet križevačkih regula te tako predstavlja ovaj složeni djelić križevačke usmene književnosti.

Prema Dunji Rihtman-Auguštin, grupa, kao elementarna ljudska skupina koja ima određen broj članova, karakterizira neposredan ljudski odnos licem u lice bez posrednika te zajedničke norme koje grupa razvija tijekom svoga trajanja (Rihtman-Auguštin 1988: 40). Bez okupljenog veselog društva *Štatuti* se ne bi mogli izvesti. Zbog toga je iznimno važno da društvena zajednica bude čvrsto strukturirana i motivirana za primjenu pravila vinskih *štatuta* kako bi izvedba bila što uspješnija.

Bitno je istaknuti da se tekstovi pisane i usmene drame razlikuju po određenim aspektima. Lozica tumači da tekst pisane dramske književnosti nastaje prije predstave i služi predstavi kao svojevrsni predložak za kazališnu interpretaciju, dok većinu narodnih dramskih tekstova čine naknadni zapisi nastali na temelju kazivanja ili pojedinačnih izvedbi (usp. Lozica 1996: 29). Tekstovi „Pomirba – Svatī – Ponovno svađa”³⁹, koji su analizirani i priloženi u ovom radu, kombinacija su unaprijed zapisanog predloška s didaskalijama i uputama glumcima te dijalog koji su izvedeni uživo na sceni kako bi se što bolje mogao usporediti zapisani tekst i kontekst izvedbe. „Budući da običaji i obredi nemaju isključivo magijsku prirodu, mnogi imaju i razvijen dijalog (Lozica 1983: 61), i *Štatuti* zajedno s *Ritualnom* imaju odlično razrađenu dijalošku formu protkanu humorom” (Baran 2010: 113). Dobro razrađen dijalog obaju tekstova pridonosi uspješnoj realizaciji i veseloj atmosferi u kojoj glumci i gledatelji uživaju, što je i cilj same izvedbe.

„Narodne drame ne poznaju pozornicu u smislu povišenog mjesta koji glumca dijeli od publike, već je scena bilo koji prostor na kojem se glumac može nesmetano kretati, primjerice trg, ulica, dvorište itd.” (Bonifačić Rožin 1963: 12). Predstava koja se temelji na *Križevačkim štatutima* izvodi se na povišenoj pozornici na glavnom trgu grada Križevaca kako bi svi posjetitelji *Križevačkog velikog spravišća* mogli što bolje vidjeti izvedbu. No osjećaj da postoji određena pozornica koja dijeli publiku i glumce ne postoji tijekom izvedbe jer glumci dolaze iz publike na pozornicu i vraćaju se natrag u publiku gdje izvode svoj dio. „Scenski prostor folklorne predstave uklapa se s prostorom svakodnevnog života (npr. soba, ulica, trg, livada), kulise i rekviziti se rijetko posebno izrađuju, glumci su susjedi i rođaci vlastitoj publici od kojih nisu strogo odijeljeni, komunikacija je slobodnija jer su gledatelji dio predstave, te ne postoji svijest o teatarskom činu jer je predstava toliko urasla u život (Lozica 2008a: 43). Lozica podsjeća na to da obred ne poznaje uvijek podjelu na glumce i publiku te da ne sadrži glumu u pravom smislu (usp. Lozica 1980:85⁴⁰), a i Baran se slaže da u samim *Štatutima* podjela na glumce i publiku zaista gotovo da i ne postoji (usp. Baran 2010: 113). U izvedbi *Štatuta* ili *Rituala krštenja mošta* glavni glumci koji izvode regule ili obred uključuju publiku u svoju izvedbu ili obredni čin. Na taj način briše se stroga zamišljena granica između glumaca koji izvode dramsku igru i gledatelja koji sjede ili stoje u publici.

³⁹ Tekstovi su priloženi na ovim stranicama rada: 70-141.

⁴⁰ Baran prema: Lozica, Ivan. 1980. Teatralnost, teatrabilnost i folklorni teatar. Niš: Gradina 15: 3: 85.

„Na osnovi činjenice prema kojoj su predstavnici znanosti posvećene usmenoj drami mišljenja da su scenske kvalitete folklora zanemarene (Lozica 1982: 9⁴¹), ni u *Štatutima* ne postoji neka posebna scenografija i kostimografija” (Baran 2010: 113). Ovisno o prigodi mogu se koristiti i posebni rekviziti na sceni, a glumci mogu biti kostimirani. Kada se na *Križevačkom velikom spravišću* uprizoruje predstava koja se temelji na *Križevačkim štatutima*, glumci, koji ju izvode na pozornici, imaju prikladnu kostimografiju kako bi se razlikovala dva neprijateljska tabora, a i prisutna je posebna scenografija koja upotpunjuje veselo raspoloženje kako i nalažu poznate križevačke vinske *regule*.

„Teksturom kazališne predstave možemo smatrati sve materijalne predmete (kulise, kostime, rekvizite, šminke), ali isto tako prije svega i komponente glume (verbalne i gestne), redateljska rješenja, glazbu, osvjetljenje” (Baran 2012: 171; prema Lozica 1982: 40-41). Teksturane komponente glume u *Štatutima* odnose se na glumca koji kostur teksta ima u glavi, a nadograđuje ga improvizacijama prema potrebi na mjestu događaja (Baran 2012: 173). Baran kaže kako u *Štatutima* nema maski, maskiranja ni šminke, u predstavi „Svadba” uprizoruje se scena maškara koje dolaze na svadbu i žele zamijeniti mladenku za njihovu zamaskiranu mladu koja je zapravo muškarac (usp. Baran 2012: 173).

Može se zaključiti kako *Križevački štatuti* zajedno s njegovim dodatkom *Velikim ritualom krštenja mošta* predstavljaju svojim oblikom hrvatsku usmenoknjiževnu dramu, što i pokazuju dramski elementi folklornog kazališta koje posjeduju: od tekture do materijalnih i govornih vrednota, koji ih upotpunjuje kao predstavljajući oblik tradicijske i vinske kulture.

⁴¹ Prema: Lozica, Ivan. 1982. *Obred, karneval, kazalište*. Zagreb: Prolog, 14: 53-54: 9.

4.2. *Križevački statuti i retorika (retorički oblici)*

Retorika kao govornička vještina iznimno je važna za izvedbu svih vinskih *regula*. Ona obuhvaća retoričke oblike poput zdravica i hvala, koji upotpunjuju kostur *Križevačkih statuta*.

„Zdravice su svečani govori za stolom, uz čašu vina, retorički kićeni, uobličeni kao tradicijski ustaljene formule ritmiziranom prozom ili recitativnim stihom, imaju funkciju i sadržaj vrlo blizak blagoslovu mladenaca, domaćina, svih dobara u kući” (Bošković-Stulli 1984: 215). Stipe Botica ističe kako se „za zdravicu predmnijeva stvorena kontekstualna povoljnost, jer je zdravica pretežito obredna forma koja se izvodi u prigodi nečega, primjerice sastanak, slavlje, okupljanje, proslava” (Botica 1995b: 108). Kao što Bošković-Stulli i Botica ističu, zdravice se najčešće izgovaraju u određenim prilikama kada govornik u okupljenom društvu za vinskim stolom želi izreći svoje misli u prigodnom trenutku, kao što je primjerice blagoslov mladenaca u izvedbi *Križevačkih statuta na Križevačkom velikom spravišću*.

Stoloravnatelj varoški sudac govori zdravicu dobrodošlice⁴², na koju se *pajdaš Zdravić* nadovezuje prigodnom pjesmom. Kada pjesma *Veseljak ak' hoćeš biti* završi, *varoški sudac* nastavlja zdravicu obraćajući se mladencima i gostima na svadbi. Nakon otkrivanja da je uzrok tom *spravišću* bila ljubav, odnosno svadba dvoje mladih, koji su pomirili dvije neprijateljske strane, slijedi kratka zdravica mladencima:

Diž'te braćo čaše vaše, za mladence pijmo naše!

Sreća vaša srca oba, krasila vas sve do groba!

Tijekom zdravice svi stoje svečano te čekaju da nazdrave sa „Živjeli!” te da ispiju svoju čašu mladencima u čast.

Botica kaže da „zdravicu u izvedbi prati uobičajeni redoslijed, a kako je književna struktura – predmnijeva potpuni priopćajni kod: govornik (*nazdravitelj*) – slušatelji (među njima i osoba ili osobe kojima se nazdravlja) – prijem – reakcija sudionika” (Botica 1995b: 108). U istaknutom primjeru zdravice, govornik je *stoloravnatelj varoški sudac*, a slušatelji su okupljeni oko njega, koji ga pažljivo i u tišini slušaju, te nakon završetka govora prigodno reaguju ispijanjem vinske čaše uz riječi nazdravljanja: „Živio!” ili „Živjeli!” i sl.

⁴² Pogledati prilog na stranici 102.

Stipe Botica zdravicu definira „kao književni oblik koji je često hiperbolična želja, veličajna i ljeporječiva u pohvali onoga što se želi, metaforična u željenim korelatima, ditirampska i odska, a opet tako prirodna, jasna, razumljiva, dostupna svim korisnicima u tradicijskoj kulturi” (Botica 1995b: 114). Zdravice se često izvode, no rijetko se zapisuju stoga ih nema puno u zapisu. Razlog tomu može biti to što danas rijetko tko dolazi na zabavu s ciljem da zapiše usmenoknjiževne oblike, već se više ljudi okupljaju kako bi se dobro zabavili i odmorili od svakidašnjih obaveza.

Uz zdravice, najčešći usmenoknjiževni oblik u hrvatskoj usmenoj retorici koji se spominju jesu hvale ili pohvale. Tvrtko Čubelić ih definira kao „najmalobrojniji oblik u usmenoj narodnoj retorici koje imaju jasno određen ugođaj i ton, slične su zdravicama iako su ograničene i jednostrane što je i razlog zašto se rijetko pojavljuju” (usp. Čubelić 1982: 169). Botica kaže da je „motivski raspon hvale uži nego zdravice, a izvedbeni je ustroj upravljen na jedan detalj koji zavređuje pohvalu. Zato fabula nije razvijena, a istaknuti (pohvaljeni) dio samo se koncentrično širi i upotpunjuje motiv, odnosno motivsku riječ” (usp. Botica 1995b: 116). Slijedi primjer jedne zdravice domaćinu⁴³ koja funkcionira kao hvala:

Stoloravnatelj: *Pijem štemplin i imam reč.*

Vredni i preštimumvani domaćine! Jake se preštimumvam s tvojum govorancijum. Vre od predi zname si, da Tvoja hiža je na dobremu glasu, radi svojega poštenja i domorodstva. Biti vu takvej hiži, pri takvem domaćini s takvemi pajdašemi je dika i čast. Vu srcu svojemu osečame velke poštovanje, kak sprotiv Tebe, tak i sprotiv Tvoje familije i celega Tvega pajdaštva. To nek ostane navek med nami i za navek nepomutjene brez i jenega trenučka zle naduve, da navek bume i ostaneme dobri pajdaši i prijatelji. Si zname da naš dragi domaćin ne terpi žejne goste pri punem peharu, niti glaljne želuce pri pečenoj guski z mlinci, a to je i naše nakanjenje, da z dobru volu potrošime sakojaškog dugovanja na stolu nalazećega.

Vu to ime nazdravljam dragomu domaćini Iveku, i udigavlem ovu kupičku vu ime sih nas. Živio!

U ovom primjeru *stoloravnatelj* ispija *kupicu* i traži od društva pravo da izgovori zdravicu pohvalu domaćinu Iveku. Ističu se domaćinove odlike poput poštovanja, dobrote, gostoljubivosti i domoljubnosti, a s njime se na isti način uspoređuje i hvali njegov dom u

⁴³ Zdravica domaćinu je tekst koji se nalazi u rukopisnom izdanju na stranici 7, a čuva se u arhivu rukopisne zbirke Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu, pod signaturom: rkp. IEF 67. Horvat, Stjepan. ≤1954.

kojem je okupio *pajdašiju*. Posebno se ističe prijateljstvo, tj. *pajdašija* kao vrijednost koja se najviše cijeni jer spaja sve okupljene.

Kekez kaže da su „zdravice oblikom kratke, što proizlazi iz njihove funkcije: ne razrađuju fabulu, već uvjeravaju, izriču želje, a oblikovno je njihov početak i kraj isti, želje se nižu istim redosljedom, uz karakterističan ditirambski ton realiziran prethodnim pulsiranjem izgovorene rečenice” (usp. Kekez 1996: 283). Čubelić također potvrđuje da je zdravica „najstariji i najpoznatiji oblik govorništa, kraći tekst, koji se najčešće javlja uz svadbeni ritual, te ne razrađuje neki događaj ni motiv već je u žarištu zdravice samo misao da se saopći želja prisutnima i da ih se uvjeri upravo u one skrivene i intimne misli koje govornik saopćuje” (Čubelić 1982: 168). Sadržajno zdravice donose želje koje se upućuju određenoj osobi da bude ispunjena svim lijepim i vrijedim stvarima poput: ljubavi, zdravlja, bogatstva, napretka, blagostanja i sl. „Ritmizirani tekst zdravice ostvaruje se brojnim rimama, cjelovitim stihovima, najčešće osmercima i desetercima, te se metodom asocijacije rabe za oblikovanje retoričke rečenice” (Kekez 1996: 284). Stilski je zdravica obogaćena raznim figurama poput: maštovitih usporedba, neobičnih metafora, rečeničnih inverzija, neobičnih motiva povezanih uz vino i vinsku tradiciju i sl. Primjer zdravice⁴⁴ koja je stilski i ritmički zanimljiva izgovara narodni veseljak Petrica u trećem dijelu „Ponovno svađa” na *Križevačkom velikom spravišću*. Govornik ima važnu ulogu da održi dobar govor koji će zaokupiti pažnju okupljenog vinskog društva te zadržati veselo raspoloženje i smijeh uz uhu ugodnu pjesmu o vinu koje se konzumira pri bogatom stolu.

Stručno i znanstveno proučavanje usmenoknjiževne retorike u hrvatskoj folkloristici pokazalo je da postoje razne spoznaje oko problematike definiranja i klasificiranja hrvatskih usmenoknjiževnih retoričkih žanrova jer se autori nisu usuglasili oko pripadnosti pojedinih oblika usmenoknjiževne retorike te klasifikacije usmenoknjiževnih žanrova. Problem klasifikacije načelno je riješen radovima J. Kekeza (*Usmena retorika*, 1983., i *Govornički oblici*, 1996.) tako što je usmenoknjiževna retorika podijeljena na *asemantične* (*brojalice*, *brzalice*) i *semantične* oblike (*blagoslovi*, *kletve*), iako ni sam autor nije uvijek bio dosljedan oko pripadnosti pojedinih oblika, npr. svrstavanje *kletve* u paremiološke oblike u ranijim radovima (Nikolić 2013: 1). Davor Nikolić u svom doktorskom radu⁴⁵ zaključuje klasificiranje žanrova prema odnosu zvuka i sadržaja (u kojem sadržaj proizlazi iz fonetske

⁴⁴ Primjer zdravice pogledati pod prilogom na stranici 128.

⁴⁵ Nikolić, Davor. 2013. *Fonostilistički opis hrvatske usmenoknjiževne retorike*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.

strukture žanra, a koji je pak izravno povezan s krajnjim komunikacijskim učinkom), pa se *brojalica* i *brzatica* smatraju *fonosemantičnim žanrovima*, a blagoslovi i kletve pragmasemantičnim žanrovima (Nikolić 2013: 141). Zdravica kao složeniji retorički žanr počiva na blagoslovnim formulama, jedna je od najranijih samostalnih retoričkih žanrova hrvatske usmene književnosti, i to u obliku *počasnice*, a kao podtip *zdravice* javlja se i *napitnica* (Nikolić 2013:10 i 11). Može se zaključiti kako se *napitnica* se izdvojila kao poseban podtip *zdravice* zbog svog izvedbenog konteksta: naziva se tako jer se izgovara onda kada se nakon jela poseže za čašom vina. Josip Užarević razlikuje tzv. *hvalilicu* i *zdravicu* i svrstava ih u oblike usmenoknjiževne retorike (usp. Nikolić 2013: 10).

Prema Čubeliću, retorički oblici su: *zdravica*, *zaklinjanje*, *hvala*, *brojalica* i *rugalica*, a kriterije za njihovo klasificiranje temelji polazeći od tematike i oblika usmene narodne retorike, tj. polazeći od osnovnog pitanja, gdje se i kako ostvaruje bitna komponenta retoričkog fenomena i posebno osnovno obilježje narodne retorike (usp. Čubelić 1970: LI). Dakle, Čubelić razlikuje *zdravicu* od *hvale* govoreći da *hvala* i *pohvala*, iako vrlo slične *zdravici*, skromnijeg raspona izražavanja te imaju jako naglašen i usmjeren ton koji je unaprijed određen pa nije čudno da je u oblicima prisutna uskoća i jednostranost (usp. Čubelić 1970: LIII).

Josip Kekez je u svojoj prvoj studiji⁴⁶ o usmenoknjiževnoj retorici razlikovao sljedeće žanrove: *zdravicu*, *basmu*, *brojilicu*, *brzaticu* (podvrsta *brojalice*), *rugalicu*, *hvalu* i tzv. *lagariju* (podvrstu *rugalice*). Kekez *zdravicu* definira kao kratku formu ditirambskog tona koja ne razrađuje fabulu nego ima funkciju uvjeravanja te nazdravičarskog izricanja želja, a obogaćuje ju razne izražajne formule koje se ponavljaju, rime, te stilski karakteristične slikovite poredbe, nekonvencionalne metafore i rečenični obrati (usp. Kekez 1996: 283). Iako Kekez smatra da je *hvala* retorički manje tipičan oblik, ipak ju svrstava u retoričku skupinu jer sadrži komponentu uvjeravanja nekoga u nešto, premda je manje kadra provesti to uvjeravanje jer je ona uvijek samohvala. (usp. Kekez 1996: 287).

⁴⁶ Treće izdanje teorijsko-metodološkog priručnika *Uvod u književnost* (Zagreb, 1983.) sadrži Kekeзовu sintetsku studiju *Usmena književnost* (sljedeća neizmijenjena izdanja: 1986. i 1998.). Kekez o takvoj podjeli govori i u svom djelu iz 1996. *Poslovice, zagonetke i govornički oblici*, iz edicije Stoljeća hrvatske književnosti, Zagreb, Matica hrvatska.

Prema ovim spomenutim klasifikacijama raznih autora, može se zaključiti kako hrvatski autori razlikuju *hvalu* i *zdravicu* te ih definiraju prema specifičnostima koje su istakli u svojim raščlambama vrsta prema jedinstvenim kriterijima i perspektivama pojedinih autora.

4.3. *Križevački statuti i hrvatska usmena lirika*

Treći žanrovski element koji određuje *Križevačke statute* kao vrlo složeni usmeni književni oblik, jest upravo hrvatska usmena lirika koja se u sklopu ovih vinskih *regula* najčešće odnosi na stihove koji tematiziraju slavljenje vina, veselo raspoloženje društva i vinski kult. Usmeno lirsko pjesništvo treća je komponenta koja upotpunjuje križevačke *vinsko-pajdaške regule*. Lirika *Statuta* uključuje sve lirske stihove koji govore o *pajdaštvu* i uživanju u vinskoj čašici. Stihovi se mogu izgovarati svečanim tonom i ritmiziranom melodijom koja dočarava veselije raspoloženje, ali mogu se i pjevati uz pratnju glazbe koja još više obogaćuje doživljaj *Križevačkih statuta*. Baran također kaže da je „usmena liriska pjesma govorna tvorevina kojom čovjek izražava različita stanja, osjećaje i poticaje, njezin govor je neposredan i kratak, tematski je širok i neiscrpan, a što se *Statuta* tiče, oni pripadaju skupini lirskih kajkavskih usmenih prigodnih pjesama koje najviše nastaju uz obrede i običaje, uz rad, dokolicu, šalu i slično” (Baran 2012: 179). Te kajkavske pjesme rado su pjevane u društvu, ne samo zato što izražavaju vesele osjećaje i izazivaju veselo raspoloženje nego i zato što svojim bogatim tematskim sadržajima nadopunjuju to veselo vinsko druženje.

Joža Skok komentira razliku između umjetničkog i narodnog pjesništvo te kaže kako je naša narodna lirika neposrednija, otvorenija i moralistički nesputanija prema vinu kao užitku te ju najčešće poistovjećuje s prirodnim odnosom prema drugim tjelesnim i duhovnim užicima – hrani, ljubavi, junaštvu, raspoloženju (usp. Skok 1976: 240). Baran uspoređujući epiku i liriku zaključuje ovo: „dok vino u epskoj pjesmi funkcionira više kao njezin sadržaj, u lirskoj pjesmi neposrednije govori o konkretnim užicima što ga ono donosi” (Baran 1912: 180). Vinski stihovi koji se nižu u veseloj pjesmi govore o raznim motivima, poput: gorica, vinskih posuda, okupljanja prijatelja, doživljaja vinogradskih pejzaža, goričkih poslova i sl., koji pridonose užitku i slavljenju u dobrom raspoloženju.

„Bilo da je riječ o usmenoj ili pisanoj lirskoj vinskoj pjesmi, najčešća je njezina pojavna forma napitnica” (Baran 2012: 182). Baran smatra kako su „napitnice u *Križevačkim statutima* vinske pjesme koje su nastale isključivo u usmenosti, i one koje su dio *hrvatske dobrovolje*, a i one autorske koje su davno prihvaćene kao narodne, skladno se pretapaju i stapaju u slap *statutnih* izgovorenih i pjevanih lirskih trenutaka kojih u križevačkome vinskom ceremonijalu itekako ima” (Baran 2012: 183). Veselom društvu nije važno pjevaju li se autorske ili narodne pjesme, već sama izvedba pjesama s vinskom tematikom pridonosi

veselom raspoloženju. Primjere različitih napitnica može se pogledati u prilogu br. 12.1.1., a ovdje će se navesti jedna zanimljiva napitnica koja pjeva o uživanju u ispijanju vinskog *peharčeka*⁴⁷:

*Bog nam očuvaj gorice i klet
Doklam bu stal ovaj svet.
V kleti pak lajtić do lajtića zmir,
Kaplica kak eliksir.
Nam pak jakost daj kakvu ima zmaj
Popit na dušak vinca polovnjak,
Onda k temu jošće dober apetit
Da se moreš vsega vžit.*

SVI PJEVAJU:

*Peharček moj, peharček moj
Ondesi slatki pozdrav njoj.*

*Za nju ispijam ja z tebe rad
Pa bili makar zadnji krat. 2x*

Kuhač smatra kako je napitnica pjesma „koja se pjeva u hvalu vina te u čast i zdravlje one osobe, kojoj se nudi piti u veselu društvu, kod svatova i inih svetčanih gostba” (Kuhač 1881: 68). Tako i na svatovima u drugom dijelu *Križevačkog velikog spravišća*, pjeva se starija narodna lirski kajkavska pjesma *Nikaj na svetu lepšega ni*. U sjeverozapadnoj Hrvatskoj danas ne prođe ni jedna veselica uz vino, a da društvo koje se zabavlja ne zapjeva zanosnu „goričnu himnu”⁴⁸ (usp. Lajtman 1976: 229).

*Nikaj na svetu lepšega ni,
Neg je gorica, kada rodi,
Kume moj dragi, daj se napij,*

⁴⁷ Pogledati 816. str.

⁴⁸ „Nikaj na svetu lepšega ni” je stara kajkavska pjesma koja prema nekim izvorima potječe iz 1810. godine kada je i prvi put pjevana na nekoj svadbi u župnom dvoru u Zlataru u Hrvatskom zagorju (usp. Lajtman 1976: 229).

Dugo nas ne bu, daj se ga vžij!

Kada je riječ o klasifikaciji *napitnice* i *zdravice* postavljaju se poneka pitanja: što zapravo razlikuje *napitnicu* od *zdravice*, kako ih drugi autori klasificiraju i definiraju te kako se razriješila ta dvojba oko klasifikacije oblika. Već spomenuti autori, Čubelić i Kekez, u svojim klasifikacijama žanrova razlikuju *zdravicu* i *hvalu*, dok Nikolić i Kuhač razlikuju podvrste *zdravice*: *počasnicu* i *napitnicu*. Kuhač⁴⁹ također razlikuje *zdravicu*, koja se izgovara u trenutku kada govornik nazdravlja, koju slijedi *napitnica* kao pjesmu koja se pjeva uz ispijanje vina. „Franjo Ksaver Kuhač ističe da se nakon antičkih vremena više nije toliko slavilo vino koliko osoba kojoj se nazdravljalo pa da je zato tekst *napitnica* postajao sve ozbiljniji, a i njihova melodija sve dostojanstvenija i svečanija” (Baran 2012: 182). Baran se slaže s Kuhačem kada kaže da se ton *napitnica* promijenio tijekom vremena. Može se pretpostaviti kako je *napitnica*, dolazeći u usku vezu sa *zdravicama*, poprimila neke odlike *zdravice*. U početku nastanka sadržaj *napitnice* je bio slavljenje „vinskog napitka”, a kasnije svečanijim tonom slavi vinske susrete i osobe koji sudjeluju u slavlju. *Napitnice* dolaze iza izgovorene *zdravice* prema tematski određenom redoslijedu. Primjerice stihovanu *zdravicu*⁵⁰ *notarijuškoga pomoćnika* o veselom prijateljskom uživanju uz vinsku *kupicu* slijedi tematski slična pjesma *Nikaj nije lepšega, niti veselejšega*. *Zdravica* niže rimovane stihove sličnog sadržaja kao i što sama pjesma koja se pjeva nakon nje. Ovaj primjer pokazuje kako je dvojbeno određenje tih dviju različitih, ali sličnih usmenoknjiževnih oblika. Rimovani stihovi slični su oblikom, ali i sadržajem, no razlikuju se svojom funkcijom, tematikom i kontekstom izvedbe. *Napitnica* je specifičan oblik, sličan *zdravici* koji se osamostalio zbog lirskog karaktera i ograničenja na vinsku tematiku. *Zdravice* se izgovaraju kada se izriču različite želje, pa zbog svoje govorne funkcije pripadaju retoričkim oblicima. *Napitnice* su stihovi vinskog sadržaja, jer slave vino i veličaju hedonizam, koje se češće pjevaju, nego izgovaraju pa zbog lirskog ugođaja pripadaju lirskim oblicima.

Kantušminister ili *popevač* je društvena uloga koju prihvaća onaj *pajdaš* koji je najtalentiraniji pjevač u *pajdašiji*. „*Popevač* je kao i *govorač* redovito duhovit čovjek, sklon šali i s refleksima trenutačnoga prigodno reagiranja, zbog čega mora imati dobar, lijep i snažan glas te dar izuzetne pjevačke izdržljivosti i kondicije” (Baran 2012: 184). On pjeva

⁴⁹ Kuhač u svom djelu *Južno-slovenske narodne pjesme* (1881.) donosi primjera *zdravica* (npr. 19., 74., 75.) te testove *napitnica* s notama (npr. 19., 130., 156.).

⁵⁰ Tekst *zdravice* i pjesme pogledati na str 84.

pjesme kada ga se pozove, a njegov popis pjesama tematski slijedi svaki trenutak vesele zabave. Primjerice, kada se izriče zdravica *pajdašiji*, slijedi pjesma⁵¹ koja govori o ljepoti pomirenja i prijateljstva te kako si braća veselo nazdravljaju zajedničkom životu u slozi i prijateljstvu.

Lirske pjesme, bilo izgovorene ili pjevane, čine *Križevačke statute* jedinstvenim vinskim regulama koje upotpunjuju veselu atmosferu, sadržajno ih obogaćuju te ih zabavnom tematikom prate u prigodnim trenucima. Bez ove treće lirske komponente, regule ne bi bile potpune i nedostajalo bi im lirskog ugođaja. Lirske pjesme upravo su zbog te svoje karakteristike vrlo značajne, jer čovjek može pjesmom izraziti svoje osjećaje, misli, emocionalno-duševno stanje i želje.

⁵¹ Primjerice, pjesma *Nikaj nije lepšega, niti veselejšega* u prilogu na stranici 85.

5. *Križevački statuti na Križevačkom velikom spravišću i Martinju*

Križevačko veliko spravišće predstavlja jednu od najstarijih tradicionalnih, turističkih i kulturno-povijesnih manifestacija koja se izvodi u sjevernom dijelu Hrvatske. Prema tradiciji manifestacija se provodi tri dana kada se na posebno uređenoj scenskoj pozornici izvodi trodijelni scenski prikaz u kojem sudjeluju amaterski glumci⁵² vođeni profesionalnom režijom⁵³. Dramatizacija običaja, tj. izvedba običaja na sceni u okviru *Križevačkog velikog spravišća* vrlo je prigodna za predstavljanje *Križevačkih statuta*. Lozica naglašava da je kriterij sceničnosti bitan u odabiru tzv. sceničnih običaja koje ljudi žele prikazati na sceni (usp. Lozica 2008b: 243). Prema tome, *Križevački statuti* udovoljavaju tom kriteriju i prikladni su za dramatizaciju starog hrvatskog običaja u okviru predstave koja tematizira slavljenje pomirbe na način da svadbom spoje dvije neprijateljskih strane.

Ivančan govori da postoje određene gradske skupine koje obrađuju „umjetnost koja više ne živi u običajima današnje mlade generacije, ali su dio te umjetnosti stariji mještani sačuvali – konzervirali i konstruirali, mladi su od njih naučili pa ih danas zajedno sa starijima izvode” (usp. Ivančan 2008: 216). Lozica ističe Dubinkasovu misao da je „izvedba običaja na sceni kao simbolička akcija u kojoj starija skupina izražava dvostruku nostalgiju za vremenom svoje mladosti i nostalgiju za drugačijim svijetom u kojem mladi ne bi odbacivali kulturne vrijednosti starijih” (Lozica 2008b: 247). Tako i u Križevcima skupina amaterskih glumaca izvode trodnevnu predstavu u sklopu *Križevačkog velikog spravišća*. Stariji i iskusniji daju primjer mladima kako održati i sačuvati materijalne i kulturne vrijednosti križevačkoga kraja. Godišnjom izvedbom *Križevačkih statuta* na pozornici u središtu grada pokazuje se kako su Križevčani ponosni na svoje usmenoknjiževno blago koje su naslijedili od svojih predaka.

Vitimir Belaj smatra kako „vino čovjeka prati od rođenja pa sve do smrti – vino se daje roditeljima da lakše rađaju, dojiljama da imaju više mlijeka, bolesnima se daje kao lijek, a ljudi se njime pogoste na slavljinama, svečanostima i zabavama, a može funkcionirati i kao obavezni obredni rekvizit bez kojeg obred ne bi vrijedio” (Belaj 1992: 7). Može se zaključiti kako je vino, kao bitna sastavnica čovjekovog života, zapravo simbol života i zato je ljudima iznimno važan pa ga koriste u svim prigodnim prilikama kako bi uljepšali važan životni trenutak i proslavili ga u dobrom raspoloženju. Martinje kao blagdan vina, jedan je od poznatijih

⁵² Cjeloviti popis glumaca naveden je u prilogu broj 12.1.1. *Pomirba – Svati – Ponovo svađa* na 70. str.

⁵³ Spomenuti trodijelni scenski prikaz režirao je Adam Končić, a tekst su napisali Ottone Novosel i Zoran Homen, s malom napomenom kako su kasnije sami glumci ponešto dodali i promijenili u svojoj replici.

narodnih običaja u hrvatskoj pučkoj kulturi. Taj blagdan povezan je s obredom krštenja mošta, koji se najčešće slavi uz ukusno pečenu gusku s mlincima i dobrom *kapljicom* vina. „Martinjska diploma se dodjeljuje za svečano sudjelovanje u krštenju mošta, za poštivanje paragrafa pri stolu martinjske veselice te za hrabro držanje pri masnoj guskici i martinjskoj kaplici” (Ričković 1992: 73).

Ritual krštenja mosta poseban je šaljivi obred koji prikazuje crkveno „krštenje” kad „Mošt” postaje vino. Taj obredni čin odigrava se na dan slavljenja sv. Martina (Martinje), 11. studenoga, dakle svake godine kada mošt dozre. Blagdan Martinja predstavlja glavnu turističku atrakciju koju razni ugostiteljski objekti koriste kao prigodnu priliku kako bi pozvali goste u svoj lokal. „Običaj „krštenja mošta” je šaljivi parodijski obred koji stoji na margini poganskoga i kršćanskoga jer se kršćanska svetkovina blagoslova vina transponira u poganski običaj krštenja vina” (Zaradija 2004: 194). „Keltsko vjerovanje u krv – simbol zdravlja i života, a zatim simbolički kršćanski euharistijski značaj vina kao krvi – simbola života, samo podsjeća na Martinovu monašku regulu o pijenju vina jedino u bolesti, pa je zato je i pojam zdravlja koji se krije u vinu presudno važan u poimanju tzv. *Vinskoga Očenaša*, koji je vrhunac pučkog obreda krštenja mošta, a izgovara ga sv. Martin sa svim nazočnima” (Zaradija 2004: 192). Čitanje svetih vinskih tekstova šaljivog i parodijskog karaktera upotpunjuje doživljaj ceremonijala te održavaju koncentraciju i interes publike. „Sadržaj „litanija” i ceremonijalnih pitanja koja „biskup” prilikom tog veselog obreda postavlja „kumu”, tj. moštu, prožet je finim humorom, a na momente i bodljikavom satirom na račun prilika u našem feudalnomu vinogradarstvu, što pokazuje da su ceremonijalni tekstovi koji se danas rabe prilikom „krštenja” napisani u nas prije koju stotinu godina, a potom dotjerivani u skladu s aktualnim prilikama” (Lajtman 1976: 235). Lajtmanovu tvrdnju dokazuju tekstovi koji su uspoređeni te pokazuju kako ljudi brinu o svom kulturnom nasljeđu i želi ga približiti mlađim generacijama uz šaljiv ton i aktualnu tematiku.

U parodijskom prikazu vinskoga „krštenja” u kojemu rabljeni predmeti (odjeća, kandilo, škropionica, zvonce) postaju groteskni kao i povorka ljudi koju čine zvonar (*mrežar*), sv. Martin biskup, dva kanonika, dva ministranta „svečonoše” i predvodnik (glavni *popevač* ili *školnik*), kušanje vina i pijanstvo doseže svoj vrhunac.

5.1. Pravila i uporaba *Križevačkih štatuta*

Vesela prijateljska družina ili *pajdašija* okuplja se s *domaćinom* u njegovom gostoljubivom domu ili izvan njegova doma, ali se može okupiti zasebno i bez *domaćina*. *Domaćin* ili *benefaktor* organizira gostoljubivi stol bogat ukusnom hranom i vrčevima punih vina za okupljene goste. *Pajdašija* ili veselo društvo dijeli se u tri skupine: 1) *stari pajdaši*, 2) *mladi pajdaši*, 3) *pajdašice*, 4) *pridošlice*. *Stari pajdaši* su gosti koji su najmanje šest puta posjetili gostoljubivog *domaćina*, a *mladi* su oni koji su ga rijetko posjetili (manje od šest puta). *Pajdašice* su cijenjene predstavnice ljepšeg spola koje ukrašavaju *štatutno* društvo svojom pojavom. Homen govori kako su *pajdašice* uvijek dobrodošle u društvo, zato se i kaže da su one *kinč* našega društva (usp. vl. rkp. 3 Jakšić 2017a: 165). *Pridošlice* su gosti koje je *domaćin* pozvao ili su došli u pratnji s nekom *pajdašicom* ili nekim *pajdašem*. Postoji određeno pravilo koje vrijedi u trenutku primanja novog člana *pajdašije*. Kad gost prvi put pristupa veselom društvu, mora potvrditi s dva svjedoka da je ispio tzv. *bilikum* ili *čašu dobrodošlice* koja je napunjena najboljim vinom, uz koju se gostu ponudi tanjur s kruhom i malo soli te mu se pruže ključevi doma kao znak da je dobrodošao u tu gostoljubivu kuću. Ričković napominje kako se nekada za *bilikum* upotrebljavala isključivo posudica oblika zemljanog (ne glaziranog) peharčića zvanog *srablivec* ili *srablivka* te da su se kasnije uvele i druge posude kao razne vrste pehara, čaša, spojenih posuda (zvanih ČEH-LEH-MEH), pa pehar zvan Krapinski sudac i drugi (usp. Ričković 1992: 69). Ispijanjem *bilikuma* gost postaje *hižni prijatelj* što se i zapisuje u posebnu knjigu. *Hižni protokol* je sveta knjiga *pajdaškog* društva koja se čuva na posebnom mjestu, zaključana u ladici. U *hižni protokol* bilježe se svi gosti koji su postali članovi *pajdašije*, zatim svi događaji i najvažniji trenuci za *pajdašiju* (rođenje, krštenje, prosidba, ženidba, smrt i sl.), ali bilježi se o vrijeme kada je netko izgubio svoja *pajdaška* prava i razlog zašto (smrt, preseljenje u drugi kraj, nered, neprimjereno ponašanje i sl.).

Vesela *pajdašija* organizirana je kao čvrsta cjelina koja se sastoji od osoba koje nose važne funkcije unutar *Križevačkih štatuta*. Te osobe nazivaju se posebnim imenima: *stoloravnatelj*, *oberfiškuš*, *fiškuš*, *popevač*, *govorač*, *vunbacitelj*, *čuturaš* ili *barilonosec* ili *peharnik*. Glavni za stolom je *stoloravnatelj* ili *starešina* koji mora dobro poznavati pravila *Štatuta* te imati bogat rječnik, dobar smisao za humor i šalu⁵⁴. Ako je društvo veliko i podijeljeno je na dva

⁵⁴ Pogledati prilog na str.186. *Pajdaška* popjevka koja govori o tome kakav *stoloravnatelj* mora biti.

stola u dvije prostorije, onda se imenuje *vicestoloravnatelj* koji ima ista prava i dužnosti kao i *stoloravnatelj*. *Domaćin* bira *stoloravnatelja* kojeg društvo mora prihvatiti i potvrditi ispijanjem *kupice*. Ako je *domaćica* u društvu, onda ona bira svog predstavnika, tzv. *hižnog japca* koji će imenovati *stoloravnatelja*. Društvo koje nema *domaćina* bira *stoloravnatelja* glasovanjem. Ako netko ima prigovor na predloženog *stoloravnatelja*, onda se vijeća hoće li ga društvo prihvatiti ili ne. Ako je prigovor bio neopravdan, *prigovaratelj* mora popiti tri „kupice suhoga” za kaznu. Izabrani *stoloravnatelj* drži govor u kojem izriče svoju zahvalu i ponos jer je dobio tako počasnu ulogu u društvu te obećava kako će svi okupljeni oko njegovog stola poštivati *Križevačke statute*, u suprotnom će biti kažnjeni za svoj prijestup. Ako *stoloravnatelj* prije nije pio *bilikum* kod *domaćina*, onda mora popiti čašu *dobrodošlice* prije nego preuzme svoju ulogu.

Veselo društvo ili *pajdašija* organizirana je tako da svaki *pajdaš* sjedi uz svoju *pajdašicu*. Pritom je bitno da rođaci ne sjede zajedno. U slučaju ako je više ženskih članova društva, onda muški član društva dobije dvije *pajdašice*. *Stoloravnateljevi* pomagači su: *oberfiškuš*, *fiškuši*, *govorač*, *popevač*, *vunbacitelj*, *čuturaš* ili *peharnik*. Raspored stola je organiziran tako da *stoloravnatelj* sjedi na čelu stola, *oberfiškuš* mu je nasuprot, zatim dva *fiškuša* su raspoređeni svaki na svojoj strani stola, s lijeve i desne strane.

Oberfiškuš je desna ruka *stoloravnatelja* koja mu pomaže u ravnanju stola. On prema *stoloravnatelju* određuje treba li se čaše isprazniti do kraja ili po želji te kontrolira društvo i samog *stoloravnatelja* kojeg može kazniti ako on u nečemu pogriješi. *Fiškuš*⁵⁵ (lat. tajnik) također je glavni pomoćnik *stoloravnatelja* i *oberfiškuša* koji pazi na red i pokornost odredbi u veselom društvu. Oni su također zaduženi oko brige da pehari i sve čaše budu pune te da se prazne po određenoj odredbi. Važni su jer čuvaju boce s vodom koje se koriste kada *stoloravnatelj* i *oberfiškuš* potvrde s čašom „suhoga” da se vino miješa s vodom. Kazna za neizvršavanje *fiškušove* dužnosti je ispijanje čaše mlake vode.

Govorač ili *klobasar* ima ulogu da „spelava” govore te se nadovezuje na *stoloravnateljev* govor osim ako on tu ulogu sam obavlja. Svaka zdravica koju netko izgovori mora završiti s riječima *govorača*.

Popevač ili *kantušminister* je osoba koja je zadužena da prigodnim ljubavnim, domoljubnim i vinskim popijevkama doprinosi veselom raspoloženju *pajdašije*. Vesele *pajdašice* mogu vršiti ovu dužnost, no moraju biti imenovane te se moraju dogovoriti s

⁵⁵ Pogledati starinsku popijevku o *fiškušu*. Pogledati prilog na str. 187.

obefiškušem oko izbora pjesama. Svako tko u društvu pokuša otpjevati pjesmu bez da je imenovan kao *popevač*, *stoloravnatelj* će ga kazniti *štrofom*.

Vunbacitelj je osoba koja vrši dužnost zaštitara koja odstranjuje iz društva van sve one osobe koje ometaju veselu *pajdašiju* i one koje se ne pokoravaju odredbama *Križevačkih statuta*. *Stoloravnatelj* imenuje, a cijelo *pajdaško* društvo izabire jednu veliku i jaku osobu koja može puno popiti, a opet pokoravati se njegovim zapovijedima i vršiti svoju službu. Cijela *pajdašija* mora to potvrditi punom čašom „suhoga” vina, a *vunbacitelj* polaže zakletvu da je svjestan svojih dužnosti. Tri prsta lijeve ruke (palac, srednji prst i mezimac) polaže na *domaćinovu* vinsku posudu (pehar, čutura, boca i sl.) i izgovara zakletvu⁵⁶. *Stoloravnatelj* odabire *pajdašicu* koja *vunbacitelju* na kraju veže crvenu maramu oko lijeve nadlaktice kao znak njegove službe, a sam čin potvrđuje se „koprivničkim” načinom: *pajdašica* slatko poljubi *vunbacitelja* i tako potvrdi njegovu službu.

Čuturaš ili *peharnik* ili *barinolosec* je osoba koju je *domaćin* već prije odredio da dvori goste oko stola, a lako ga je prepoznati jer ima ručnik oko vrata.

Nakon što se imenuju svi *stoloravnateljevi pomagači*, tada mu svi moraju zahvaliti na podijeljenim ulogama s punom čašom „suhoga” vina. Ako se imenovanje činovnika na kraju poprati pjesmom koju svi pjevaju onda se ta potvrda zove *aldemaš*. *Plenipotencija* je opunomoćenje *stoloravnatelja* da može izvršavati dužnosti *domaćina* ako on nije prisutan ili ako nema imenovanog *hižnog japca*.

Zdravice se govore i slušaju stoječki te popraćuju narodnim pjesmama. Postoje četiri zdravice koje društvo obavezno mora čuti tijekom veselog druženja, a to su: zdravica domovini, domaćinu ili domaćici, lijepome spolu (*pajdašici*) te *pajdaštvu* ili prijateljstvu. Općenite zdravice se redaju oko stola, a posebna imenovana osoba prati jesu li svi izvršili svoju dužnost. Tko nije izvršio svoju dužnost, mora odraditi određenu kaznu. Sve zdravice i *štrofove* se moraju potvrditi u društvu s čašom „suhoga”, a takva potvrda se zove *konfirmacija*. *Domaćici* se posvećuje zdravica lijepome spolu i u njezino se ime imenovani *pajdaš* zahvaljuje na posvećenom govoru. Nakon zdravica slijede zahvalnice (postoje npr. križevačka, posavska, podravska, zagorska, turopoljska i sl.) koje se moraju potvrditi ispijanjem pune čaše vina prije nego se izgovore. Tu odredbu *stoloravnatelja* i *oberfiškuša* svi moraju izvršiti, a ona se naziva *reambulancija*, prema latinskome što znači ustanovljenje ili opredjeljenje. Kad se *pajdašica* zauzme za „boležljivog” *pajdaša*, onda se modificira, tj.

⁵⁶ Primjer zakletve *vunbacitelja* pogledati pod prilogom na str. 79.

smanji količina vina. Kad se govori zdravica domovini, pije se na način *vandrček*, a to znači da okolo stola slijede veseli govori *pajdaša*. Svaku treću zdravicu izgovara *stoloravnatelj* koji mora nazdraviti sa svojim *pomagačima*, posebno s *oberfiškušem* i *fiškušem*. Onaj koji želi nazdraviti mora pitati *stoloravnatelja* za dopuštenje i ispiti čašu: „Ja pijem štemplin i molim posluh!” Ako se javi više *pajdaša* koji bi govorili, *pajdašija* glasuje, te u slučaju da je jednaki broj glasova, onda *stoloravnatelj* odlučuje tko je *govorač*. Onaj koji počinje govoriti bez *stoloravnateljevog* dopuštenja bit će kažnjen zbog svog prijestupa.

Postoje pet vrsta kazni: 1) *štrof sa suhim vinom*; 2) *štrof s pomiješanim vinom*; 3) *štrof s hladnom ili mlakom vodom*; 4) *štrof kod drugog stola*; 5) *slatki štrof*. Osobe koje pogriješe najteže *štrofaju* se hladnom ili mlakom vodom, dok se blaži prijestupnici kažnjavaju sa suhim ili pomiješanim vinom. Osoba koja je kažnjena *štrofom kod drugog stola* mora provesti neko vrijeme na drugom stolu gdje nema ni društva ni vina, a ni hrane, sve dok ne odluči biti poslušna i pokorna *Štatutima*. Lijepa *pajdašica* izabire svog *tolnača* koji se umjesto nje javi kako bi zamolio oprostjenje za osamljenog prijestupnika koji se vraća u društvo po *stoloravnateljevom* dopuštenju uz veselu popijevku⁵⁷. Ako *pajdašice* nešto pogriješe, njih se kažnjava *slatkim štrofom*, a to znači da moraju poljubiti *pajdaša* sa svoje lijeve ili desne strane⁵⁸.

Kad se sve zdravice i govori izredaju, *stoloravnatelj* proglašava *republiku* što znači da pravila *Štauta* više ne vrijede, ali se slavlje nastavlja sve do rastanka. Prije rastanka *pajdaša*, ispija se čaša „suhoga”, a ako netko ne ispije do kraja, zapisuje se u *hižni protokol* da se ta osoba mora kazniti na idućem okupljanu.

⁵⁷ Primjer vesele popijevke koja govori o tome kako se osamljeni prijestupnik vraća natrag u društvo, pogledati pod prilogom na str. 188.

⁵⁸ Zoran Homen komentira da su *pajdašice* uvijek gledale kod koga će sjesti u slučaju da moraju odraditi *slatki štrof* kako pravila *Štatuta* nalažu (usp. vl. rkp. 3 Jakšić 2017a: 164).

5.2. Križevački statuti na Križevačkom velikom spravišću 2016. godine

Na početku prvog dijela „Pomirba” pušta se video-snimka koju komentira narodni veseljak Petrica, a koja prikazuje predaju o kralju Beli IV., *križevačkim purgerima* i *kalničkim šljivarima*. Gradski *notarijuš* stupa na scenu govoreći kako zapisuje u *hižni protokol* da je započelo 49. *Veliko križevačko spravišće* na kojem će se svi prisutni zabavljati tri dana po *Križevačkim statutima*. *Notarijuški pomoćnik* svečanim, ozbiljnim tonom pozdravlja okupljene te izgovara *zdravicu dobrodošlice*. *Varoški sudac* u pratnji žene, kćeri i prijatelja dolazi im u susret te pozdravlja sve prisutne. Gradonačelnik Križevaca dolazi u pratnji djevojke iz straže s ključem koji predaje *varoškome sucu*. Petrica se iz publike stalno ubacuje s komentarima, ali ga nitko ne doživljava. Kalničani dolaze kroz publiku na pozornicu te se taj pomirbeni susret *purgera* i *šljivara* bilježi u *hižni protokol*. Kako bi se zabava održala u prijateljskom tonu, odredili su *pajdašku* upravu: *stoloravnatelj* je *varoški sudac*, *oberfiškuš* je *notarijuš*, lijevi *fiškuš* je *križevački purger pajdaš* Ratko, desni *fiškuš* je *kalnički plemenitaš* plemeniti Franc, *peharnik* je *križevački pajdaš* Pero, *kantušminister* je *pajdaš* Štef, *vunbacitelj* je *križevački pajdaš* Ivek koji mora prisegnuti da će odgovorno ispunjavati svoju dužnost, a Micika mu veže maramu oko ruke. Kako *peharnik* nije stigao napuniti čašu *vunbacitelju*, *stoloravnatelj* ga je kaznio *kupicom* hladne vode i upozorio sve prisutne kako će prijestupnike kažnjavati po težini prijestupa s pet vrsti kazni: „štrof s mrzлом vodom”, „štrof sa suhim vinom”, „štrof sa pomešanim vinom”, „štrof kod drugog stola” i „slatki štrof”. *Kantušminister* Štef započinje himnu *Spravišća Križevci su stari grad* i svi pjevaju s njim. Slijedi obredni čin bratimljenja kada *varoški sudac* i *kalnički kaštelan* ispijaju *bilikum* dobrodošlice u znak obnove *pajdaštva* i potvrde pomirenja. Nakon toga *notarijuški pomoćnik* izgovara prigodnu *zdravicu* o *bilikumu* nakon koje svi ispijaju svoje čaše pomirenja te uključuju publiku da im se pridruže. *Notarijuški pomoćnik* izgovara ponovno *zdravicu* o prijateljstvu i veselju te ga prati pjesma koju svi pjevaju: *Nikaj nije lepšega, niti veselejšega*. *Kalnički kaštelan* izgovara *zdravicu* o veseloj braći te ih poziva da si popiju slatko vino. Svi ispiju čaše i pjevaju pjesmu *Bog nam očuvaj gorice i klet*. *Notarijuški pomoćnik* i *notarijuš* dobe dopuštenje da izgovore svoju veselu *zdravicu* o vinu, nakon ispijanja opet svi veselo pjevaju pjesmu s čašama u rukama: *Vužgi, vužgi vrug te skelil*. Nakon veselog ispijanja i pjevanja pjesama zaključili su da mogu zapisati u *protokol* da su se obje strane zaista pomirile te da se sad svi druže u veselju, ljubavi i *pajdaštvu*. Zaredale su se tri glavne *zdravice*: javio se

kalnički kaštelan da izreče zdravicu *pajdašiji*, iza njega je *notarijuš* govorio zdravicu ljepšemu spolu, a njega je slijedio *varoški sudac* sa zdravicom domovini. Kalničani su došli u *snuboke* pa su s Križevčanima dogovorili vjenčanje svoje djece, Julčeka (sin *kalničkoga kaštelana* i Kate) i Tilčike (kći *varoškoga suca* i Micike). Tom je prigodom *varoški sudac* izrekao zdravicu zaručnicima te je okupljeno društvo zapjevalo pjesmu *Veselo je društvo naše*. Za kraj večeri *notarijuš* je pozdravio goste *Spravišča* i pozvao ih da se sutra opet okupe na gradskome trgu i da budu svjedoci pomirenja, ljubavi i prijateljstva.

Drugi dio „Svati” započinje dolaskom mladenaca, a *varoški sudac* pozdravlja sve goste i govori zdravicu dobrodošlice. Imenuje one iste osobe za svoje *pomagače* te u *pajdašiji* prima još jednog pjevača Zdravića s Kalnika. Zdravić je morao popiti *bilikum dobrodošlice* te je cijela *pajdašija* trebala potvrditi njegov dolazak s *kupicom* suhoga, a *notarijuš* je taj događaj zapisao u *protokol*. Zajedno s *kantušministrom* Zdravić je zapjevao pjesmu *Veseljak ak' hoćeš biti*. *Varoški sudac* nastavio je svoju zdravicu mladencima te je otkrio da je njihova ljubav, tj. svadba razlog *Spravišću*. Nakon ispijanja uslijedila je pjesma *Bijeli mjesec*, prigodna za svadbeni ples mladenaca. *Kalnički kaštelan* je također izrekao svoju zdravicu mladencima te je započeo pjevati pjesmu *Nikaj na svetu lepšega ni*. *Notarijuški pomoćnik* izrekao je svoju zdravicu o *šljivarima*, Hrvatima i *purgerima*. Nakon ispijanja zdravice parovi su plesali na veselu pjesmu *Kalnička klijet*. *Kalnički kaštelan* je izgovarao zdravicu o *kupici* vina pa je uočio da se ne može nazdraviti jer su čaše prazne. *Stoloravnatelj* je odredio da se *fiškuši* i *peharnik* kazne jer nisu obavili svoj dio zadatka. *Oberfiškuš* im je svima natočio hladnu vodu koju su morali popiti. *Stoloravnatelj* je zatim izgovorio zdravicu o *fiškušima* kako bi ih podsjetio koje su njihove dužnosti, pa su svi stoječki zapjevali *Kolko kaplic tolko let*. Mladenci su plesali na pjesmu *Igrajte nam muzikaši*. Maškare su došle s ciljem da zamijene mladenku. Tijekom plesa na *Tomekovu polku* preobučen „muškarac-mladenka” odjednom dobiva „trudove” i otkriva se mladenkin muški identitet. Sopranistica Ana Fortuna pjeva lijepu pjesmu *Kak taubeka dva* posvećenu mladencima. *Varoški sudac* se opet obraća publici i poziva ju da se opet susretne na istome mjestu u isto vrijeme kako bi još jedan dan proslavili ovo veselo vjenčanje. Izgovorio je zdravicu domovini te su svi pjevali pjesmu *Još ni jeden Prigorec nije prodal vina*. Scena završava kad mladenka baci svoj buket u publiku.

Treći dio „Ponovno svađa” započinje dolaskom svih svadbenih gostiju osim mladoženje Jučeka. *Notarijuš* i njegov *pomoćnik* slažu se da su odradili slavlje po odredbama *Štatuta* pa svi nazdravljaju nakon *stoloravnateljeve* zdravice u to ime. Petrica iz publike komentira bez da je tražio *stoloravnateljevo* dopuštenje, pa ga je sam *stoloravnatelj* pozvao da im se pridruži

za stolom. Petrica se iz publike penje na pozornicu uz pratnju *pajdašice* te se cijelom društvu predstavlja kao „Peter zvani Kaživeter, pučki fiškal za narodne pravice”. *Oberfiškuš* također prihvaća Petricu u društvo, pa naredi da se donese *bilikum*, ključ od podruma, tanjur s kruhom i soli kako bi Petrica mogao prisegnuti. Nakon prisege *pajdašija* potvrđuje novog člana društva ispijanjem *kupice* „suhoga”. Petrica nije tražio dopuštenje da može govoriti pa ga je *stoloravnatelj* kaznio *štrofom kod drugog stola*. Ana Fortuna je odabrala *fiškuša* Ratka da joj bude *tolnač* i da u njezino ime isprosi oprostjenje za Petricu koji je pogriješio jer nije znao *štatutno* pravilo 35 koje kaže da govoriti može jedino onaj *pajdaš* koji se prije javi *stoloravnatelju* riječima: „Pijem šteplin i prosim za reč”. *Stoloravnatelj* odobri povratak osamljenog *pajdaša* koji zahvaljuje *pajdašici* te obećaje da će pravila *Štatuta* poštivati pa ga svi pozdravljaju ispijanjem *kupice* i lijepom popijevkom *Naj bu vsakom bracu draga*. *Notarijuš* želi zaključiti trodnevno slavlje pa vraća gradski ključ i vlast gradonačelniku koji iz publike dolazi na pozornicu. *Notarijuški pomoćnik* čita izvještaj iz protokola, a Petrica se javlja da izgovori veselu zdravicu nakon čega slijedi pjesma *Put od zipke pa do križa*. *Stoloravnatelj varoški sudac* proglašava *republiku* i pjeva se pjesma *Svud po svetu*. Kalničanin plemeniti Franc započinje svađu jer izvještaj slavlja nije bio točan. Kako pravila više ne vrijede nakon proglašenja *republike*, Kalničani i Križevčani opet se međusobno posvađaju. *Varoški sudac* miri situaciju u društvu pjesmom i zdravicom te poziva okupljene goste da dođu i sljedeće godine posvjedočiti hoće li se oni ikada zaista pomiriti ili je njihovo druženje začarani krug.

5.3. Obred kršćenja mošta na Martinju 2016. godine

Moderna verzija *Obreda kršćenja mošta* je humoristična obrada liturgijskog obreda koja povezuje sve vinske i vinogradarske motive u jednu cjelinu. Humorističan ton obrednika važna je komponenta koja upotpunjuje monoton tekst nizanja liturgijskih dijelova uz popratne radnje i geste koje zaokružuju ovaj vinski ceremonijal.

Na početku *Obreda kršćenja mošta* biskup-glumac obraća se publici pozdravljajući je u *pajdaškom* tonu ističući kako je taj vinogradarski običaj vrlo važan pa ga zato i ljudi obilježavaju svake godine. Svi okupljeni zajedno s „biskupom” polažu prisegu vinskom *pajdaštvu* ističući vjernost *pajdaša* kao najvrjedniju vrlinu u društvu. Nakon tamburaša, kreće čitanje „svetih” vinskih tekstova: tri vinske „poslanice” i vinsko „evanđelje”. Iza čitanja slijedi vinogradarska „ispovijed” u kojoj svi prisutni sudjeluju tako što za vinsko „oproštenje grijeha i pokoru” ispijaju punu čašu vina. Čin ispijanja vina prigodno prati pjesmu tamburaša *Pijemo brati vince*. Svečani obred kršćenja „Mošta” počinje pojavom kuma *pajdaša* Iveka Štuceka koji umjesto „Mošta” odgovara na „biskupova” „sveta” pitanja. Kum umjesto „Mošta” priznaje njegove vinske „grijehe” i priseže da će od tog trenutka razveseliti *pajdaška* srca i tješiti žalosne. Vinsku „prisegu” slijedi prigodna pjesma *Nikaj na svetu lepšega ni* nakon čega „biskup” krsti „Mošta” „u ime trsa, oca vina, u ime grozda, njegova sina i duha staroga isprobanoga vina”⁵⁹. Biskup s prisutnima izgovara vinski „Očenaš” i vinske „litanije” koje su prožete humorom pa izazivaju smijeh i zanimanje dobro raspoložene publike.

Obred završava „biskupovim” nastojanjem da razveseli i ženski dio publike tako da im nudi piti blagoslovljeno vino iz posude koja ima oblik muškog spolnog organa. Tako se humorističnim završetkom upotpunjuje „liturgijski” obred kršćenja mošta te okupljeni gosti nastave veselo slaviti i družiti se u dobrom raspoloženju.

⁵⁹ Pogledati prilog br 12.1.2. *Obred kršćenja mošta* na Martinju 2016. godine na stranici 143.

5.4. Veliki ritual o kršćenju mošta prema zapisima „Pajdaša” Zvonka

Veliki ritual o kršćenju mošta prema zapisu, koji je pridodan *Križevačkim statutima*⁶⁰, započinje kada povorka na čelu s „biskupom Martinom” ulazi u dvoranu. Njegovi pomagači u obredu su *mrežnar* zvonar, dva ministranta *svećonoše*, *školnik*, dva kanonika. Obučeni su u svečanu odjeću s obaveznim ceremonijalnim vinskim rekvizitima kao što su: obredna knjiga, bijeli ili crveni luk, sol na tanjuru, dvije svijeće, zvonce, kadilo s tamjanom, posuda s vodom i škropionica. Kanonici pomažu biskupu: pružaju mu kadonicu u koju biskup stavlja tamjan, stavljaju mu kapu na glavu i daju mu biskupsku palicu u ruke. Svi se klanjaju „biskupu” nakon kađenja kojemu kum prilazi s *barilcem* punim vina u ruci.

Povorka obrednika kreće u trenutku zvonjave zvonara i zaustavlja se kod svečanog stola bogatog hrane i pića. Kretanje povorke prati se pjevanjem „Došiel bu došel sveti Martin! On ga bu krstil ja ga bum pil!” *Školnik* se nadovezuje svojim solo pjevanjem poznatih stihova *Nikaj na svetu lepšega ni*. Kada povorka stane s obilaskom oko stola do „biskupa” se sa svake strane okupe njegovi pomagači. „Biskup” kadionicom kadi *barilec* te počinje čitati iz knjige *Rituala*. Obraća se „Moštu” kojeg drži kum u rukama te mu navodi sve njegove grijeha koje on potvrđuje i obećaje da će ih se odreći te da će razveseliti *pajdašiju* šalama i smijehom. „Biskup” ga krsti u ime boga Bakusa te počinje pjevati vinske „litanije”, na koje mu njegovi pomagači prigodno odgovaraju. Povorka na čelu s „biskupom” tri puta obilazi stol kadeći tamjanom i pjevajući „litanije” uz zvonjavu zvonca. „Biskup” izgovara vinsku „molitvu” obraćajući se vinu, a *mrežar* zvonar iznad vrata sobe napiše skraćenicu Č.L.M. u značenju Čeh, Leh i Meh.

Obred završava pjesmom *Još nijedan Zagorec nije prodao vina*, a „biskup” prisutne obavještava da je „mošt” prekršten te da se pretvorio u vino koje sada svi ga mogu piti. Svi ispijaju punu čašu te se zabava nastavlja uz bogat stol i pune čaše.

⁶⁰ *Križevački statuti*. 2007. Vinsko-pajdaške regule za sve domaće, društvene, prijateljske i pobratimske zabave i veselice, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice Pajdaš Zvonko iz Vupoglave [Zvonimir Pužar]. - [Dodatak: Koprivničke regule. – Varaždinski fureš. – Krapinski vandrček. – Turopoljski statuti. – Zagrebačka puntarija. – Ivanečka smešancija – Svetojanska lumparija.]. Naklada G. Neuberg, Križevci: Turistička zajednica grada Križevaca na Božić 2007.

5.5. Križevački statuti i Obred krštenja mošta iz zapisa 1954. godine

Obred krštenja mošta koji se održao prije 1954. (kada je poznato da je zapisan i pohranjen) sastoji se od karakterističnih dijelova narodnih običaja koji se povezuju s *Križevačkim statutima*. Kombinacija *Štatuta* i martinjskog obrednika upotpunjuje društveno okupljanje uz dobru čašicu vina i stola punog slasne hrane.

Zapis započinje predgovorom *domaćina* koji se obraća *pajdašima* hrvatskog bratstva i svim ljubiteljima slasne vinske kapljice te izgovara prigodnu zdravicu o uživanju u vinu, koju prati i tematski povezana pjesma o veselom društvu koje se sastaje. Nakon pjesme, *domaćin* se obraća *pajdašima* govoreći o pomirbi Križevčana i Kalničana i njihovom *spravišću*, te kako se uvijek treba veselo zabavljati i piti vino s pameću, trijezno i ne prekomjerno. Zatim se prema *Križevačkim statutima* bira *pajdaška* uprava: sebe imenuje kao *domaćina* kuće, *stoloravnatelj* je Štef Barilec, *fiškuš* je Matek Mokrovičev, *vunbacitelj* je Lojzek Masnović, kojemu je Jela zavezala maramu oko ruke te je na *ćuturku* morao položiti ruku i izgovoriti svoju zakletvu. Nakon pjesme *Nikaj na svetu lepšega nij*, *domaćin* proglašava svoje pomoćnike u *Obredu krštenja mošta*: *domaćin* je „biskup” koji krsti „Mošt”, *vunbavitelj* je kum, *fiškuš* je ministrant, a *notarijuš* je *pajdaš* Đurek koji sve zapisuje u *domaćinov hižni protokol*. *Pajdaši* se obuku i pripreme za krštenje te započinje svečani obred kada se „Mošt” ispovijeda *domaćinu* te obećaje da će biti koristan i zabavan *pajdašiji*. Slijedi pjesma nakon koje se pjevaju „vinski napjevi”, tj. vinske „litanije”. *Stoloravnatelj* ispija čašu i zatraži dopuštenje da izgovori zdravicu *domaćinu* kako to nalažu *Štatuti*. Nakon pjesme *Živio*, *stoloravnatelj* ponovno govori zdravicu pobratimstvu iza koje slijedi prigodna pjesma *Vuzmi, brates, kupicu i nazdravi zdravicu*. *Notarijuš* recitira stihove iz *protokola* koji opisuju kako se nekad slavilo po *Križevačkim statutima*. Zatim se pjevaju pjesme *Križevac je mjesto na vidiku* i *Stante čas, čujte glas! Fiškuš* ispija čašu i traži dopuštenje da izgovori zdravicu vinu i lozi. *Stoloravnatelj* ga je kaznio *štrofom kupicom kozje brade*⁶¹ jer čaše nisu bile pune kad se nazdravljalo. Zatim se pjevaju pjesme: *Bog nam čuvaj gorice i klet, Išel budem v kletnicu, Vince je slatke kakti med*. *Vunbacitelj* ispija čašu i dobiva *stoloravnateljevo* dopuštenje da kaže nazdravicu *pajdašicama*. Pošto *pajdašice* nisu ispile punu čašu nakon zdravice, *stoloravnatelj* ih je kaznio. Morale su poljubiti sve *pajdaše*, svaka na svoju stranu okolo, a uz to se pjevala prigodna pjesma *Nek se pije slatki štrof za sve*. *Stoloravnatelj* je kaznio i

⁶¹ *Kupica kozje brade* označava napola punu čašu.

vunbacitelja štrofom sa suhim vinom jer je počeo govoriti zdravicu Zagorju bez njegovog dopuštenja. Nakon zdravice pjevale su se pjesme *Iza jedne velke gore, Meknite se se gorje, Lepe ti je, lepe ti je Zagorje zelene, Lepi ti je Zagreb grad*. Domaćin ispija čašu i dobiva dopuštenje da kratko opiše njihovo veselo *pajdaško* druženje te da na kraju proglasi „Pajdašku vinsku republiku”. Nakon što opet nazdrave, nastavljaju pjevati prigodne pjesme *Još ni jedan Zagorec nije prodal vina, Pijmo braci kamarati, Nejde dime, dime*. *Stoloravnatelj* zaključuje druženje svojim završnim riječima:

Zestali se jesmo, baš po križevečki,

vinca smo se žili, baš kak pravi dečki.

Sikud nas je bilo, v hiži i prek puta,

drugač to ni nejde, kraj križevačkih statuta.

5.6. Moderne *pijačke* igre

U današnje vrijeme popularne su tzv. *pijačke* igre koje mladi često igraju kada se navečer okupe u društvu. One su nastale jer se društvo željelo dobro zabaviti, nasmijati i puno popiti. To je njihova glavna funkcija pa se i zbog toga često upotrebljavaju. Postoje razne vrste tih *pijačkih* igara. Prema prikupljenoj građi⁶², *pijačke* igre mogu se podijeliti u tri skupine.

Prva skupina *pijačkih* igara ne uključuje rekvizite već se temelji na usmenom govoru ili češće brojanju. U tu prvu skupinu ubrajaju se ove igre: *Nikad nisam*, *Ramenika*, *Cheers to the Governor*, *Bum Štoflec Sarma*, *Bum!*

Primjerice igra *Cheers to the Governor*⁶³ igra se ovako:

„Početak igre označuje brojanje do dvadeset i jedan. Svaki igrač kaže jedan broj. Onaj koji kaže dvadeset i jedan, on bira zadatak za odabrani broj. Zadatak je najčešće nešto što se uradi ili nešto da se govori umjesto broja. Npr. kaže da je broj sedam „Shakira”. Onog kojeg zapadne taj broj, mora umjesto sedam reći „Shakira”. Tako u krug se nabrajaju brojevi, tj. zadaci umjesto odabranih brojeva, sve dok netko ne pogriješi pa mora popiti. Pa se ide ispočetka s brojenjem sve do dvadeset i jedan kada se kaže: „Cheers to the Governor!” Nazdravlja se i pije za kraj.”

Druga skupina *pijačkih* igara uključuje rekvizite (karte, čašu, kocke i sl.) te se najčešće temelji na brojanju ili poštivanju određenih pravila igre. U drugu skupinu ubrajaju se ove igre: *Kings*, *Karte*, *Piramida*, *Autobus*, *Baš*, *Fast game* ili *Schnelles spiel*.

Primjerice za igru *Kings*⁶⁴ „potrebne su obične karte za remi, najbolje imati dva špila ako je veće društvo (preko sedam ljudi). Karte su poredane u krug gdje se nalazi prazna čaša. Po redu svaki igrač vuče svoju kartu. Svaka karta ima svoje značenje:

- 1 → svi pijemo
- 2 → biraš tko pije
- 3 → ti piješ
- 4 → ruke u zrak, tko je zadnji digne pije
- 5 → dečki piju

⁶² Autorica rada napravila je istraživanje na *Facebook* stranici. Sudionici istraživanja javili su se sa zanimljivim prijedlozima *pijačkih* igara. Te *pijačke* igre priložene su na str. 157-162.

⁶³ Vl. rkp. 4 Jakšić 2017b: 157 (kazivanje kazivačice **Veronike Vojvodić**)

⁶⁴ Vl. rkp. 4 Jakšić 2017b: 157 (kazivanje kazivačice **Veronike Vojvodić**)

6 → cure piju

7 → isto kao i četiri

8 → biraš tko će piti s tobom

9 → slaganje rime (svaki igrač mora reći 1 riječ koja se rimuje s prvom riječi)

10 → onaj slap

Dečko → igra „Nikad nisam”

Dama → nabranjanje nekih marki, npr. cigareta, auta, žileta i sl.

Kralj → sipa se malo svog pića u čašu na sredini.

Tko izvuče zadnjeg Kralja sve to mora popiti. Kraj igre!”

Treća skupina *pijačkih* igara uključuje igre koje su stvorene na temelju sadržaja određene serije, primjerice Igra prijestolja (*Game Of Thrones*), Vampirski dnevnici (*The Vampires Diaries*) i sl. Tu skupinu igara karakterizira posebna pravila unutar svake pojedine igre. Svaka igra ima pravila koja su nastala prema određenoj seriji. Igra funkcionira tako da se društvo okupi ispred televizora ili laptopa te odaberu neku zanimljivu epizodu serije i tijekom gledanja prema određenim pravilima ispijaju čaše. Primjerice *pijačka* igra *Vampirski dnevnici*⁶⁵ ima pravila koja se tiču sadržaja svake epizode koji se često ponavljaju, primjerice kada se prikazuju sjećanja, kada se neki lik u seriji skine gol, kad netko mrtav oživi, kada netko spomene neke ključne riječi poput „sto vještica”, „mjesečev kamen”, „prokletstvo sunca i mjeseca” i sl. Taj sadržaj koji se ponavlja signalizira igračima da trebaju piti po određenim pravilima igre.

Uporabom *pijačkih* igara postepeno je došlo do stvaranja različitih verzija istih igara koje se zovu drugačije, ali se po samom kosturu igre može pretpostaviti da je riječ o istoj igri samo su se promijenila pojedina pravila te su često poznate po drugačijim nazivom. Primjerice *Bum!* i *Bum Štoflec Sarma* su dvije slične varijante iste igre.

Pravila igre *Bum Štoflec Sarma*⁶⁶ glase ovako:

„Igrači sjede u krugu s nekim alkoholnim pićem.

Svaki broj koji sadrži tri ili je djeljiv s tri je bum.

Svaki broj koji sadrži sedam ili je djeljiv sa sedam je štoflec.

Svaki broj koji sadrži ili je djeljiv s oba broja je sarma.

⁶⁵ Izvor pravila igre može se pogledati na internetskoj stranici: <http://foreveryoungadult.com/2011/05/05/the-official-fya-drinking-game-the-vampire-diaries-2/> (10.6.2017.)

⁶⁶ Vl. rkp. 4 Jakšić 2017b: 159 (kazivanje kazivačice **Brune Stopić**)

Naravno ide se po redu: jedan, dva, bum, četiri, pet, bum, štoflec, osam, bum, deset, jedanaest, bum, bum, štoflec, bum...

Dodatna pravila su:

Ne smiju se govoriti riječi koji u korijenu imaju „pit”.

Ne smije se psovati.

Ne smije se piti desnom rukom ako si dešnjak, odnosno lijevom ako si ljevak.”

Druga igra **Bum!**⁶⁷ ima ova pravila:

„Imaš igru koju mi zovemo *Bum!*, možda ti je već netko pričao tu igru samo s drugim nazivom. Dakle svatko ima svoju čašu (ne žestica). I netko krene brojati od jedan pa dok ekipa ne zezne. Pravilo je sljedeće: umjesto brojeva koji završavaju na tri ili sedam, i onih koji se mogu dijeliti s tri i sedam igrači govore „Bum!”. Dakle, npr.: jedan, dva, bum, četiri, pet, bum, bum, osam, bum, deset, jedanaest, bum itd. Onaj tko pogriješi eksa. Te opet se broji od jedan.”

Ova dva primjera pokazuju kako se pojedina *pijačka* igra može po potrebi modificirati i promijeniti, ali da i dalje ima zabavnu funkciju te da je zanimljiva društvu. Kazivačica Kristina Gudlin⁶⁸ kaže da su promijenili jedan dio igre jer im nije pasalo određeno pravilo (npr. karta broj deset označavala je da izmiješaju tri pića i četvrti koji je izvukao tu kartu morao je „koktel” popiti; to pravilo je zamijenjeno s „Nikad nisam”). Mijenjajući pravila igre sebi u korist, društvo se još više zabavi i veseli uz piće i ugodnu atmosferu. Može se zaključiti kako *pijačka* moderna pravila su prilagođena interesu i zabavi mladih te da su zbog toga se često i primjenjuju kad god se stvori prilika za to.

⁶⁷ Vl. rkp. 4 Jakšić 2017b: 158 (kazivanje kazivača **Vjekoslava Blazsetina**)

⁶⁸ Vl. rkp. 4 Jakšić 2017b: 160 (kazivanje kazivačice **Kristine Gudlin**)

5.7. Usporedba starijih i novijih zapisa *Križevačkih štatuta* i obreda krštenja mošta te zapisa modernih *pijačkih igara*

Svaki zapisani tekst opisan je detaljno pa je lakše vidjeti sličnosti i razlike između njih. Usporedbom i detaljnijom analizom⁶⁹ dolazi se do zaključka kako se tekstovi starijih i novijih zapisa *Križevačkih štatuta* i *Krštenja mošta* ne razlikuju previše u svom sadržajnom kosturu već imaju dosta sličnih elemenata.

Uspoređeni su ovi tekstovi: tekst *Križevačkih štatuta* i njegovog dodatka *Veliki ritual o kršćenju mošta* iz starijeg zapisa autora „Pajdaša” Zvonka⁷⁰, stariji tekst *Velikog rituala o kršćenju mošta* na Martinju zapisanog 1954. (?)⁷¹, te najnoviji zapis *Krštenja mošta* na Martinju iz 2016. godine⁷². Ovi tekstovi⁷³, koji se odnose na obred krštenja mošta, imaju nekoliko dijelova: obraćanje okupljenima, vinogradarska „ispovijed”, vinsko „oproštenje” od grijeha i vinska „pokora”, pjevanje pjesme, obred „krštenja”, pjevanje vinskih „litanija”, završetak. Moderniji zapis obreda krštenja mošta na Martinju 2016. ima dodane nove dijelove uz postojeće. Nakon uvodnog dijela koji uključuje pozdravljanje okupljenih, slijedi prisega vinskom bratstvu i čitanje „svetih” tekstova, a nakon samog čina krštenja slijedi vinski „Očenaš”. Može se zaključiti kako su moderniji zapisi upotpunjeni s dodatnim sadržajima kako bi bili bogatiji humorom i tako privlačniji publici. Također se uočava kako se sadržaj modernih vinskih litanija⁷⁴ ima provokativne dijelove jer se tematiziraju određene aktualne teme povezane najčešće uz politiku, javnost, tj. spominju se političari i javne osobe u šaljivom, nikako ne uvredljivom tonu. Popis pjesama koje se pjevaju mogu varirati i ovisi o

⁶⁹ Autorica rada prilaže dvije tablice u kojima su uspoređeni glavni dijelovi svih tekstova. Pogledati stranice 183 i 185 .

⁷⁰ Pravo ime autora je Zvonimir Pužar. Tekst se nalazi u djelu: *Križevački štatuti*. Vinsko-pajdaške regule za sve domaće, društvene, prijateljske i pobratimske zabave i veselice, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice Pajdaš Zvonko iz Vupoglave [Zvonimir Pužar]. - [Dodatak: Koprivničke regule. – Varaždinski fureš. – Krapinski vandrček. – Turopoljski štatuti. – Zagrebačka puntarija. – Ivanečka smešancija – Svetojanska lumparija.]. Naklada G.Neuberg, Križevci: Turistička zajednica grada Križevaca na Božić 2007.

⁷¹ Rkp. IEF 199. **Horvat, Stjepan.** ≤1954. *Zapisi obreda krštenja mošta unutar veselice po Križevačkim štatutima*, u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu, str. 1-15

⁷² Vl. rkp. 2 **Jakšić, Patricija.** 2016b. *Obred krštenja mošta na Martinju 2016. godine u Križevcima*. Križevci, str. 140-150.

⁷⁴ **Zoran Homen** govori primjere provokativnih tema modernih vinskih „litanija” (usp. vl. rkp. 3 **Jakšić** 2017:149)

sudionicima koji pjevaju te o kontekstu izvedbe. Dakle, može se zaključiti kako priloženi tekstovi koji tematiziraju obred krštenja mošta slijede osnovni strukturni kostur koji im je zajednički, te da određene dopune samo upotpunjuju čitavi ceremonijal.

Stariji⁷⁵ i noviji⁷⁶ zapisi *Križevačkih statuta* su uspoređeni i prema priloženoj tablici može se zaključiti kako većih razlika između tekstova i nema. Oba teksta, i stariji i noviji, imaju sve bitne elemente i odrednice *Križevačkih statuta*, a to su: predgovor *domaćina*, uspostava *pajdašije* i imenovanje članova, prisege, ispijanje *bilikuma*, zdravice *domaćinu*, *pajdašiji*, domovini i *pajdašici*, pjesma slijede zdravicu, pjesme i ples, kazne ili *štofovi*, zapisi u *Hižni protokol*, proglašenje *republike*, dodatni događaji, trajanje. Svaki tekst ima svoj vlastiti uvod, a *domaćini* iznose svoj predgovor okupljenima. Nakon što se uspostavi *pajdaško* društvo, dijele se *statutne* uloge te se imenuje svaki član posebnim imenom koji vrijedi do proglašenja *republike*. U znak dobrodošlice u društvo ispijaju se *bilikumi*, tj. *čaje dobrodošlice*, nakon kojih se redaju zdravice i prigodne pjesme i ples. Veseli trenuci se zapisuju u *Hižni protokol*, kao i svi prijestupni koji završavaju *štrofanjem*. Različito je trajanje događaja te zbivanja koji su prisutna unutar proslave. Stariji je zapis kraći jer obuhvaća proslavu koja traje jedan dan te obred krštenja mošta se odvija unutar proslave, a noviji zapis obuhvaća proslavu koja traje tri dana a uzrok je svadba koja spaja okupljene. Svaki tekst je varijanta za sebe, neponovljiv i jedinstven u cjelini. No unatoč tome, može se zaključiti da nema strukturnih razlika među tekstovima. Razlikuju se pojedini dijelovi tekstova i detalji koji su zanemarivi ako se gleda u perspektivi koja obuhvaća ove glavne zajednički elemente i dodirne točke koje se ističu usporedbom.

Usporedbom modernih *pijačkih* igri i pravila *Križevačkih statuta*, dolazi se do zaključka da igre slijede glavnu bit *Štatuta*: da se okupljeni prijatelji zabavljaju po određenim pravilima koje su unaprijed poznate. Moderne *pijačke* igre mogu mijenjati svoja pravila ako netko to poželi, dok su kod *Štatuta* pravila stalna i nepromjenjiva. I *Štatuti* i *pijačke* igre motiviraju da se popije što više, ali da se konzumacija pića odvija unutar ustaljenih pravila. Razlika je u sadržaju pravila, no svaki prijestup se kažnjava pijenjem što predstavlja glavnu dodirnu točku. Dakle, može se zaključiti kako *pijačke igre* i *Križevački statuti* imaju više dodirnih točaka nego razlika, te da su dostojni predstavnici određenih pravila ponašanja, tzv. vinskog bontona.

⁷⁵ Rkp. IEF 199. **Horvat, Stjepan.** ≤1954. *Zapisi obreda krštenja mošta unutar veselice po Križevačkim statutima*, u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu, str. 1-15

⁷⁶ Vl. rkp. 1 **Jakšić, Patricija.** 2016a. *Križevačko veliko spravišće: Pomirba – Svadba – Ponovo svađa*. Križevci, str. 70-141.

6. Zaključak

Rad polazi od tvrdnje da *Križevački statuti* pripadaju hrvatskoj tradicijskoj i vinskoj kulturi križevačkog kraja jer predstavljaju jedinstvene i najpoznatije hrvatske *vinsko-pajdaške regule* koje su utjecale na stvaranje drugih sličnih vinskih pravila. Zbog svoje strukture, teško ih je jednoznačno žanrovski odrediti jer su mješavina dramskih (hrvatska narodna drama, tzv. folklorno kazalište), retoričkih (zdravice, hvale) i lirskih usmenoknjiževnih oblika. Zbog toga su dio usmene i pisane književnosti jer su od svog nastanka živjeli u usmenosti sve do današnjih dana kada kad postoje mogućnost zapisivanja i snimanja izvedbi. Vinska tematika i motivi *Križevačkih statuta* privlačili su brojne hrvatske književnika tijekom stoljeća koji su u svoja djela unosili trag križevačkog običaja. Važnost *Križevačkih statuta* posebno se ističe u izvedbi na raznim slavljinama, okupljanjima i kulturno-turističkim manifestacijama kao što su *Križevačko veliko spravišće* i Martinje. *Statuti* su kulturna praksa koja je bitna za zajednicu i osjećaj identiteta članova zajednice koji nastoje očuvati nasljeđe svojih predaka pa zajedno s mladima sudjeluju u organizaciji predstavljanja tih poznatih vinskih *regula*.

Usporedbom priloženih zapisa zaključilo se da su pravila *Statuta* tijekom stoljeća ostala uglavnom nepromijenjena, prošireni su jedino ponekim dodacima koji ih još više ističu i obogaćuju kao predstavnike tradicijske i vinske kulture križevačkog kraja. U suvremeno doba pojavile su tzv. *pijačke* igre, sličnih vinskih odredbi poput *Križevačkih statuta*, koje mogu biti dostojan predstavnik modernijih vinskih *regula*.

7. Sažetak

Križevački statuti jedne od najpoznatijih hrvatskih *vinsko-pajdaških regula* koji su dio hrvatske tradicijske i vinske kulture. Pripadaju usmenoj i pisanoj književnosti jer su nastale u usmenosti i utjecale na nastanak drugih vinskih *regula*, a danas žive i u svojoj izvedbenosti i ponekim zapisima. Žanrovski je teško odrediti književni oblik *Štatuta* jer se sastoje od više manjih usmenoknjiževnih oblika kao što su: retorički i lirski oblici te narodna drama tzv. folklorno kazalište. Iako se ne može točno vremenski odrediti nastanak, danas su i dalje u primjeni na raznim organiziranim okupljanjima i kulturno-turističkim manifestacijama kao što su *Križevačko veliko spravišće* i Martinje. Sama činjenica da se *Križevački statuti* izvode i danas pokazuje kako su *regule* bitne za zajednicu te kako ona brine za očuvanje kulturnih i materijalnih vrijednosti križevačkog kraja. Pravila *Štatuta* nisu se promijenila stoljećima, ali zato su se, po uzoru na vinska pravila, u suvremeno doba pojavile moderne *pijačke* igre koje mogu biti dostojan predstavnik modernijih vinskih *regula*.

8. Ključne riječi

Križevački statuti, *vinsko-pajdaške regule*, izvedba, zapis, drama, retorika, lirika, obred krštenja mošta, *pijačke* igre

Key-words

The Statutes of Križevci, wine-companionship rules, performance, text, drama, rhetoric, lyric, ritual of Must christening, drinking games

9. Tumač manje poznatih riječi

a(h)erbali = naslijedili, dobili

lso bitte = pa molim

andak = onda

barilo = bačvica, posuda za vino

bilikumom = trodijelna posuda iz koje se pije

borme(š) = bome

cajt = vrijeme

cifrasto = kićeno

ciknulo = ukiselilo, pokvarilo

coprnice, copernjaki = čarobnice, čarobnjaci, vidovnjaci, vještice

cucki = psi

cukrene = slatke

če = ak

čez = kroz

čkomiti = šutjeti

čube = usne

čutura = okrugla boca za piće

dekle = djevojke, žene

демиžони = pletena staklene boca za vino, pletenka

dime, dimo = doma

dočim = dok

dohajati = dolaziti

dospominjati = dogovoriti

dotikavlje = tiče

dotirati = natjerati, dovesti

dunst = miris

Ein moment bitte! = Jedan trenutak molim!

fačuk = izvanbračno dijete

fajni = zgodni

fakin = neposlušna osoba koja radi nereda

fara = župa

feler = greška

fest = jako, dosta

fiškal = odvjetnik, branitelj, pren. seoski mudrijaš

fiškuš = poput peharnika (konobara), osoba koja pazi da su čaše uvijek pune

fletne = brzo, okretno, spretno

flisnem = udarim, pljusnem

frajle = djevojke

furt = stalno

futrati = puniti

ganc = posve, sasvim, potpuno

gda = kad

gdo = tko

gebis = zubi, zubalo, proteza

geldtašlin = veći novčanik kao torba

gliboko = duboko

god = poseban dan koji dolazi svake godine, npr. imendan, rođendan

goder = god

gorice = vinogradi

hadrati = grubo češkati

hasnovito = korisno

hic et nunc = ovdje i sada (to jest, odmah, na licu mjesta)

hiža = kuća

hižni protokol = knjiga u kojoj se bilježe zbivanja na organiziranoj zabavi

hmajna =

huncut = šaljivdžija

iskati = tražiti

Ja, bitte. = Da, molim.

japa = oče

je = da

jedača = jelo

jezero = tisuću (npr. tisuću godina)

kača = zmija

kajti = kao

kak se šika i patri = kak se dostoji, priliči i kak je potrebno

kalfe = mladići koji uče za zanat, pri završetku nauke za neki zanat

kalnički gačari = pogrdno za stanovnike Kalnika

kano = kao

kantušministar = glavni pjevač

kapljica = vino

kikla = haljina

kinč = kič, ukras

kleplješ = slažeš

kleščec = vrsta vinove loze, autohtona kalnička vinska sorta

klobasariti = pričati nadugačko

korpa = košara

košta = jelo

koštali = probali

krat = put (npr. nekoliko puta)

kresnuti = udariti

kupica = čaša

kuražno = hrabro

kušnuti = poljubiti

lagof, lagov = bačva

lajbek = prsluk

lajtić = bačva za berbu grožđa

landrati = gubiti vrijeme ne radeći ništa, skitati se

lefke, lehko = lako

leto = godina

luknjice = rupice

Lupus in fabula! = Vuk u priču!

ljetine = hranu koja se skuplja preko ljeta, prinos s polja: kukuruz, pšenica

magištrat = poglavarstvo, uprava

mavra = stoka

melj = brašno

meti = imati

muditi = zadržavati

nadelji = punili

nafureno = ljutiti se

nahađati = naći

nahajajuću = dolazeću

naj = nek

nakelj = pod

navada = starinski običaj

nej = neka

notarijuš = zapisničar, javni bilježnik

nuterbaiteli iliti reštbaiteli = zaštitati u zatvoru

obdelavati = obrađivati zemlju

oberfiškuš = osoba koja pazi na to da se provedu pravila *Križevačkih statuta* u velikom veselom društvu

oberštajerski = austrijski

obleku = odjeću

oblikati = napiti

obnašati = odvijati, održavati, ponašati

ocvirkov = čvarci

oča = otac, roditelji

pajdaš = prijatelj, drug

pajdašica = prijateljica

pajdašija = prijateljsko društvo

paprnjaci = vrsta kolača s paprom

par exelans = èit. par ekselans (fr.) pril.

osobito, izvrsno, izvanredno, u prvom redu

peharnik = poput fiškuša (konobara), osoba koja pazi da su čaše uvijek pune

pelati = izvoditi, raditi

penez = novac

pime ga = pijmo ga

pinta = litra (boca vina)

pišće, piščenci = pile, pilići

pižmeki = slabić (pogrdno)

podfutrana = podložena

pokljem = poslije

poleg, polek = pokraj

ponori = poludi

posmicala = smaknula

praprateca = praprateta

predi = prije

presmikava = brzi klizi

preštimani = poštovani, jako hvaljeni

preštimavamo = poštujemo, hvalimo, uzdižemo, uzvisujemo

prezvuršta = mesni proizvod

prifrknuti = uhvatiti

prihajati = dolaziti, ići

prijeli = primili

primekavati = približavati

pripriktati = urediti, popraviti

puce = djevojke

Purger = stanovnik grada Križevaca

raši = veseli

razgaliti = raznježiti, razdragati

regule = pravila

rit = stražnjica

robače = rublje

rogožare = dugačka pletena torba od slame, ceker

silencijum, silenzium = tišina

skelil = zaljepio, u smislu udario

snočka = sinoć

snočki = od *snočiti*, nagovarati, prositi

spelancija = izvedba

spelati = raditi, izvoditi

spelavanje = izvođenje

spravišće = priprema proslave

srabljivec = pehar mudrijaš

strošak = spakirana hrana i piće kad se ide na put

suknuti = ispiti

svetešnja = svečana

svojad = svojta

svora = drvo vodoravno postavljeno po dužini voznih kola kako bi zadržali voz

sjena, sa svake strane je dolje uže tom
zavezalo na kola da se ne sjeno ne prosipa

ščera = jučer

šega = stari običaj

škornje = čizme

škrtofljin = novčanik

Šljivar = stanovnik Kalnika

šrek = strana

štirati = poštovati, hvaliti

štrajs = red

štrof = kazna

štrofati = kazniti

tanec = ples

taubeki = golubovi, dvoje zaljubljenih

teca = teta

teri = koji

trnaci = šljivici

tvender = sad

uncutarije = šale

varoš = grad

Viele danke! = puno hvala

vleče = vuče

vleznul = ušao

Vox populi! = Glas naroda!

vrlijiti = govoriti gluposti

vujec = ujak

vunbacitel = zaštitar, koji udaljuje ljude
od stola koji rade nereda

vužgi = udari (u instrument, počni svirati)

vžit = nauživati

zamuž = udaja

zaradi = zbog

zarajtati = potrošiti

zavada = svađa

zbantovati = uznemiriti, uništiti, činiti
loše

zglajzal = izletio, pogriješio

zmanta = udari (u glavu vino)

znovič = ponovno

zorja = razdani se (dolazi jutro)

zrihtati = urediti

zrok = razlog

živine = životinje (pilići i kokoši)

žmehko = teško

žmukljari = škrti

10. Popis literature i rukopisa

A. Knjige i časopisi

- Baran, Tanja.** 2003. *Usmena književnost križevačkoga kraja*. Magistarski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Baran, Tanja.** 2005. Križevački statuti u kontekstu razvoja hrvatske vinske kulture. *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci*, god. VII., br 1/2005., str. 66-72.
- Baran, Tanja.** 2010a. Križevački statuti u kontekstu hrvatske usmene drame. *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, god. XLIII (43), br. 5-6/2010., Zagreb, str. 109-116.
- Baran, Tanja.** 2010b. Retorika i retorički oblici u Križevačkim statutima. *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci*, god. XII., br 1/2010., str. 81-85.
- Baran, Tanja.** 2012. *Usmenoknjiževno nasljeđe križevačkoga kraja u kontekstu hrvatske književnosti 19. stoljeća*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Belaj, Vitomir.** 1992. "Vino u hrvatskoj pučkoj kulturi". U: Ričković, Marijan (ur.). *Martinje – blagdan vina*. Zagreb: Otvoreno sveučilište, biblioteka "Običaji", prvo kolo, knjiga treća, str. 7-38.
- Belaj, Vitomir.** 1994. „Križevački statuti” u kulturnome kontekstu. U: *Gozbe i zdravice u hrvatskoj književnosti: od Marulića do Kaleba i Tadijanvića*. Izbor/priredio: Stjepan Sučić. *Križevački statuti* [sabradio i napisao pajdaš Zvonko uz Vupoglave]. Križevci: Ogranak Matice hrvatske, str. 461-468.
- Bonifačić Rožin, Nikola.** 1963. *Narodne drame, poslovice i zagonetke*. Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 27. Zagreb: Matica hrvatska – „Zora”.
- Bošković-Stulli, Maja.** 1984. Kuhinjski humor u kajkavskim svadbenim govorima. U: *Usmeno pjesništvo u obzorju književnosti*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Bošković-Stulli, Maja.** 1997. Usmene pripovijetke i predaje. Serija: *Stoljeća hrvatske književnosti*. Zagreb
- Botica, Stipe.** 1995a. *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*. Zagreb: Školska knjiga.
- Botica, Stipe.** 1995b. *Biblija i hrvatska kulturna tradicija*. Zagreb: Vlastita naklada.
- Botica, Stipe.** 2013. *Povijest hrvatske usmene književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Čubelić, Tvrtko.** 1982. Na stazama usmenog narodnog stvaralaštva: za sustav i poetiku usmene narodne književnosti. Serija: *Usmena narodna književnost*; knj. 1. Osijek: Pedagoški fakultet.

Čubelić, Tvrtko. 1970. *Usmena narodna retorika i teatrologija*. Knjiga 5, Usmena narodna književnost. Zagreb, str. LI i LII.

Fancev, Franjo. 1937. Hrvatska dobrovolja u popijevkama, zdravicama i napitnicama prošlih vjekova. *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, Jazu, knj. 31, sv. 1, Zagreb. str. 67-165.

Gjalski, Ksaver Šandor. 1996. *Pod starimi krovovi*. Priredio Miroslav Šicel. Stoljeća hrvatske književnosti. Zagreb: Matica hrvatska.

Ivančan, Ivan. 2008. Folklor u suvremenim uvjetima: Scenska primjena – turizam – festivali. U: Predstavljanje tradicijske kulture na sceni i u medijima, ur. Muraj, Aleksandra i Vitez, Zorica. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, biblioteka Nova etnografija, Hrvatsko etnološko društvo.

Kekez, Josip. 1986. Usmena književnost. U: *Uvod u književnost*. Zagreb: Globus.

Kekez, Josip. 1996. *Poslovice, zagonetke i govornički oblici*. Stoljeća hrvatske književnosti. Zagreb: Matica hrvatska.

Klaić, Bratoljub. 2001. *Rječnik stranih riječi*. Štatut: križevački štatut. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske. str. 1308.

Križevački štatuti. Vinsko-pajdaške regule za sve domaće, društvene, prijateljske i pobratimske zabave i veselice, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice Pajdaš Zvonko iz Vupoglave [Zvonimir Pužar]. - [Dodatak: Koprivničke regule. – Varaždinski fureš. – Krapinski vandrček. – Turopoljski štatuti. – Zagrebačka puntarija. – Ivanečka smešancija – Svetojanska lumparija.]. Naklada G.Neuberg, Križevci: Turistička zajednica grada Križevaca na Božić 2007.

Kuhač, Franjo Š. 1881. *Južno-slovenske narodne pjesme*, knj. 4, Zagreb: Tiskara i litografija C. Albrechta.

Kvočić, Krešimir. 1992. "Regule i štatuti". U: Ričković, Marijan (ur.). *Martinje – blagdan vina*. Zagreb: Otvoreno sveučilište, biblioteka "Običaji", prvo kolo, knjiga treća, str. 59-67.

Lajtman, Ivo. 1976. Vino u narodnim običajima. U: Sokolić, Ivan (ur.). *Zlatna knjiga o vinu*. Rijeka: Otokar Krešovani.

Lončarić, Mijo. 1994. Napomene o jeziku Križevačkih štatutov. U: *Gozbe i zdravice u hrvatskoj književnosti: od Marulića do Kaleba i Tadijanovića* [izbor/priredio Stjepan Sučić]. *Križevački štatuti* [sabrao i napisao pajdaš Zvonko uz Vupoglave]. Križevci: Ogranak Matice hrvatske, str. 469-474.

- Lozica**, Ivan. 1996. *Folklorno kazalište (Zapisi i teksovi)*. Stoljeća hrvatske književnosti. Zagreb: Matica hrvatska.
- Lozica**, Ivan. 1997. Karnevalsko pomirenje inverzijom: spol i dob. U: Lozica, Ivan. *Hrvatski karnevali*. Zagreb: Golden marketing.
- Lozica**, Ivan. 2008a. Zapisano i napisano: folkloristički spisi. Zagreb: Agram.
- Lozica**, Ivan. 2008b. Inscenacija običaja kao kazališna predstava. U: Predstavljanje tradicijske kulture na sceni i u medijima, ur. Muraj, Aleksandra i Vitez, Zorica. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, biblioteka Nova etnografija, Hrvatsko etnološko društvo.
- Lozica, Ivan. Kazališne konvencije i usmena komunikacija, *Narodna umjetnost*, br. 19, Zagreb, 1982., str. 40 i 41.
- Matočec**, Nikolina. 2013. Križevačko veliko spravišće kao susret dvaju identiteta. *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci*, god. XV., br 1/2013., str. 40-50.
- Muretić**, Božidar. 2000. Križevački statuti – što je to? *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci*, god. II., br. 1/srpanj 2000., str. 48-49.
- Nikolić**, Davor. 2015. Mali, sitni, jednostavni, govornički ili jednostavno – retorički: povijest naziva i koncepata usmenoretoričkih žanrova u hrvatskoj folkloristici. *Narodna umjetnost*, svezak 2, br. 52, str. 163-178.
- Nikolić**, Davor. 2013. *Fonostilistički opis hrvatske usmenoknjiževne retorike*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Ričković**, Marijan. 1992. “Tak su naši stari delali”. U: Ričković, Marijan (ur.). *Martinje – blagdan vina*. Zagreb: Otvoreno sveučilište, biblioteka “Običaji”, prvo kolo, knjiga treća, str. 68-79 .
- Rihtman-Auguštin**, Dunja. 1988. *Etnologija naše svakodnevice*. Zagreb: Školska knjiga.
- Skok**, Joža. 1976. Vino u našem narodnom i umjetničkom pjesništvu. U: Sokolić, Ivan (ur.). *Zlatna knjiga o vinu*. Rijeka: Otokar Krešovani.
- Turner**, Victor. 1989. *Od rituala do teatra – ozbiljnost ljudske igre*. Zagreb: August Cesarec.
- Urbani**, Milutin. 1994. Križevački statuti. U: *Gozbe i zdravice u hrvatskoj književnosti: od Marulića do Kaleba i Tadijanovića*. Izbor/priredio: Stjepan Sučić. *Križevački statuti* [sabrao i napisao pajdaš Zvonko uz Vupoglave]. Križevci: Ogranak Matice hrvatske, str. 449-460.
- Zajc**, Drago. 1960. *O postanku Križevačkih statuta*. Križevci.
- Zaradija Kiš**, Antonija. 2004. *Sveti Martin. Kult svetaca i njegova tradicija u Hrvatskoj*. Zagreb: Biblioteka Nova etnografija.

B. Rukopisi

Vl. rkp. 1 Jakšić, Patricija. 2016a. *Križevačko veliko spravišće: Pomirba – Svadba – Ponovo svada*

Vl. rkp. 2 Jakšić, Patricija. 2016b. *Obred krštenja mošta na Martinju 2016. godine u Križevcima*

Vl. rkp. 3 Jakšić, Patricija. 2017a. *Razgovor s kazivačima* (Zoranom Homen, Stjepan Vrhovec)

Vl. rkp. 4 Jakšić, Patricija. 2017b. *Moderne pijačke igre*

Rkp. IEF 199. Horvat, Stjepan. ≤1954. *Zapisi obreda krštenja mošta unutar veselice po Križevačkim statutima*, u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu, str. 1-15

11. Popis kazivača

1. Anamarija Sućec

Rođena je 1.10.1991. u Zagrebu. Studirala je Kroatistiku i Komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Ona je magistra edukacije hrvatskog jezika i književnosti i magistra komparativne književnosti. Živi u Brdovcu.

2. Bruna Stopić

Rođena je 15.04.1997. u Zagrebu gdje i živi. Studira Kroatistiku (2. godina) na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

3. Inja Mihaljević

Rođena je u Zagrebu 6.11.1991. Studira Kroatistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu gdje trenutno i živi. Bila je na studentskoj razmjeni u Grazu zimski semestar 2014.-2015. i onda opet zimski 2015.-2016.

4. Kristina Gudlin

Rođena je 21.11.1993. u Goričanu, u Međimurju. Studira Kroatistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu gdje trenutno i živi.

5. Paula Jurić

Rođena je 1987. u Splitu. Sad živi u Zagrebu. Studira Kroatistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

6. Sara Futač

Rođena je 22.5.1991. u Zagrebu. Živi u Zagrebu. Studirala je Kroatistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Ona je magistra edukacije hrvatskog jezika i književnosti i magistra komparativne književnosti. Radi kao profesor hrvatskog jezika u Osnovnoj školi Ante Kovačića u Zagrebu gdje i živi.

7. Stjepan Vrhovec

8. Veronika Vojvodić

Rođena je 10.7.1992. u Zagrebu. Živi u Zagrebu. Studira Pedagogiju i Kroatistiku, preddiplomski studij, na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

9. Vjekoslav Blazsetin

Rođen je 30.06.1993. u Pečuhu, u Mađarskoj. Trenutno živi u Zagrebu gdje na Filozofskom fakultetu studira Kroatistiku i Rusistiku (1. godina diplomskog).

10. Zoran Homen

Rođen je 1951. godine u Osijeku. Osnovnu školu i gimnaziju pohađa u Đurđevcu. Svoj prvi studij započinje na Pedagoškoj akademiji u Zagrebu gdje diplomira 1971. likovni odgoj. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu nastavlja studij i diplomira kao profesor arheologije. Godine 1978. zapošljava se u Gradskom muzeju Križevci kao kustos arheolog, gdje i danas radi obnašajući funkciju ravnatelja. Poznat je kao slikar, izlagač izložbi i voditelj likovnog tečaja za slikare amatere. Živi i radi u Križevcima.

12. Prilozi

12.1. Rukopisi

12.1.1. *Pomirba – Svadba – Ponovo svada*⁷⁷

49. Veliko križevačko spravišće (10.-12.6.2017.)

Režiser: Adam Končić

Tekstopisci: Ottone Novosel, Zoran Homen (pojedini glumci su nadopunjavali)

PETRICA (Kalnik) – Robert Remetar

GRADSKI NOTARIJUŠ (NO) – Božo Konfic

NOTARIJUŠKI POMOĆNIK (NO PO) – Igor Frbežar

VAROŠKI SUDAC (VS) – Stjepan Palijan

MICIKA, ŽENA VAROŠKOG SUCA (MI) – Branka Gold

TILČIKA, KĆI VŠ I MICIKE (TI) –

PLEMENITI FRANC, GLASNIGOVORNIK OD KK (PL.F) – Bruno Keleković

KALNIČKI KAŠTELAN, OTAC OD JULČEKA (KK) – Stjepan Vrhovec

KATA, ŽENA KALNIČKOG KAŠTELANA (KA) – Ljiljana Picig

JULČEK, SIN KK I KATE (JU) – Fabijan Lončar

RATKO – Ratko Matić

PERO – Petar Babić

IVEK, VUNBACITELJ – Ivica Bermanc

KANTUŠMINISTER ŠTEF – Stjepan Fortuna

PJEVAČICA ANA – ANA Fortuna

POPEVAČ ZDRAVIĆ – Zdravko Bagarin

⁷⁷ Vl. rkp. 1 **Jakšić, Patricija**. 2016a. *Križevačko veliko spravišće: Pomirba – Svadba – Ponovo svada*. Križevci, str. 67-139

Prvi dan – petak

"POMIRBA"

(Na zaslону pušta se kratki film o Kalniku)

Narator:

Od davnina su na pitomim brežuljkima Kalnika mirno živeli seljaci kaj su na toj škrtjoj zemlji obdelavali svoje njive, gorice i trnace, hranili svoje blago, a od čega se nije moglo nikak drugač, neg samo skromno živeti. Nesme se pozabiti da su od toga još dela morali davati i svojemu gospodaru koji su pak po vlastelski živeli v dobro utvrđenom gradu.

A taj kameniti grad kak da je zrasel sa svojom Kalničkom gorom tak lepom kak da ju je dragi Božek sam zase slagal. Nikakvo čudo da si je i sam kralj Bela četrti uprav tu odlučil utočište najti. Od tud se nadalko moglo videti jel morti negdo nepozvani ide ili nedaj Bože, negdo z kakvim pravice suprotnim namerama. A prilike su baš nekak takove bile.

I onda, v jenom času na toj zemlji nekakov čuden mir nastane. Tiči prestali popevati, kokoti kokodakati, krave mukati, samo se pese čulo nekak čudno zavijati. I odjemput tišinu preseče glas stražara: **Vojsku vidim! Vojsku vidim! Konjica se primekava! Jezuš Marija, Tatari prihajaju!** Na taj glas se cirkvena zvona oglase, a sa svojih njiv i goric, hižički i štali goloruki seljaci počeli put kamenoga grada bežati. Od hudoga osvajača samo njegovi debeli zidi moreju ih spasiti. Bilo je to leta gospodnjega jezero dvesto četrdeset i drugoga.

Dok su zagledali te Tatare domoroci su se čudeći počeli križati; em su imeli duge lasi i kose oči, em su jeli i spali na konji, a smrdeli su tak nadalko da je jedino kalnički severec toga smrada otpuhnuti mogel.

Kak ovi z oružjem starom kamenitom gradu naškodeti nesu mogli, vidli su da kralja Belu jedino stara pajdašica rata – **glad** pobediti more. I tak su Tatari pod gradom Kalnikom svoje šatore podigli i danima kalničkoga grada opsedali ne bi li se vojnici skup z kraljom predali. Dani su prolazili, a v gradu već ni živine, a borme ni ljetine bilo nije, samo jošće vodica na dnu zdenca se bleščila.

I gda je skorom već saka nada bila zgubljena i glad počela hudo; i kralju i vojnikom i podanikom pretiti, vu jednoj noći kak da bi se kalnička šuma počela gradu primicati.

Pripoveda se da su lukavi kalnički seljaci dok su osvajači debelo hrkali, po skrivečki donášali prepune grane šljiv koje su vu to vreme obilato rodile. Kralj je tak bil spašen, a njegovi vojnici ne sam da su se nasitili već su i po danu z košćicama prek debelih zidov Tatare gađali. Ovi

pak misleći da Bog zna za koliko dan još hrane spavljene v gradu imaju, kad ih čak i s koščicami gađaju, su se pobrali i krenuli dalje. Da bi nagradil svoje verne seljake, kralj je Bela sima podaril plemenitaškoga tituluša. I tak su naši kalnički poljodjelci, vinogradari i stočari prek noći postali **plemenitaši** zvani ŠLJIVARI, uprav zato kaj su kralja sa šljivami spasili.

Vu isto vreme živeli su tu vu varoši križevčkoj prepoštuvani Purgeri teri su bili mišljenja da bi taj plemenitaški tituluš bolj njim pasal i da su ga oni svojom vernošću kralju predi zaslužili. Od te se dobe kalnički Šljivari i Purgeri križevčki više nisu med sobom rada imeli. Med njimi je trda svađa nastala, a poradi svojega ponosa nigdo nije štel popustiti.

Morti se do denes ne bi spominali da nije, kak u sakoj pravoj pripovesti, ljubav pobedila! Kak je to bilo – bute vidli HIC ET NUNC, ovde i sad gde nam Purgeri križevčki i Šljivari kalnički skup prihajaju putem pomirenja na Veliko križevačko spravišće!

PETRICA: Jel ste vidli lepoga filma o Kalniku kak da dva kraljevska grada Križevca nije ni bilo i kak da ih kraljica Marija Terezija nije sjedinila u jedan i dala mu ime vu množini – Križevci. O tom ni reči. Povjesničari križevčki gdi ste? Javite se...

(glazba ulazna koračnica)

NO: Bu, bu se čulo o Križevcima. Zato smo denes tu, kaj ne, cukrene pajdašice i preštimani pajdaši, purgeri križevčki i dragi gosti. Štel bi vas, kakti gradski notarijuš koji vse događaje v hižni protokol bilježi, cifrasto vu ime celoga varoškoga Magištata pozdraviti na još jednom Velikom križevačkom spravišću i to 49. po redu. Naj vam vu ova tri dana pri nami bude lepo pak da vsi skupa spelamo ono kaj se spelati mora! Kak se šika i patri vu spomenek naših starih od kojih smo (h)erballi štatute. Od srčeka zafaljujem kaj ste došli vu ovak velikom broju!

Da bi se ova naša spelancija obnašala po regulama vu tome bu mi pomogel notarijuški pripravnik, makar nema nikakve škole kajti se vu življenju rajše skital po svetu nek bi nekaj zvučil. Nu čitati i pisati zna, pak i po oberštajerski, a kak mi je i nekšni rod, naj si nekaj i zasluži. Morti bu i ž njega jemput nekšni fiškal ili doktor nauka. Nego, daj ti onda sad onak cifrasto, kak su te gore vu austrijskom Vinu vučili, pozdravi puk i naše goste.

NO PO: Vujec, pardon, gospon notarijuš, z veseljem bum to obavil! Also bitte!

(uzima čašu sa desne bačve, a NO sa lijeve)

**Naj se v kupici sako spravišča leto
čez ovu kapljicu k drugom letu zbroji,
a grlce domaćina, kak da je sveto,
svakom snagom naj želju WILLKOMEN zaori!**

Od navek u nas Hrvata

gostom su otprta vrata!

Ako nije gost opaki,

dobro nam je došel vsaki!

Al odnesli sakog vrazi

ko nam kruh i sol pogazi!

Preštimani gosti dobro nam došli i živeli!

PETRICA: Živeli, živeli!

NO: Bormeš, lepo si to spelal. Mi se vidi da su te ipak nekaj navčili v toj Europi.

(glazba koračnica)

NO PO: Gospodin notarijuš prihaja varoški sudec sa svojom svitom!

(NO prelazi na stranu od NO PO, ulaze svi na scenu; gradska gospoda u krug)

NO PO: Lepi pozdrav, gospon varoški sudec!

(dolazi VS sa ženom)

NO: „Kis di hand” milostiva!

(rukoljub supruzi VS, kad svi glumci uđu glazba stane)

(prelazi napred do NO)

VS: Pozdravljam sve naše drage goste, kaj su i ovo leto v tak lepom i velkom broju došli na ovo naše Spravišče. Pozdravljam redom i cijenjene uzvanike:

(čita listu uzvanika) (pokaže na njih za stolom)

PETRICA: Niš niste zmenjali. Političari su opet prvi, a gde je puk i mali čovek? Kaj je nas pes zapišal? Gde smo mi?

VS: Pozdravljam i se pajdašice i pajdaše, svoje purgere križevečke, a na skoro bum i kalničke plemenitaše kaj nam buju na svečani čin pomirenja došli. Cifrasto pozdravljam i sve ljubitelje dobre kapljice, punoga stola i nigda praznoga peharca! V ova tri dana vladavine naših znamenitih „Križevečkih štatutov”, najstarejših regula o tom kak se ima v pajdašiji lepo obnašati, svega bu dost i preveć.

NO: Tak je gospon varoški sudec! Ali predi toga moramo prositi gospona gradonačelnika Branka Hrga kaj bi nam na tri dana ključa grada predal.

VS: Je, pa se razme.

NO PO: Naj mi bu dopušćeno zaprositi preštimanoga gospona gradonačelnika.

VS: Dosti je da ga sam lepo dopratiš! Ne moraš ga i zaprositi.

(smijeh prisutnih)

(NO PO odlazi po gradonačelnika)

NO: No, mužiku prosim, v našem protokolu je tak zapisano.

(glazba koračnica – 2. melodija)

*(dolaze NO PO, djevojka iz straže sa ključem i gradonačelnik, kada dođu na pozornicu
glazba stane)*

(gradonačelnik predaje ključ VS, on ga daje VB, gradonačelnikov govor)

VS: Gospon gradonačelnik, najlepše se zafalujem kaj ste imali poverenja predati mi ključa grada na tri dana. Ja bum pazil da ne zloupotrebim vlast jer ne bi štel da dvojica naprave istu grešku. Odma da velim (*publici*), u ova tri dana o visokoj politici v Križevcima vam je

zabranjeno pripovedati, a to znači da su zabranjene reči kak su pljačka, korupcija i rešt jer bi samo o tome imali kaj tri dana pripovedati.

PETRICA: Kaj nam tu mažete oči. Gdo ti bu bez novih izbora predal vlast? A o visokoj politike i korupcije se bu ionak pisalo i govorilo i bez spravišča! Kaj smo u raju da nam sam med i mleko tečeju, a pečeni taubeki sami lete vu čube!

VS: Silencijum, mir pri hiži prosim! Bez provokacija! Ne bumo to tolerirali tu na spravišču! Nismo vu Saboru!

PETRICA: Tak, tak znači! To je po vama demokracija, samo za zebrane, a ostali nek čkomiju, kaj ne?

VS: Gospon notarijuški pomoćnik prosim Vas otpratite gospona gradonačelnika da ne mora poslušati ove bedastoče. Ko si, da si, sreća tvoja da nisi vu pajdašiji kaj bi te mam štofal za drugim stolom, pak bi i vunbacitel posla meti mogel.

(glazba za ispraćaj)

NO PO: Vujec, vujec, idu, idu! *(primjećuje dolazak Kalničana dok ispraća gradonačelnika...)*

DOLAZAK KALNIČANA KROZ PUBLIKU NA POZORNICU

PL.F: Najavljuju nas, ne znam kud hoditi kad mi se tu blešči kak vu Betelhemu, Behtelemu, Behte... no to. Bolše se snalazim vu kmici pri nami na Kalniku.

KK: Kata, si vidla ove gradske štrkljavce. Jel je koji mene raven?

KATA: Raven ti nije nijeden, kad si ti tak lepo okrugel kak naš najvekši kalnički lagof!

KK: Kakov lagov, takva pipa!

KATA: Dej odi...

(glazba staje)

VS: Dragi naši Kalničani dobro nam došli.

KK: Lepo zafalim, i mi vas pozdravlamu, dobro večer i Bog vas poživi!

NO: Gospon varoški sudec, ja bum vu hižnoga protokola odma zapisal ovak: **10. dana meseca Ivanščaka tekućega leta gospodnjega, zestali se jesu po 49. put purgeri križevečki i plemeniti šljivari kalnički v nameri da vse svoje svade hite vu stran i da ih na putu pomirenja prate samo veselje, ljubav i pajdaštvo.**

VS: Tak je. Zestali smo ovde da se pomirimo z našim kalničkim šljivarima i zato smo raspri se ove šatore pune svega blaga i deli jenoga vola peć.

JU: Gospon sudec, gospon sudec, kaj to znači da bu v gradu jen vol menje?

VS: A koji si ti dečec, otkud si ti došel na Spravišće?

PL.F: Poštovani varoški sudec, to je Julček, plemeniti Frfulek, sin kalničkoga kaštelana.

VS: Dok te ovakvog sitnoga gledim nemrem si nikak zmisliti da si ti sin ovoga bumo rekli jakoga kalničkog kaštelana! No dragi gosti, prosim idemo si svi sest i za stol.

(smijeh svih)

NO: Znate, njega vam je kobila v glavu vritnula dok je bil mali pak je takov i ostal. *(govori publici)*

PL.F: Ali druga mu je polovica glave čist v redu! *(govori publici)*

JU: *(još nije sjeo, na nogama)* Tu smo vam kobilu mi zdavnja zatuklji i nadelji v kobasice. Nekaj ih je još malo ostalo pak je oča z sobom zel da bi vi purgeri koštali toga specijaljiteta. *(VS se ustaje)*

MICIKA: Prosim?!

KK: Daj čkomi! *(JU sjedne)*

VS: Prosim lepo, pak nebumo se sad znova počeli svaditi. *(Julčeku i Miciki)* Zestali smo se uprav radi toga da si ruku pomirnicu damo, a da bi to mogli spelati, *(direktno na JU)* vu sakoj pajdašiji reda mora biti. Kajti smo pred čas imeli čuti da je negdo našu pajdašiju zbantuvati štel...

NO: Tak je gospon varoški sudec! Predlažem da mi mam počnemo primenjivati naše Križevečke štatute.

NO PO: Za to bi morali zebrati peršone koje bi znale to spelati kak nam to i štatuti nalažu.

NO: (*ide između PL. F. i Sidonije*) Tak je! Vsaka lađa mora imati svojega kormilara. Zato ja predlažem našeg varoškoga suca za **stoloravnatelja** ove naše pajdašije, kaj zna cifrasto i spametno pripovedati i pajdašiju v redu držati. Jel se slažete?

SVI: Tak je! Slažemo se! More! Živio stoloravnatelj!

(glazba tuš – kratki)

VS: (*ustaje*) Fala vam lepo kaj ste me tak brzo, v prvom krugu zebrali. Kak štatuti nalažuju i veliju, nigdo ni tak spameten i nema tak veliku glavu da bi mogel komanderati ovakvom velkom pajdašijom pak zato moramo zebrati nekaj kakti magištrat iliti poglavarstvo ove pajdašije. Vu njemu je moj pomoćnik, iliti kak se veli **oberfiškuš**, jedna jako važna peršona. Jedino on more i samoga stoloravnatelja štrofati, ak ja nedajbog kaj zgrešim. Regule mora znati napamet kak vinčeko piti i ak ga se i v pol noći zbudi. A med nama ima, mi se vidi, samo jena takva peršona, a to je naš pajdaš notarijuš. Se prihvaća?

SVI: Je, tak je! Prihvaća se! Štima!

(glazba tuš – kratki)

NO: Od srca se zafalujem!

VS: Prosim lepo gospon Notarijuš pazite da ne bi kaj slučajno pogrešil. Vidim da imate tu sve paragrafine zapisane. No, a da nam se grlca ne bi posušila, kaj već malo i jesu, moramo zebrati **fiškuše i peharnike**. Pak ja predlažem da levi fiškuš bu pajdaš Ratko od križevečkih purgerov, a desni od kalničkih plemenitašov plemeniti Franc* (*PL. F. se ustaje*), kaj ti se obadva fejst vu vino razmeju. Pozivam takaj našeg pajdaša Peru za peharnika kajti polek njega ni jena kupica nemre biti puna. Pardon prazna. Prosim lepo dečki napunite kupice!

(pune čaše svima osim VB)

(glazba tuš – duži)

Kad su kupice pune, kad se nazdravlja i zdravice govore, lahko nam vince vu glavu vudri. Da ne bi negdo kakvoga nereda delal trebamo zebrati i vunbacitelja. To treba biti jedna peršona koja svojom pojavom zrači strahopoštovanje sakomu koji bi slučajno svojim ponašanjem skrenul na stran. Med nami je jedan takov, kajti ga ja znam još kak maloga; to je šul kolega

moje Tilčike, pajdaš Ivek. Si ga poglečete, kak da je z jablanima rasel. Ivek, jel bi ti tu zadaču mogel zbaviti?

VB: Bi, kak ne bi, gospon varoški sudec!

VS: Štima! Onda gospon oberfiškuš, dajte Iveku da prisegne.

NO: Odi mali, odi sim. Imaš punu kupicu?

VB: Zgleda da peharnik ni još stigel napuniti il ju je baš spraznil.

VS: Gospon oberfiškuš, štrof peharniku s mrzлом vodom, pri stolu se našla prazna kupica.
(*Pero mu doda čašu*)

NO PO: Ak niste znali, štrof mrzлом vodom vam je kazna na način ispijanja kupice obične mrzle vode, a uz njega postoje još četiri i to su:

Štrof sa suhim vinom

Štrof sa pomešanim vinom

Štrof kod drugog stola

Slatki štrof

(glazba tuš – duži)

(NO i VB dolaze naprijed, VB s punom čašom)

NO: Sad buš lepo za menom ponavljal prisegu.

(NO čita, a VB za njim ponavlja)

Prisežem sad na ovu kupicu

i v njoj nehajajuću kapljicu,

da bum svoju dužnost obavljal časno i pošteno

i da nereda delat nikom nebu dopušteno!

Sve bu baš kak to nalažu Križevčki štatuti

jer inače bi se mogel i v zraku zuti!

(pogleda na JU)

NO: Sad za potvrdu moraš tu kapljicu spiti do kraja.

SVI: Tak je! Bravo! Ajde Ivek!

NO: Bi lepo prosil hižnu mamicu da mu črlenoga rupca zveže oko ruke kaj bi ga cela pajdašija prepoznati mogla!

VS: Prosim lepo pajdašiju da ovo imenovanje potvrdimo z kupicom suhoga. Živeli!

(glazba tuš – duži)

(Micika dolazi i veže mu maramu, zatim odlaze lijevo iza stola, MI sjeda, a VB ostaje na nogama. Svi ustaju i piju)

SVI: Živeli!

VS: Ste čuli kakvoga glasa ima Ivek, a ne samo stasa! Nema pajdaša koji ga ne bi posluhnul. A vesele pajdašije nigdar ni bilo niti more biti bez dobre popevke zato moramo zebrati i **kantušminištra**. Med nami ima jen na daleko i široko poznati, pajdaš Štef, pak njega predlažem za kantuš ministra.

PETRICA: Lepo ste med sobom vlast podelili. Kalničanima je samo ostalo kupice potakati i to svojim vinom. Ajde živeli!

VS: No, no, no, no. Kantušminištar zavodi himnu spravišča, a mi zapopevajmo si skup ž njim!

glazba himna Spravišča: *(svi na pozornici pjevaju)*

Križevci su stari grad

dobro poznat iz davnina

vu njem treba živet znat

vuči otec svojeg sina.

*Delat fest da znoj i žul
svak poštiva i preštima
dober glas navek se čul
baš o našim Križevcima.*

*Kaj su naši stari znali to se još i denes išče,
a najlepše kaj su dali Križevačko je Spravišče.
Naj bu zutra kaj bu zutra vele mladi kak i stari,
veseli su svi do jutra purgeri kak i šljivari!*

(+ 2 kitice i refren 2x)

(neki sjedaju)

NO: Imenovani katušminister, vidim da nisi pozabil po domaće popevati kaj mi je fest drago, a znamo da se ti furt negdje po toj Europi skićeš. Kaj se mene tiče moreš biti i naš kantušpremijer!

VS: Tak je! Pak onda kupice v ruke da to i potvrdimo!

(svi ustaju sa čašama u rukama)

(glazba i svi na pozornici pjevaju)

Polak navade stare društvo se zestalo je.

bilo, ne bilo na pare samo da veselo je!

Hej, hej samo da veselo je! 2x

VS: *(njima za stolom)* Dignimo čašu visoko, kliknimo vu jen glas:

(publici) bratec Bog te nek živi, a s tobom i se skup nas!

Živeli!

SVI: Živeli!!!

(svi ispijaju čašu)

(svi sjedaju osim VS, Petar, Ratko i Pl. F. idu točiti iza stola)

VS: Drage pajdašice i preštamani pajdaši sad bi vam rad povedal nekaj kaj sam zdavna nakanil reči. Fest mi je drago da z ovoga mesta morem poručiti celomu svetu da nam je dragi Bogek konačno presvetlil pamet i dopelal nas na put pomirenja. Zestali smo se konačno, naši prvi susedi Kalničani i mi purgeri križevečki, kajti to ni bilo ni lepo ni hasnovito dok smo bili vu zavadi. Kalnički plemenitaši nisu mogli vu varoš komotno dojt i kaj bi si kupili škornje i obleku, a bogme ni obrtniki ni fiškali nisu zadovoljni bili kaj su kalničani prestali čak i na sud hoditi. Najbolj žmehko je pak bilo običnim purgerima kaj nisu mogli do kalničke kapljice koja im je tak za srce prirasla. No, od denes je s tim gotovo. Denes mi ovde dajemo jedni drugima ruku pomirnicu vu trdoj veri da bu od sad med nami samo pajdaštvo, sloga i veselje vladalo! Plemeniti kalnički kaštelan. Pozivam te da s ovim bilikumom obnovimo naše pajdaštvo. *(KK ustaje)*

SVI: Tak je, tak je! Dobro veli! Saka mu je na mestu. Svaka čast!

(Glazba: TUŠ kraći)

KATA: *(pl. Francu)* Koj tulike namataju. Znam ja kam to ide. Dobri si bome za prošćenje na Brckove i za Spravišće, a čez ljete same onda dok sim pošljeme kola stroška.

PETRICA: A za kralja Bele četrtoga ste same šljive nosili.

NO: Silenzium prosim!

(VS i KK ustaju, VB odlazi po Miciku)

(glazba – podloga u rubatu sve dok ne završe stihovi)

Instrumental melodije „Svud po svetu”

NO PO: *(uzima bilikum koji se nalazi na desnoj bačvi)*

**Bilikum gdo hoće piti, pajdaš hiže mora biti,
domorodec kak se šika, celom rodu da je dika.**

**Takvog gosta rado prima gdo god svoga krova ima,
takov Horvat med pajdaši navek najde kutek slajši.**

**Takov bratec svima je mil s koje goder hiže on bil,
za tog braca v našoj fari saki pajdaš puno mari!**

(NO PO predaje bilikum VS)

NO PO: Gospon varoški sudec!

(KK pa VS ispijaju jedna za drugim bilikum – ceremonija bratimljenja)

(glazba duži tuš kad se VS i KK zagrlje)

(po ispijanju svi plješću, opće odobravanje, KK i VS sjedaju, JU se ustaje)

SVI: Bravo! Živeli! Svaka čast! Konačno smo i to... Bog poživi!

JU: *(iza VS koji je sjeo)* Gospon varoški sudec, sam si spijte ovoga vinčeka kaj smo ga za ovu priliku donesli. *(drži peharček u ruci)* Malo je ciknulo pak su oča rekli da je bolje da ga spiju križevečki purgeri neg da z njim trse na Kalniku zalevljemo.

KATA: *(ide po sina i vodi ga na mesto)* *(sucu)* Najte mu zameriti. *(sinu)* Naj sinek tak o vinu pripovedati. Pak znaš kuljike se ja i oča čež ljete vu goricami mučime dok ti okolo landraš i po birtijami huncutarije speljavaš. Zmislji se same gda si ščera došel dime!

JU: Pa kaj hoćeš, ja sam dīmo rano došel, dok se razdanilo kaj sem lepo puta videl. Bolje tak nek da sem po kmici negde zabludil!

PL. F: I onak preveć bludiš!

KATA: Ne bi nikam zabludil da si kakvoga posla najdeš, makar za prve vreme i na črne da delaš!

JU: Kaj bi vi morti šteli da delam na črno, a trošim na belo?

KK: Kakvo belo? Misliš vino?

PL. F: Je, je... (smiruje KK točeći mu)

KK: Bedak jeden, sem ti doma rekel da ništ ne govoriš, ak te nigdo niš ne pita.

VS: (*ustaje*) Mali daj začkomi dok još kakvu bedastoću nisi rekel. Pajdaš kalnički kaštelan, znamo da dečecu gda ga je kobila ritnula nisu se daske vu glavi. No nikaj zato. Mi bi si sejedno ovu kupicu pomirenja z celom pajdašijom trebali spiti pak budite nam svi vi svedoki. Prosim lepo kupice v ruke! (*svi ustaju*)

NO PO: (*tjera ga da u stihu kaže*) Gospon varoški sudec, ak smem, ak smem! (*govori P i R*)

Draga moja gospoda, verni vi prijateli,

hiže gazda lepo prosi; budete veseli!

Saki poleg svoje volje nek' si natoči

da postane naš prijatel, kak svedoče oči.

Sused verni i prijatel pokaži se biti,

Vu to ime čašu vina saki mora spiti.

Naj govori kaj gdo hoče, kaj je komu drago,

prijateljski živeti na tom svetu – najvekše je blago!

VS: Živeli!

(*svi ustaju, nazdravljaju i pjevaju zajedno*)

SVI: Živeli!

glazba:

Nikaj nije lepšega, niti veselejšega

Neg s prijatelji koji su veseli, skup živeti. 2x

Primi bratec kupicu pak nazdravi zdravicu,

Bog zna da k letu bumo mi na svetu skup živeli! 2x

VS: Živeli!

SVI: Živeli!

(svi sjedaju osim KK)

KK: Dragi moj pajdaš Bartol, predragi purgeri križevečki naj mi oprostiju, ak ja ne bum tak cifrastoga govora spelal kak to moj prijatel Bartol zna. Pak je on varoški sudec, vučena glava, a ja samo jedan kalnički muž kaj se razme v marvu i gorice. Zato nebum klobasari. Slažem se vu svemu kaj si ti malo predi zrekel, a naše se pomirbe dotikavlje. Samo bi štel reči jeno, dok se nas titulira, bi lepo prosil naj se čuje da smo mi plemeniti, PLE ME NI TI. Ak bu tak, onda si mam spijemo kupicu vina kaj smo ga mi donesli z Kalnika v barilcima i demižonima kaj se zbiljam ne bi počelo kvariti na ovom vašem asvaltu.

VS: Štima plemeniti moj pajdaš!

JU: Japa, daj ne klobasari! Nazdravimo z onom našom starom uniseks kalničkom;

Dej nam Bog med nogami trdi rog!

KK: Kad te flisnem bu tebi na glavi skočil rog. Poslušni japu svojega!

Denes jesmo, zutra nesmo,

do na k letu Bog zna gde smo!

Rekli buju; gde smo bili,

a nisme se ni napili!

**Pijte braćo, dok nas ima
vince slatke godi svima!**

Živeli! Bog poživi!

SVI: Živeli!!! (na noge svi osim žena)

glazba:

(VS i KK zagrljeni iza sredine stola)

Bog nam očuvaj gorice i klet

Doklam bu stal ovaj svet.

V kleti pak lajtić do lajtića zmir,

Kaplica kak eliksir.

Nam pak jakost daj kakvu ima zmaj

Popit na dušak vinca polovnjak,

Onda k temu jošće dober apetit

Da se moreš vsega vžit.

SVI PJEVAJU:

Peharček moj, peharček moj

Odnesi slatki pozdrav njoj.

Za nju ispijam ja z tebe rad

Pa bili makar zadnji krat. 2x

VS: Živeli!

SVI: Živeli!

(svi sjedaju)

(tokom pjesme JU do Tilčike)

*(po završetku pljesak i odobravanje svih prisutnih izuzev NO PO koji stalno nešto piskara,
NO preigra do NO PO)*

NO: Čuj ti, pomoćnik, stalno si nekaj pišeš, a kaj si to pak spametnoga zmisliš?

NO PO: Gospon notarijuš, mi je došla jena friška misel, ak smem ja bi to svima pročitat.

NO: Gospon stoloravnatelj, mu dajemo dopušćenje?

VS: Pak se razme.

NO PO:

*Gdo rad slatko vince pije, kupici se punoj smije,
komu pesma, šala godi, ravna se po staroj modi;
gdo u kleti rado sedi i v četurku punu gleda,
gdo li ne zna vekšu sreću nek li ražanj dok okreću;
gdo bi rad spametno čuti križevečki kak štatuti
staroj šegi daju falu i štimaju vinsku šalu:
tomu naj je vender celo posvećeno ovo delo!*

(pljesak i odobravanje svih prisutnih)

NO: Svaka čast rođak moj, ovaj khm, khm (*kašlje*), đak moj. Hm da, pripravnik moj! (*vraća se za svoju bačvu*) Ste ga čuli?! Bormeš je pravi, bu me jenoga dana dostojno mogel zameniti! A znaš kak ti bum ja odgovoril, isto tak v osmercu:

(svi se dužu, PL. F. mu donosi čašu, polako svi ustaju)

*Voda nije dobra – kažu, nit u čizmi, pak ne lažu,
dočim vince grlo hladi, a iz srca brigu vadi.
vince ima tajne moći zna pomoći i odmoći,
zato ga treba piti, piti al se ne napiti!*

Živeli!

SVI: Živeli!!!

glazba:

Vužgi, vužgi vrag te skelil kaj sem ti se ja zameril! 2x
Nikom nije lepše neg je nam samo da je tako svaki dan. 2x
I zato braćo pime ga dok ne pukne (PIJE SE) zorja.
Kaj ti je to navada hrvatskog nam roda! 2x
(svi sjedaju, osim Ratka, Pere i PL. F.)

VS: Živeli!

SVI: Živeli!

NO: Gospon varoški sudac, jel bi mi bilo dopušćeno kaj bi ja onda v protokola zapisal da su se denes na 49. križevečkom Velikom spravišču zbiljam pomirili purgeri križevečki i plemeniti šljivari kalnički v nameri da vse svoje svađe hitiju vu stran i da ih na putu pomirenja prate samo veselje, ljubav i pajdaštvo?

VS: (*na nogama*) Je, pak se razme. A ja, kakti stoloravnatelj bum rekel da naš novi pajdaš, kalnički kaštelan ima tu čast da zreče zdravicu pajdašiji.

KK: (*ustaje*) Lepo zafalujem gosponu stoloravnateljju. Cifrasto pozdravljam cukrene pajdašice i preštimate pajdaše. I mi vam, na Kalniku isto preštimate pajdašiju poglavito po našim kletima, zato bi ja rekel ovak; (*uzima čašu*)

Pijmo braćo složene volje, sloga će nam biti spas,

Neka jednom vrijeme bolje vazda složne nađe nas!

(svi polako ustaju)

Da se vrazi sloge plaše kad nam čuju sablje zvek,

Neka prve zveknu čaše, prijateljstvo živi vijek!

Živeli!

SVI: Živeli!!!

(glazba tuš – kratki)

VS: A sad, dragi pajdaši i preluobljene pajdašice kak Križevečki štatuti nalažu, red je čuti zdravicu lepšemu spolu kaj ti su one kinč sakoga pajdaškoga društva i bez njih se nikaj spelati ne more. A tu zdravicu mi se čini da bi najbolje zrekel naš oberfiškuš kaj se još navek oko lepšega spola mota. Morti je samo pozabil zakaj.

NO: No, no. Ja bum to rekel ovak: *(ponovno uzima čašu)*

Pijmo braćo u radosti, kratak nam je život taj;

svagdje nam je tuge dosti, tu joj barem nek je kraj.

Tko nam život miljem paše tko nam blaži jad i bol?

Nek nam druge zveknu čaše, Bože živi krasni spol!

Živeli!

SVI: Živeli!!!

(žene mogu sjesti)

(glazba tuš – kratki)

VS: Je, sad je došlo vreme da se zreče zdravica domovini jer kakvi bi mi to domoljubi bili za ovim punim stolom božjega blaga, a da se ne bi na našu lepu domovinu setili.

NO: Prepoštovani varoški sudac, ja mislim da bi to po titulušu najbol vama pasalo, a siguran sam da nigdo od pajdašije niš nema protiv.

SVI: Tak je! Da čujemo! Nego kaj! Se razme!

VS: Lepo se zafalujem! Preštimani pajdaši i cukrene pajdašice, pri ovak punom stolu vu ovoj pajdašiji, nijedan domorodec nemre da se ne priseti na našu prelepu domaju; na njezina rodna polja, zelene livade, mirisne šume, bistre potoke i njeno sinje more. A tek naše gorice i stare kleti v kojima se navek fine kapljice najde! Pak dižem kupicu. (*uzima čašu*)

(*polako svi ustaju*)

Pijmo braćo vino rujno, doma našeg divni dar;

nek se vedri lice nujno, a u srcu sine žar!

Vino grije grudi naše, grlo ori kano grom;

neka treće zveknu čaše: naš hrvatski živi dom!

Živeli!

SVI: Živeli!!!

(*glazba tuš – kratki*)

NO PO: Pijem štemplin i prosim za reč!

VS: Imaš reč pajdaš!

(*JU daje znak TI za sastanak iza stola*)

NO PO: Magištrat je za denes pozval u goste posebnu peršonu, slavnoga Nikolu Šubića Zrinskog, da nas spomene na našega domoroca profeshura i jenoga od ftemeljitelja Mudroslovnoga fakulteta vu Zagrebu, križevčanca Franceka Markovića koji je leta jezero 866. napisal domoljubnu popevku iliti davoriju „U boj u boj” koju bumo uprav čuli. Nju je deset let potlam jezero 876. vglazbil Ivan plemeniti Zajc za svoju operu „Nikola Šubić Zrinski”. Za par meseci napunilo se bu 450. let od Sigetske bitke protivu turske okupacije. Grofe Zrinski prosim Vas da nam z našim zborom HPD „Kalnik”, a koji ovo leto slavi svoj 115. rojsni dan otpopevate ovu ariju.

(Dolazi Nikola u punoj spremi. Pjesma)

(Na nogama pljesak svih po završetku)

VS: Fala našem dragom pajdašu Stjepanu Franetoviću kaj ti je naše gore list tu iz Velikog Ravena. Od njegove popevke su mi skroz mravci prešli kroz žile. Cifrasto zafalujem i našem varoškom zboru na čemu s maestrom Bogdanovićem, a vas pajdaš Štef mam pozivam da ostanete u ovoj našoj pajdašiji pak da vu to ime bilikuma spijete.

SVI: Tak je, živeli!

(VS dočekuje NŠŽ, NO PO daje bilikum)

GL. INSTUMENTAL KORAČNICA ILI POLKA

(TI ide sjesti, JU na nogama)

(Ispijanje bilikuma i čestitke. Sudac poziva gosta da sjedne za stol s pajdašijom.)

VS: Pozivam pajdašiju da našega novoga pajdaša potvrdimo z kupicom suhoga! Živeli!

SVI: Živeli!

PETRICA: A gdo bu nama piti dal? Svi smo mi domoljubi?

VS: Čuj plemeniti moj kaštelan, gda se popevalo mi se vidlo da se tvoj Julček nekaž mota oko moje Tilčike.

KK: Mislim da bi ona bila jedina kaj bi mogla v red dotirati mojega fakina.

TI: Ak sem reda napravila med svim donjogradskim kalfama, kaj onda ne bi mogla v red dotirati i toga kalničkoga gačara.

(PL. F. ustaje radi točenja i ostaje stajati)

KK: Plemenitoga kalničkog šljivara milostivica, da se ne pozabi.

PETRICA: *(pita ju iznad KK)* Gospodična, kaj, kaj, kaj... ste spali z semi križevčkim kalfami?

TI: Kaj je vama! Kaj bi spala! Nisem ni z jednim oka sklopila.

PETRICA: O, o... sam da nete dobili novu „Črnu kraljicu“. Ta je posmicala dečkov i dečkov kaj su z njom spali. (*govori publici*)

JU: (*stoječki*) Gospon varoški sudec znate vi, zakaj pevci kukuričeju samo v rano jutro?

VS: Dečec, jel se ti to meni obraćaš?

JU: Zato kaj posle, dok se kokoši zbudiju, nemreju više dojt do reči!

(*svi poprate glasnim smijehom, JU posjeda PL. Franc se polako približuje VS, KK daje znak PL. F.*)

PL. F: Gospon varoški sudec, ja bi se kakti prijatelj našega dičnoga i plemenitoga kalničkoga kaštelana i po njegovom dopuščenju štel nekoj malo z vami dospominjati će bi časa imeli?

VS: A kaj te muči pajdaš Franc? Slobodno, pripovedaj!

PL. F: Če bi po istini rekli, kak se i šika, nijesme mi vu vašu lijepu križevečku varoš došli samo zaradi toga da bi se z vami zmirlili. Mislim jesme, alji ima jeden puno važnejši zrok tomu zmirenju, a tiče se uprav vaše lijepe ćerkice Tilčike.

(*preigrava iza VS i Tilčike*)

VS: (*nastavlja*) Dobro, gospon Franc, plemeniti, a kaj si to štel reći?

(*PL. F. popije na eks*)

PL. F: Prav za prav, gospon sudec, mi sme vam došli v snuboke, bi rad sprositi vašu Tilčiku za našoga Julčeka. (*JU ustaje*)!

VS: Ništ ne razmem kaj to ovi pripovedaju?

(*PL. Franc popije opet čašu. Pl. Franc traži od Ratka da mu natoči jer više nema u peharu*)

MICIKA: Dragi moj, ti si neke stvari davno pozabil pak ni nemreš razmeti o čemu se tu pripoveda.

(*govori svima*) Neki dan me pitala suseda jel se više veselim onoj stvari ili našem godu. Draga moja; godu, on bar dojde sako leto.

(*svi se nasmiju*)

VS: Micika! (*okreće joj se i kori je*)

PL. F: Bum vam ja objasnio. Bilo je to na našim uncutarijama. Došla je vaša čerkica, bumo rekli na friški zrak. Malko se zaigrala s Julčekom na senokoši, a dečecu je pobeglo. / Vaša gospa Micika i vi bute baba i deda maloga plemenitaša, bute se med plemenitašku familiju zmešali. A da dečec ne bi bil fačuk bolše da se Tilčika i Julček zemeju pred oltarom.

(*PL. F. ide prema svojem mjestu, JU mu daje gemiš*)

PETRICA: Bravo Julča! Tak se dela demografija, na friškom zraku i senokoši! Vrtić već imate...

(*JU ostaje na mjestu*)

VS: (*ustaje*) Tilčika! Pa kaj ja to imam za čuti? Jezuš Kristuš, sveti Marko, svi sveci božji... Gdo bu ovu sramotu preživeli!

(*MI ustaje za njim i ostaje na nogama*)

MICIKA: Ti si pobedastil. Došla su druga vremena, nije ti to kak negda dok si ti mene, mulec, samo za koleno držal! Sad je to se drugač! No, razveseli se malo! Dedek buš postal. (*posjeda VS i obraća se Julčeku*) Nego Franc, sam da znate. Morali ste se predi nak ste prosili moju kćer, meni obratiti!

JU: Naj mi oprostiju milostiva, sem nije znal da i Vi idete zamuž!

(*Micika sjeda, KK ustaje*)

KK: (*potiho grdi Julčeka*) Mulec jeden, daj prestani s tim glupostima, sem ti rekel da čkomiš dok vse ovo ne zbavimo!

NO PO: No, kaj smo onda to čuli, da bu varoški sudec deda postal? Pišem, pišem!

KK: (*ide prema VS-u*) Pa, dedi bumo postali. (*tapše VS po ramenu*) No, dragi pajdaš Bartol, ak si ti reskeral jenoga vola, ja bum reskeral svojega jedinga sina Julčeka. Samo reči gda budu svati?

NO: Gospon varoški sudec, predlažem da bi to najbolje bilo zutra zbaviti, dok su muzikaši i naši dragi gosti z nami.

VS: Dragi pajdaš ni sam ne znam kaj bum. Tilčika, Tilčika, pa kaj te mama ni niš podučila o muškarcima?

TI: Je, tatek. Rekla mi je da su svi muški isti!

JU: *(skoči na mjestu na noge, krene prema naprijed lijevo)* O, draga moja nakanjena punice, sad ste me pak iznenadili. Em nis znal da ste baš vse sprobali!

(smijeh prisutnih)

MICIKA: Kuš! Kćeri moja, pa kak si baš pored svih onih kalfi koje si metala v red zebala ovoga fakina kaj mu je kobila glavu poremetila?!

KK: Draga moja prijateljice, ali više nema straha za drugu polovicu njegve plemenite glave, zdravna smo sve konje k vami u varoš poslali.

KATA: *(malo oštro...)* Naj ju vrag nesi, morti bum imela kakvu pomoć pri motike i v štale.

PERO: Svi znamo da Tilčika ni sveta.

NO PO: Jesi ti uopće upoznal svoju buduću ženu? Kaj ti o njoj uopće znaš?

(JU ide naprijed lijevo, Pl. Franc stoji lijevo iznad njega)

JU: Znam da je bogata, lepa, fino diši i da je čista.

NO PO: Pa Tilčika je fakat lepa, ni baš ni siromašna, a i drži do sebe.

RATKO: A jel si možda videl kakve madeže po njoj?

JU: Kakve madeže?

RATKO: Čuj, ak ima kakav madež na onom mestu, trdi i črni, to su ti negdar zvali vražji pečat, a bil je dokaz da su takve puce coprnice.

JU: Nikakve vražje pečate nis videl. A da je coprница bi znam na Kalnik na mekli doletela.

NO PO: Nu, nu nigdo nije štel reći da je Tilčika coprница. Kraljica Marija je pred 250 let oslobodila zadnju križevečku vješticu Magdu Logomer Herucinu i spasila je od lomače. Samo smo šтели čuti kulko poznaješ Tilčiku i jel je zbilja imaš rad.

PERO: A reci mali, kaj ne iščeš poleg sega kaj si nabrojaj i spametnu ženu?

JU: Je, da je preveč spametna onda me ne bi zamuž zela.

(NO PO, RATKO i PERO idu do desne bačve i potaču si)

PETRICA: Kaj ga vi tulko spitavate. Mali je kak šaran vu ruki, mam zmigolji. Spametnejši je od svih vas. Ljubomorni ste kaj vam bu Frfulek Tilčiku na breg odvlekel.

VS: Dragi moj kalnički kaštelan, se ovo je za mene nekak preneglo došlo. Prije braka z mojom ženom ja ti nisam imal nikakvoga ljubavnog iskustva. A ti?

KK: Pajdaš Bartol, nemrem se sad setiti. A kak je ono bilo njezino djevojačko prezime?

(smijeh svih. JU kreće sa čašom u ruci iza TI okolo iza stola)

VS: Odi spat!

MICIKA: *(obraća se KATI, sva važna)* Moram priznati da je mojoj Tilčiki trebala cela večnost da se odluči kojeg bu zeberala.

KATA: Kak mislite zeberala, kaj je bil još nekakvi?

MICIKA: Pa bil je još jen, naš Ivek. *(pokaže na VB)*

KATA: Znači, ipak je moj Julček sretnik?

MICIKA: Ne, naš Ivek je sretnik jer, kak vidiš, Tilčika je zeberala Julčeka!

(smijeh svih)

VS: *(pokušava umiriti MICIKU da ne priča dalje)* Micika nemoj sad..., odi k meni.

(MI ide sjesti)

NO PO: Naša draga Tilčika se kakti preštimana gradska puca se sigurno ne vidi ni kak bogata ni kak slavna?

TI: Istina! Mene vam penezi i slava ne zanimaju. / Zanimaju me sam penezi! *(obraća se ocu)*

PERO: I ja sem v mladosti mislil da su penezi se, a sad sem vu to i čist siguren! *(sjeda natrag)*

TI: Tatel, tatek, kak bumo onda rešili z mirazom?

(JU kreće prema svojem mjestu)

JU: (*ubacuje se*) Ti nagovori svojega oca da čim više da, a ja bum svojega da čim više zeme.

KK: Julča daj čkomi bar pet minut.

JU: (*iznad KK*) Je pa kaj očes. Pak smo se tak ščera dogovorili.

KK: Ak ovak nastaviš nigdar te se nebum rešil. Se buš pokvaril prije reda.

(JU posjeda PL. F: koji je iza njega)

PK: Znali su oni dobre po kaj idu!

VS: Pa dobro onda, dragi moj prijatel kalnički kaštelan, plemeniti kad je se tak zišlo i kad se deca tak rada imaju, mi im se vu to onda nebumo mešali. Kak sem rekel za miraza se lahko ti i ja dogovorimo. Deca moja, dok sem ja živ vam ne bu nikaj falelo! No, dajte malo veselja, deca nam se ženiju!

GLAZBA – popevka

Kupicu punu, daj sused naš zdigni

Pucici svakoj skrivečki namigni

Vu se kuražno si fletne vre strusi

Za ov si ti tanec ti pete podbrusi.

REFREN: Tancaj, tancaj sused dragi tancaj

Vudri brigu na veselje vre pozabi sve.

Daj sused tancaj, tancaj... 2x

(JU ide po TI te na refren plešu iza stola)

Nejte baš lefke mi nismo vre mladi

Al još si navek zatancamo radi.

Ovo življenje tak kratko nam traje

Život si zeme vse ono kaj daje.

REFREN 2X

VS:

**Bog poživi madog gazdu i tu lepu gazdaricu,
milog nam pajdaša i njegovu dičnu pajdašicu!**

(svi ustaju)

**Ona je kakti lepi tič, te pajdašije naše kinč,
On pak kakti jelen mlad, kud god hodi sak ga ima rad!**

Živeli, živeli, veseli nam bili!

SVI: Živeli!!!

PL. F: Puca je sprošena! *(zajuška)* Juuuuu!!! *(svi ustaju)*

PETRICA: Ko je koga tu sprosil i jel bu tu ljubavi e to bumo mi još vidli!

NO: Dragi gosti na našem Spravišču, kak ste čuli, pozivlemo vas se i zutra, vu isto vreme da se najdemo tu na ovom našem lepom trgu. Da se si skupa provešimo kakti gosti vu svadbi naše Tilčike i Julčeka. Sad lepo pojdite vu varoš na Spravišče. Nek vam jelo nepce sladi, a rujno vince grlo hladi. Prosim *(svi kreću napred sa čašama)* kantušministra da nam zaigra još jenu s kojom se svi skup za ovu prvu večer vu veselju i slogi razidemo!

(svi toče čaše za zadnju zdravicu, na nogama)

PETRICA: Bormeš bum ti i ja zutra tu! Baš me zanima kak bu to se skupa završilo!

NO PO:

Nek vam projde misel nujna

toči čašu vina rujna

da se srce razveseli,
dobra volja k nam preseli!

Živeli!

SVI: Živeli!!!

Glazba (PJEVAJU SVI NA SCENI):

Veselo je društvo naše

Joj mene joj, joj mene joj.

Makar su nam prazne čaše

Joj mene joj, joj mene joj.

(Ples parova statista)

Joj mene joj, joj mene joj.

črleni je lajbek moj. 2x

(ples JU i TI)

Kaj su rekli kuma Dora...

da se vince piti mora!

(Pridružuju se KK + KA te VS + MI)

Kaj su rekli kapucini...

da su dečki si fakini!...

Kaj su rekle opatice...

(mašu i polako izlaze van)

da dekle se svetice!...

Gdo na srcu ima feler...

Nevek mora jesti celer...

NO: Živeli!

NO PO: Vidimo se zutra!

(svi pjevaju na nogama pa se na koračnicu razilaze i odlaze među posjetitelje)

(glazba Radetzky marš)

– kraj –

Izlaze van:

VB, PL. F

KATA, KK

TI, JU

MI, VS

NŠZ

PERO, RATKO

STATISTI

NO, NO PO

Drugi dan – subota

"SVATI"

Narator: (isti tekst)

(glazba ulazna koračnica)

NO: Prepoštuvani križevački purgeri, ljubljene gospe pajdašice, dragi gosti i pridošlice od srca vas, u ime gradskoga magištata, ja kakti gradski notarijuš i moj pomoćnik, pozdravljam i baš nam je drago videti vas znova u ovak velkom broju! Veselimo se kaj bumo skupa z vami dočekali vesele mladence: Tilčiku, kćerku varoškoga suca i Julčeka, sina kalničkog kaštelana, koji vsaki čas trebaju dojt i z venčanja koje su obavili tu, vu farnoj cirkvi sv Ane, a koje je bilo razlogom pomirenja kalničkih šljivarov i križevčkih purgerov snočka, na ovom istom mestu.

(glazba: koračnica)

NO PO: Vujec, vujec (*NO ga prijekorno pogleda*) pardon, gospon notarijuš; Lupu sin fabula! Mi o vuku, a vuk na vrata!

Prihajaju nam mladenci i njihovi gošćeniki! Dajte ih pozdravite z jednim velikim pljeskom!

(NO i NO PO kod desne bačve)

Pozivam službujućeg šnefotografa naj fletno vudri na kipec cele svate skup s mladencima za vekivečni spomenek i dugo sećanje.

NO: Fala lepa, prosim za svadbenoga stola.

(Pl. Franc sa barjakom, JU i TI, VS i MI, KK i KATA, RATKO i ANA, PERO, VB, 3 para statista)

(svatovi dolaze s glasnim juškanjem, naklanjanju se publici u parovima, smještaju se iza stola i ne sjedaju)

NO PO: Došli su nam svati plemenitaškoga i purgerskoga roda, al gaćari ko gaćari, njima ništ ne znači zadnja moda!

NO: Dećec dragi, naj se mešati vu ono vu kaj se ne razmeš. Nebumo se sad mešali v obleku kalničkih šljivarov. Red je da malo vidimo običaje i nošnje naših pajdašov z Kalnika. Sad ti je v modi vse kaj je domaće i originalno!

PETRICA: Originalna je njihova duha po štali i kravicama, a v novije vreme i po piščencima! Savršeni miris – 3 Pl; po-košenog, prožvakanog i po-sranog sena.

(glazba stane kad svi dođu iza stola)

(NO se obraća VS, Pl. Franc predaje barjak VB, fiškuši toče)

NO: Nek mi bu dovoljeno vu ime celoga Magištrata čestitati vam na venčanju vaše kćerkice i na domaćemu zetu!

glazba – instrumental

VS: Preštamani pajdaš lepo ti i od srca zafaljujemo!

NO: Vaša Tilčika se bormeš lepo zrihtala. Prava ljepotica!

NO PO: Julček bu moral na svoju ženicu jako velku brigu imati.

PETRICA: Bu ju moral paziti kak i na živicu; ak ju nebu dosti gusto štucal – mogla bi mu k susedu prejti!

NO: Gospon varoški sudec, po protokolu bi bil red da se jena zdravica dobrodošlice reče.

VS: Je, fala lepa.

NO: Sillentium! Posluh prosim! *(smiruje vesele goste koji se smještaju oko stola, čaše tu trebaju biti natočene)*

(glazba tuš – kratku)

VS: Predragi gosti, preštamani svati i dragi mladenci! Predi nek rečem koju reč moram obznaniti, kakti stoloravnatelj, da za svoje pomagače imenujem iste one peršone koje smo včera zebrali na dužnost po našim križevčkim štatutima! Nek budu i denes dostojni toga tereta prijeti na svoja pleća. Fiškuši nek paze da kupice budu navek pune z leve i z desne strane *(pokazuje na svakoga od njih, a oni se redom ustaju)*, nek vunbacitelj pazi da negdo nereda kakvoga ne bi delal, a kantušminister nek slobodno mam započne popevku.

KK: Gospon varoški sudec prosim Vas da večeras vu pajdašiju primimo i našega dragoga pajdaša s Kalnika, popevača Zdravića. Dopelali smo ga da ovo naše slavlje bude još veselejše.

VS: Kak bi tu dužnost mogel časno obnašati, prozivam ga da z nami spije bilikum. *(piju bilikum)* Wilkomen dragi pajdaš! Prosim lepo pajdašiju da to potrdi s kupicom suhoga, a pajdaš notarijuš da sve to zapiše v hižni protokol!

VS: Živeli!

SVI: Živeli!

(glazba tuš)

ZDRAVIĆ: Cifrasto se zafaljujem kaj ste me prijeli vu ovu lepu pajdašiju i nadam se da bum k njoj večeras samo veselje donesel.

VS: A sad prosim kantuš ministra da skup s našim pajdašem Zdravićem zapopeva! Naj nam njihova popevka srca razdragali i noge za tanec pripravi.

SVI: *(veselo odobravanje)* Tak je! Prav veli! Svaka čast! Da čujemo! Vužgi ga Štef! Da te čujemo Zdravić!

(fiškuši toče čaše, a ostali pjevaju i polako sjedaju – 3 para, JU na nogama)

Glazba (sve po 2x):

Veseljak ak' hoćeš biti,

Moraš rujno vince piti,

Vodu čuvati za noge prat.

Veseljak ak' vodu pije,

Celi svet se njemu smije,

Zato mora piti alkohol.

Ej, haj, veseljaci smo mi

I takve klape, još na svetu ni.

Kud idemo tud pjevamo,

I celi svet zabavljamo.

VS: *(nastavlja zdravicu obraćajući se svadbi i mladencima)*

Preštmano pajdaštvo! Pitate se, zakaj smo se denes ovde tak veseli i zrihtani zebrale? Kakov je to veliki magnet kaj nas je sve privlekel k ovomu, božjega dara, punomu stolu? Jeli to morti ovo jelo i pilo? To ne, toga se navek najde. Je li to želja da se si skupa kaj od politike dospomenemo? To sigurno ni vredno kaj bi se radi toga zestali! Pak, onda kaj je pravi zrok ovomu našem spravišću?

Evo ga; *(pokaže na mladence)* pravi zrok su naši mladenci, koji su po božjoj milosti, predi par časa, mužem i ženom postali. Nebum na okolo kakti maček oko vruće kaše ophajal, nek bum mam uz sredine svojega srčeka mladencem povedal, kak to stare horvatske regule iščeju, kaj mora biti i kak je prav.

(uzima čašu, JU i TI polako ustaju)

Dragi mladenci! Zeli ste se. A zakaj ste se zeli? Pak zato jel su se vaše sile za to bile. Bile su to sile srca vašega, sile duše vaše i sile vaše pameti.

PETRICA: A morti i viša sila z donje batine.

VS: Ljubav! Ljubav je bila ona najvećša sila koja je sve ove sile na kup zebrale i složila pak vas je ta ljubav obvladala i zvezala tak da vas nikakova druga hmajna sila razvezati ne more!

Na kraju, dragi mladenci, želim vam sve dobro na tom svetu: dobro zdravlje, dobru sreću, dobru decu, a k tomu penz punu vreću!

(svi ustaju)

Diž'te braćo čaše vaše, za mladence pijmo naše!

Sreća vaša srca oba, krasila vas sve do groba!

Živeli!

SVI: Živeli!

(glazba tuš – kratki)

(svi sjedaju i počinju jesi)

VS: Sad je vreme da se zmislimo i na naše prazne želuče i suha grlca. Dosti je bilo reči, prejdimo na dela. Kantuš minister i popevač da vas čujemo!

Prosim nekaj lepoga za svadbeni ples naših mladencov.

(glazba: Blijedi mjesec) ZB+AF 3 kitice

Bijeli mjesec zagrlio zvijezdu Danicu

A ja mrsim tvoju zlatnu kosicu.

Samo reci mi, dal' me ljubiš ti,

Da živimo ko' svi sretni, presretni.

Vesla ćemo ostaviti, ne trebaju nam

Mi ćemo ostaviti, ne trebaju nam

Mi ćemo se zagrliti, čun će plovit sam.

On će tada sam kući ploviti,

Tjerat će ga hitri morski valovi.

Sve će zvjezdice s neba gledati

I zavidjeti, dušo našoj ljubavi.

Blijedi mjesec već odavno zaš'o za goru

A naš čamčić mirno plovi po moru.

Samo reci mi, dal' me ljubiš ti,

Da živimo ko' svi sretni, presretni.

NO PO: Dajte jednoga velikoga pleska našim mladencima za njihov svadbeni ples!

(mladenci izlaze plesati, pljesak)

NO PO: Pozdravimo i drage roditelje naših mladencov!

(u instrumentalu izlaze i roditelji na ples, pljesak)

NO PO: Još jednim velikim pleskom pozdravimo naše mladence i njihove roditelje!

(po završetku pjesme sva tri para se vraćaju za mjesta za stolom i sjedaju)

KK: *(ostaje na nogama)* Bormeš, dragi prijatelj, lepo si ti i cifrasto se ovo malo predi zrekel da ja tomu i ne bi imel kaj više dodati.

Evo kakvu misel sem našel;

Ljubav je kak oganj žareči;

gdo bi se žnjom šaliti ašel,

toga hudo bi mogla speči!

(mladencima)

Zato draga deco pazite da joj se vu vašem hižnom zakonu nigda ne zamerite. Čuvajte ljubav kakti lepoga tičeka v krletki, da vam z nje vun ne vujde, ar da bi ga vani gdo drugi vlovil – ne bi baš drago bilo.

A ti sinek dragi, *(obraća se JU)* naj nigdar pozabiti da ti je lepa žena kak i svora na vozu sena, gda ide čez selo, saki bi rad obesiti se na nju štel! *(opet mladencima, uzima čašu)* Nego, dragi mladenci! Naš stari, plemenitaškoga roda, znali su se veseliti sakoj pobeđi. Tak se i sad veselimo kaj je pobeđu izvojevala vaša ljubav!

Majčica božja i si sveci vam na pomoć bili, a ljubav vam trajala dok bu vu vodi ribic, v zraku ftičekov, a na nebu zvezdic!

(svi polako ustaju)

Čuvale vas reči ovoga siromaha;

naj vas služiju misli do zadnjega daha,

z nogami svojimi sikud laki bili,

deca vas štuvala, z vinom dušu mili,

a ruke vam navek nahađale snage

zagrliti svoje najbliže i drage!

KATA: Živeli!

SVI: Živeli!

(KATA pusa KK)

PETRICA: Svaka čast stari, pravi stihoklepec, čak je i ženicu uspel rasplakat.

glazba:

(počinje pjevati KK)

Nikaj na svetu lepšega ni

nego gorica gda nam rodi.

Kumek moj dragi daj se napi

dugo nas nebu daj si ga vži. 2x

Kumek vu kleti pri lajtu stoji

kumu nazdravlja pak mu veli;

Kumek moj dragi daj se napi

dugo nas nebu daj si ga vži!2x

KK: Živeli!

SVI: Živeli!

(sjeda se , PERO ide iza stola PL. FRANCA, JU na nogama, NO PO preigra lijepo do NO)

JU: Zbiljem lepo popevaju, (*govori VS*) kakti da se ševe. Čujeju. Ševe se čujeju popevati. Nek mi negdo od križevečkih puregerov odgovori na jeno moje pitanje. Evo ga vi, fiškuši!

PERO: Nebuš ti nas niš pital. A jel bi ti popeval onu pjesmicu gorjansku. Čujem da si se spetljajal s Barbarom Gorjanskom...

JU: Kaj god ne poznam nikakvu Babaru. Mene interesera samo dragi moj tast koji bu v škrtofljina pune penez nametal.

NO PO: ...daa škrtofljin...

JU: ...i još draža moja lublena, prefina, prekrasna gornjovaroška punice. Fala vam kaj ste ovu svoju umetnicu meni dali. Tak bum ju ljepe pazil kaj joj niš ne bu faljelo, a ne bu joj ni trebale kolike ju posla čaka v štali.

NO: Oooo, ovo je bil intelektualni govor.

PERO: Bečka škola kalnički smjer.

PL.F: Je dečec je ljepe rekel i po istini. A od vas nijesam čul baš nekaj spametnega. Ni vina ne znate natočiti.

JU: Su vam zabegle interretktualne reči.

NO: (*u publiku*)... Čuj mali... mislil si valjda intelektualne, a kaj se škrtofljina dotikavlje oliti po naški geldtašlina, dobro je znani da je naš varoški sudec od navek bil široke ruke.

PETRICA: Ovem zgleda treba prevoditelj. Se dobro zna da vu svakoj poštenoj hiži z penezima žena gospodari.

KK: Onda gospon varoški sudec...

VS: No, naj me tak zvati, pak smo sad prijateli.

KK: Prijatel, si jednoga spijemo pa se mučke o deci dospomenemo.

VS: No, daj onda natoči jednu.

KK: Sam mislil (popiju). No bumo još jednoga.

VS: More, samo da me ne zmanta. Vidi mi se da vam je lanjska berba bila fest jaka.

KK: Kaj ne bi mogel. Pak si ti mož i pol, koj je za te pinta vina. Nebumo se niš strašnega spominjali, no koljike buš penez dal. To na papireka zapišemo i potpišemo kaj bi se pokljem znalo.

VS: Pajdaš dragi, em je tebi dobro znano da se blago za roge drži, a ljudi za reč. Em znaš da problema ne bude.

KK: Je, bormeč je morti tak. Andak živeli!

VS: Živeli!

NO PO: Nego pajdašija, kupice su nam stalno prazne! Fiškuši!!!

(fiškuši i peharnik potaču)

Tak, tak!

(publici) Morti smo malo pozabili da je ovo sejedno večer vu kojoj su i naši kalnički šljivari jednak velke glave kak i domaćini nihovi purgeri križevečki pak bi ja uz dozvolu preštimanoga stoloravnatelja, gospona varoškoga suca za saki tabor po jenu kratku reč zgovoril.

VS: No daj dečec, da te čujemo kaj su te vu stranjskom svetu navčili.

(KK ide na svoje mjesto do Kate)

NO PO:

Vu veselju našem danas radosti je braćo dosti,

al je prva radost za nas kaj šljivari su nam gosti!

Zato dok god smo živi mi – nek nam šljivari žive vsi!

Živeli!

SVI: Živeli!!! *(sjedeci)*

(glazba tuš – kratki)

NO PO:

**Bog poživi vse Horvate, naj se slože i pobrate,
naj buju vsi fajni dečki kak purgeri križevečki!
Zato dok god smo živi mi – nek nam purgeri žive vsi!**

Živeli!

SVI: Živeli!!!

(glazba tuš – kratki)

NO: Saka ti je na mestu ro-đak moj. Hmmm, đak moj. Sad lepo prosim preštimate muzikaše na čelu sa našim kantušministrom Štefom i popevačem Zdravkom da nam započnu jednu veselu.

(glazba – Kalnička klijet – ZB)

(parovi plešu odostraga, a MI i KA dolaze napred i razgovaraju)

MICIKA: Prijateljica Kata, onda kak ti se čini, jel na stolu ima sega? Kak vidiš, smo vam vu čast i vola dali speći. *(govori s visoka)*

KATA: Je ima, ima... *(drugim tonom)* a kak vidim roži ste priredili cijeli štrajs. Same koj to nišće ne nije. Kak pok da ima sega kad smo mi z seбом donesli pune rogožare: štrukle, domaćega kruva, klobase, prezvuršta, ocvirkov, a bormeš i sakojačkih kolačov. A kaj se vola tiče ne bi ga zaklali da si bogec nije nogu ftrgel. Mi se vidi da ste vse spravili onak male po podravski!

MICIKA: *(uvrijedeno)* Kako to misliš?

KATA: Dok ste nas zvali v gosti bila vam je na pameti same ona podravska:

Ak donesete sobu' jesti i piti

pri nami morete i tri dana biti!

(PL. FRANC polako dolazi do njih)

MICIKA: Očem ti to pripovedaš? Donesli ste ono kaj vam je ostalo na Kalniku od "Uncutarija". Vi bute nam prigovarali seljaki jedni! Ajde prosim te! *(odlazi ispred stola na svoje mjesto)*

KATA: Je, jesam vidla za 1. Maja kulike morete vuse nametati, pak smo se zate dobre spravili da bu morti i nami kaj ostalo. Smo znali kam ideme.

(glazba staje)

(PL. F se uključuje, a KATA odlazi na mjesto za stol)

PETRICA: Ovi z grada su prvi prešli na nove mere štednje koj ovi z vrha preporučaju.

KK: Aaaa, pri nami se nigdar nije šparale, a ponajmenje na vinu. Kakovi bi to svati bili da nema naše fine kalničke kaplje.

Tera se kresi vu kupicah kak proletna rosica

i presmikava fletno kak slatki med vu naša grlca!

(mijenja ton neznajući da ima praznu čašu u ruci)

Zlejmo zato sad ove kupice

vu naše suhe usne luknjice.

(nagne iz prazne čaše, VS se ustaje)

KK: Je, pajdaš Bartol, kaj je pak ovo?! *(Varoškom sucu)* Prazne su nam kupice kak i vaša gradska blagajna!

PETRICA: A kaj je z nama, domaćim pukom, je pak i naša su grla suha?

(smijeh među kalničanima)

VS: Fiškuši fiškuši, kaj je ovo? Kupice su nam znova prazne. Gospon oberfiškuš nalažem štrofa z mrzлом vodom i to za sve tri *(oberfiškuš toči vodu)*. Tak, tak! A jedna domaća baš za vas ovak veli:

Fiškuš biti nije šala, velka to je stvar,

hitri jezik mora imat, glavu kak pehar.

Pun srabljivec, dobru volju, veli paragraf,

štrofa mora taki piti, ak ne dela prav!

glazba:

Kolko kaplic tolko let daj nam Bog na svet živet! 2x

(svi stoječki pjevaju pa sjednu, osim JU)

VS: Draga pajdašija živeli!

SVI: Živeli!

PL.F: *(na nogama iza stola)* Eh, živeli, živeli, slabo bumo živeli, ak buju nama selakim tak fletno i obilato poticaji odzgor k nam prihajali!

KK: Kamo ćeš vekšega poticaja neg je ovaj naš zlatni kalnički klešćec!

JU: Dobiš pogon mam na sve četiri!

PL.F: Zato su ovi z grada počeli vse više raspirati vinske ceste. Dok ih prejdeš ti se automatski rikverc uključi, a ne pogon na sve četiri.

PETRICA: Od silnih putokazof, ne znaš kam iti i f koje se kleti napiti.

PL.F: O, moreš, moreš i te kak se moreš zgubiti! Evo ja sam neki dan išel po te ceste! Vljezel sam v pravi ringišpil da mi se zavrteło v glavi i niesam znal na koju stranu pelati.

JU: *(na nogama iznad Tilčike)* Gracka gospoda zaprav nič drugo ne pijeju osim naše kalničke vode. Otkad su je počeli puniti v Japatovcu zdenci su nam čist presušili. Već nemam koj Cvete i Bebe nesiti!

KK: Je sinek, zato ti Križevčani imaju vodu v kolenu i kamenje v bubrege. Nami se od našega vina nemre nikak to dogoditi!

PERO: *(podrugljivo)* Nemre, nemre, kad vam je vino tak puno kiseline da bi ne samo kamenca v bubrege, neg i celu grobljansku ploču otopilo.

VS: Pardonček, ja pak mislim da bi se SVI mi trebali ponositi z našim izvorom poznate kiselice v Apatovcu kojom se i blagopokojna carica Marica Rezika zdravila i puno dece na svet donesla!

RATKO: Tak je! Neg', jel buju ovi naši muzikaši već jemput nekaj zaigrali?

NO PO: (*dopunjuje ga sa stihom*)

Nit je dobro da su v orehnjači file tanke,

Not da muzikaši imaju tak velke stanke!

RATKO: Viele danke!

VS: Dečki, vužgite mam jenu dok vas nisem štrofal! Prosim lepo našeg kalničkog prijatelja da vas čujem ili bu štrof z mrzlu vodu došel!

KANTUŠMINISTER: (*spremajući se da zasvira*) Ein moment bitte!

VS: Ja, bitte.

JU: (*KM-u*) Ja te nebi! (*blizu kantušministra*)

(glazba: Igrajte nam muzikaši – 4 kitice)

Igrajte nam muzikaši,

Naj se naše srce raši.

Igrajte nam dude vaše,

Plesale bi noge naše.

Muzikaši zaigrali,

Mladi dečki zaplesali.

**Mladi dečki zaplesali,
Mlade snehe plesat zvali.**

**Mlade snehe plesat zvali,
Stare babe van poslali.**

(JU i TI plešu iza stola)

JU: Oča, po celom gradu poslušam kak pripovedaju o još jednom poskupljenju struje. Jel bu to kaj i nas na Kalniku pogodilo?

KK: Dečec, a kaj bi tebe pogodilo. Ti i tak saki dan dohajaš dime vu jutro, dok se već ljepe razdani. Naj se bojati troška, ti struje ne buš puno potrošil!

PL.F: *(uzima JU i idu napred)* Kak sme imelji za čujti, ti si svoje napravil i bez struje, na žgance i po mraku!

RATKO: Kad je ono nekađ divljeg bilo v zraku, kaj ne, plemeniti moj pajdaš? *(sjeda, Pero ustaje, JU iza KK i PL.FRANCA)*

PL.F: Je, je bile su Tilčikine noge v zraku!

PERO: Meni se čini da je njemu krv vudrila vu krivu glavu!

PL.F: *(na nogama, grli JU):* Pak ni valjda dečec bedast da se bu v tim letima čuval. Samo ja sem čul da je Tilčika bila tak glasna da ju je čul celi tabor na Kalniku.

PERO: Ni to niš. Moja dok delamo one stvari tak kriči da cela hiža i pol vulice nemre spati.

PL.F: Dečki, a kaj da vam ja velim. Moja je pak tak glasna da ju čujem skroz do birtije dok se z dečkima šnapsam!

(smijeh svih)

PERO: No, Julček si pozabil kaj sem te predi pital? Kaj nisi na svadbu pozval svoju pajdašicu Barbaru Gorjansku?

JU: Več sam ti reknel da ne poznam nikakvu vašu Barabaru. Kuliko ja znam, z jeseni je bila pri nami sam jena Barička kaj si je zela sobu pri sosede Mađarice.

RATKO: E to je bila baš ona, rođakinja svoje prapraterice Črne kraljice poznate po tome kaj je svoje porivane potlam spanja po kratkom rešila.

(JU sjedne naprijed na stol)

PERO: Mali, kaj si prebledel, pa ni Barička kak njena teca. Viš da si živ!

JULČEK *(glavinja i samo štuca)*

RATKO: *(kroz smijeh)* Kaj si zgubil dar govora?

PL.F: No kumić daj si spij malo vode.

RATKO: A da te negdo fest splaši.

PERO: Vidiš da je već van sebe, čim smo mu spomenuli našu gorjanku.

glazba:

Kitica zelena kome bi te trgala,

koga volim, koga ljubim toga budem kitila. 2x

Volim ja, volim ja, volim, volim Julčeka,

Njega volim, njega ljubim njegva budem mladenka. 2x

PL.F: Mi se vidi da idu mačkaraši. Pa to su ovi...naši!

(dolaze maškare među kojima je i jedan preobučeni muškarac u žensko s velikim trbuhom što ide na račun trudne Tilčike)

MAČKARA: Dober večer dragi svati! Ljepi su i stari običaji naši, da na svate dođu i mačkaraši. Mi vas nej dugo mudili, pak bi vam rada mam nekaj ponudili. Dospeljali smo vam jenu mladenku. Lepa to je curička, ime joj je Barička. Dobre je stojeća i fejest visoke noseća. Štelji bi ju zameniti za ovu vašu, a vi bi od nas dobili Baričku našu!

(smrzavanje scene)

JU: (*muca*) Jazuš i sveti Breke, de mi je pomet bila. Nije vrag da je to ona Barička s kojom sam spal, pa koj ona dela s mačkaraši?

(odmrznu se)

PETRICA: Došla maca na vratanca. Mali bu zgorel! Ostal bu bez tasta i penez. Jedine bi mogel dobiti 1000 eura za dete.

PL.F: Ma Tilčika je prava snaja još od Prvog Maja!

MAČKARA: A ova podfutrana naša još je Julčekova jesenska kaša. Koja bo sakoga časa na svijet donesla još jednog kalničkog plemenitaša.

(Julček pada u nesvijest)

VS: Mačkare moje, dobili bute i jesti i piti, ali mladenku nemrete zameniti! Da bi pak okrijepu zaslužili morate nam nekaj otancati!

MAČKARE: Je, onda igranj!

(glazba: Tomekova polka)

(preobučena mladenka odjednom dobiva "trudova")

MAČKARA: Kaje, kaje, kaj te je spopale sad?

DRUGA MAČKARA: Trudi su je prifrknuli.

MAČKARA: Bume bez jela i pila ostalji!

KRUNO: Daj si male popi, bu ti bolje.

MAČKARA: Zgledi da bu naša mlada, postala mamica, ima morti tu koja babica?!

DRUGA MAČKARA: Brže zapregnite kola!

MAČKARA: Je, nemame vola! Viš ga, vrti se!

KRUNO: Vola su na pol pojeli.

DRUGA MAČKARA: Sreća kej nam je županijske rodilište blizu!

KRUNO: A moreme tam i autoputem!

MAČKARA: Dejte nam posudite kočiju Spravišča. Vam ju druge ljete vrneme.

DRUGA MAČKARA: Odi brze! Ideme da je ne vodenjak pukel!

MAŠKARA: Ma pukle bu nje znaš šte?

PL.F: Ma kumić, naj se bojati nije ti to Barićka, to je Blaž z Dedine kaj se presvlekel v mladenku.

JU: (*shvati da to nije ona*) Fala dragom Bogu!

NO PO: (*direktno*) Vu hipu si se streznel čim si čul da nebuš postal dupli japa.

glazba:

Čakaj me, čakaj Barica vrnul se tebe bum ja

denesel bum ti prstuna ti buš sume ma. 2x

(*nakon njihova odlaska JU prilazi VS-u, dolazi i NO PO*)

JU: Za ovo si bormeč moram jenu suknuti.

(*obraća se NO PO*) A i ti, ti kaj tak guste kleplješ rimu. Čuj sad ti jenu moju: (*skoči na stolicu*)

Šte pintu more vuse zlejati,

taj lake bude mogel spati.

Šte dobre spi – bez grieha projde,

a takev, pak, vu nebe dojde.

I šte tak hoće vu nebe iti

te navek mora – pijan biti!

Ajde živeli!

(nijema reakcija prisutnih križevčana, JU skoči dolje na noge, Tilčika mu pošalje poljubac)

SVI: Živeli!!!

(glazba tuš – kratki)

VS: *(komentar na JU za sebe)* A ja jaj, sam na pijaču misli.

PL.F: A ne, i na one stvari.

NO PO: Julček pa kaj je istina da si skoro zakesnil na venčanje?

JU: *(krene prema naprijed)* Je, tak je bile, kad sem baš denes moral voditi kravu pod bika.

NO PO: Pa kaj to ona nije mogle zbaviti kakov tvoj prijatelj? (stoji kod desne bačve)

JU: Mogel je, al sem mislil da bu to sejedno bolje obavil bik!

NO PO: Čuj Julča, a da imaš tak puno penez, ono da ne znaš kam bi ž njimi, kam bi ti prešel z našom Tilčikom na bračno putovanje?

JU: Znaš kaj, na kružno putovanje oko sveta! Al kam tolko penez nemam, rajše si spijem flašu vina na dušak pak naj se celi svet vrti oko nas. To bu me menje koštale!

NO PO: A kaj si kupil ženici za venčanoga dara?

JU: Jenoga bata.

NO PO: *(kao da nije dobro čuo)* Bata!? Kakvoga pak bata?

JU: Pa da si zbije poklona z glave.

NO PO: A ja jaj, *(nema njemu pomoći)* glavno da si ti sebi zebal dobru ženicu.

JU: Je, imaš prav. Al sem sejedno gledel da ne bi bila morti policajka!

NO PO: Policajka?!

JU: Je, da me v postelji ne kazni radi preveljike brzine!

NO PO: Huncut jeden! Znaš kaj, ja bum lepo zapisal da se med vami dogodila, kak to veliju, ljubav na prvi pogled.

JU: Je, je, je! Točne moreš tak zapisati. Jer da sem ju još jempu pogledal, pitanje jel bi baš nju oženil.

MICIKA: (*ustaje i energično se na mjestu uključuje*) Kuš! Zmusanec jeden, tak o mojoj Tilčiki pripovedaš! Ak prigovara nisu imali si kalfe z varoša donjogradskoga s kojima je bila čez sva ova leta prije tebe, kak se ti onda ufaš?!

(*JU krene ispred stola na mjesto k TI, kolektivna reakcija svih – muk*)

VS: (*na nogama*) Micika, ostavi se toga, ni potrebno takve rasprave voditi u ovak veselom času.

(*MI sjedne „kao pokošena“*)

NO: Gospon varoški sudec, mi se vidi da ovo ne bu dobro završilo. Bolje da vi to mam prekinete dok se si još nismo znovič posvadili! (*sugerirajući mu*) Ste nam obečali da nam za venčanje vaše Tilčike jedno lepo iznenađenje pripravili!

VS: Istina dragi naš notarijuš. Sam skoro pozabil. Gda smo celu ovu svadbu lepo dopelali skoro do kraja ja bi sad prosil našu dragu gošću, sopranisticu Anu Fortuna, prekrasnoga glasa na ponos svih nas purgerof. Mlada damo, prosim Vas još jednu lepu popevku za naše mladence. (*AF ulazi na scenu sa NO PO*)

(*KK i VS, te JU i TI na nogama*)

(*glazba: Kak taubeka dva*)

(*svi ustaju tokom pjesme i na nogama su do kraja*)

VS: Najljepša fala našoj mladoj primadoni na ovom lepom poklonu našim mladencima, a i svima nama.

(*prisutnima na pozornici*)

A pak nama bi sad najbolje bilo da se si lepo vu veselju spustimo vu varoš na Spravišče, pod naše rasprte šatore koji vse goste rad prizivleju. Takov dišeći dunst se z njih zvija vun da ni ja nemrem takvoga kaj zdržati!

(*publici*)

Zutra se pak vidimo na ovomu istom mestu i vu isto vreme. Kakovi bi mi svati bili ak se ne bi bar dva dana gostili!

Na kraju vam od srčeka nazdravljam z ovim rečima

(svi su na nogama sa punim čašama):

U složnu nas evo kolu,

u naokrug kitnu stolu

na kojemu milo blista

naših loza kaplja čista!

Svi smo ovde svojad vriedna,

svima nam je majka jedna.

Zato čaše u visinu

da Bog živi Domovinu!

Živeli!

SVI: Živeli!!!

glazba:

Još ni jeden Prigorec nije prodal vina

več mu ga je popila vesela družina!

Pime ga, pime ga do dana belega! 2x

Koji neče znama pit prigorskoga vina,

neka ide babi v rit živit kak živina.

VS: Živeli!

SVI: Živeli!

(svi pjevaju na nogama)

NO PO: A sad prosimo sve neudane dekle da dođu bliže, jer bu naša mladenka svojega svadbenoga buketa hititi išla.

(TI baca buket u publiku)

(glazba za hvatanje buketa pa koračnica za izlazak sa scene)

(kreću van mašući publici JU i TI, KK i KA, VS i MICIKA, ANA I RATKO, PL.F i PERO, 3 para statista i VB, NO i NO PO na kraju)

– kraj –

Treći dan – nedjelja
"PONOVO SVAĐA"

Narator:

(glazba ulazna koračnica)

(na pozornicu ulaze NO i NO PO, za njima i ostali gosti, nema JU)

NO: Prepoštovani pajdaši i cukrene moje pajdašice, dragi nam gosti i pridošlice, purgeri križevečki i plemeniti kalnički šljivari! Denes smo se po trećji put zestali na spelavanju ovog 49. po redu Velikoga križevačkog spravišča po našim na daleko poznatim Križevačkim statutima.

(krene VS pa svi ostali)

NO PO: Bormeš, trebalo je zdurati ova tri dana. Mislim, najte me krivo razmeti, za mene kakti notarijuškog pomoćnika je bilo i preveć posla za vse to zapisati vu hižni protokol.

NO: Ti se žališ kakti moj pomoćnik, a kaj bi tek onda ja moral reći kakti glavni notarijuš?! No, idemo redom. Prvo smo se v petek ovde zestali kaj nam je gradonačelnik predal ključa i vlast na tri dana. Dobro smo i fletno skoristili to vreme pak smo se već iste večeri zmirili z plemenitašima kalničkim. Takaj smo dogovorili svate kćerke našega varoškoga suca, Tilčike i Julčeka, sina plemenitoga kalničkoga kaštelana. Deca su se ščera i venčala tu (pokaže na crkvu), vu farnoj cirkvi svete Ane, a mi smo im napravili lepe i vesele svate. Na kraju je se to završilo z jenom dobrom veselicom gliboko vu noć.

NO PO: A vse je to moralo biti onak kak nalažu naše starinske regule obnašanja u veselim pajdašijama kaj ih preštímavamo kak pstavčinu naših pradedov, domorodnih križevačkih purgerov.

NO: Tak je đak moj. A bu znano da je se to od 14-tog veka gda su se vu Križevcu obnašali horvatsko-ugarski sabori med kojima i onaj Krvavi.

VS: *(krene oko stola desno ispred prema NO i NO PO)*

Uprav poradi štatutov kaj smo nasledovali od naših starih i den denes preštímavamo našu lepu domaju, pajdašiju i cukrene pajdašice kak najvećki kinč zemaljski. Vu to ime bum rekel:

Zestali se jesmo baš po križevečki,

vinca smo se vžili kakti pravi dečki.

**Sikud nas je bilo; v hiži i prek puta,
drugač nejde kaj križevečkih štatuta!**

VS: Živeli!

SVI: Živeli!

glazba – tuš kraći

PETRICA: Ah štatuti, štatuti! Ni se bilo po tim vašim štatutima. Išle ste vi po kojekakvim putima.

NO PO: Silentium! Silentium!

VS: Cukrene pajdašice i preštimani pajdaši sve vas i denes lepo i cifrasto pozdravljam na našem veselju, a pozivljam sad i ovog gospona med vami kaj nas već trejtu večer za jezik vleče. Ak imate kuraže dojtite sim med nas. Sam da vam pokažemo da nismo zlopamteči i da su k nami svi dobrodošli.

PETRICA: Fala dragome Bogeku već vas dva dana čakam da to napravite!

(dolazi na pozornicu s pajdašicom)

VS: Bumo te prijeli vu pajdašiju kak pridošlicu, ali nam predi reći svoje ime, a onda, da bi postal pajdaš moraš spiti bilikum dobrodošlice.

PETRICA: Peter zvani Kaživeter, pučki fiškal za narodne pravice. Navek za to da veter drugač igra vu gospodske žice.

VS: Gospon oberfiškuš, prosim Vas da se gospona Petra Kaživetra primi vu pajdašiju.

NO: Prosim, pomoćnik moj, prinesi bilikuma, fiškuši kluča od podruma i k tomu kruha i soli kaj bi pajdaš prisegel. Potlam bu vu znak trajnoga bratinstva i prijateljstva celo pajdaštvo to potvrdilo s punom kupicom.

NO PO: Gospon Vox populi!

Petrica ispija bilikum, pajdašija treba potvrditi sa kupicom

glazba – tuš kratki

VS: Prosim pajdašiju da se ovo potvrdi s kupicom suhoga! Živeli!

SVI: Živeli!

PETRICA: (*žvačući*) Baš sem bil žeden ko kača. Zafalim kaj ste me prijeli vu pajdašiju i prisežem da bum ju preštimalval kak štatuti veliju.

VS: Tak je sad kad si vu pajdašiji moraš se toga i držati.

PETRICA: Joj, im znam, pak nije mene kobila vritnula.

VS: Viš, čim si vleznuv vu pajdašiju mam si zglajzal.

NO PO: Paragraflin 35. štatutov, kaj su kak sveto pismo pajdašije, veli da svaki pajdaš pri stolu sme jedino ak se predi javi stoloravnatelju rečima: Pijem šteplin i prosim za reč.

VS: Si čul pajdaš. A kak nisi dobil moje dopuštenje moram te štrofati tak da buš sam za stolom k tomu prazne kupice. Vunbacitel, pokaži mu mesto. (*vunbacitel mu pokaže mjesto za stolom i provjeri da mu je čaša prazna*)

PETRICA: (*publici*) Najstrožeg štrofa sem zaslužil ne zato kaj nis malopredi presil za reč neg kaj nis ova dva dana držal jezik za zubima.

Ana Fortuna daje znak Ratku i šapće mu na uho

RATKO: Pijem štemplin i prosim za reč.

VS: Gospon fiškuš imaš reč!

RATKO: Javljam se kak tolmač pajdašice, koja ne bi štela da joj spominjem ime. Prosim oprošćenje za pajdaša Kaživetra kaj ti ni on namerno zgrešil, nego kaj ni znal regule križevečkih štatutov.

(reakcija muške strane: oooo)

VS: No, ak je tak, ak ni bilo namere, bum uvažil zamolbu pajdašice za oprošćenje. Pajdaš Peter se buš spokoril?

PETRICA: Prosim za reč, bum, ak je to uvjet da spijem koju kupicu. Pak zafalim pajdašici kaj je sprosil moje oprošćenje.

(VB odnese stolac za stol gdje je i bio)

VS: Sad kad nam se novi pajdaš vrnul za stol, pozdravimo ga si skup s jenom kupicom i lepom popevkom! Bog vas poživi! Živeli!

SVI: Živeli!

glazba: „Naj bu vsakom bracu draga“

Naj bu vsakom bracu draga,

naj se saki z njom pomore,

Kad se pije, gosti, časti, kraj barila se do zore,

kad se pije, gosti, časti, kraj barila se do zore

Kad se pesma dalko ori, a i tanec kad je čuti,

stara šega naj se drži, kak veliju ti štatuti,

stara šega naj se drži, kak veliju ti štatuti.

(u pjesmi NO PO odlazi do svoje desne bačve)

NO: No draga pajdašija da ne pozabimo, denes smo se tretju večer zestali da službeno zaključimo trodnevno slavlje i spelavanje Križevečkoga velikog spravišča.

Došlo je i vreme da vrnemo gradskoga ključa, a bormeš i vlast našemu gradonačelniku.

Prosim te pomoćnik moj prejdi po gospona gradonačelnika kaj bi mu varoški sudac ključa i vlast predati mogel.

glazba*

(NO PO odlazi po gradonačelnika, VS i VB idu naprijed)

Zutra je ponedelek i zato je najbolje da ključa vrnemo na vremen kaj bi vse službe v Magištratu nazaj mogle svojega posla obavlati.

***(glazba prati gradonačelnika na scenu sa koračnicom)**

VS: Lepo i cfrasto pozdravljam našega gradonačelnika, a reč mu bumo dali dok mu pročitamo izveštaja kak smo se vladali vu ova tri dana da čovek zna vu kakvomu stanju preuzima grad.

(VB donosi na jastučiću ključ grada – uzima ga na lijevoj bačvi gdje je bio od prije)

Evo gospon gradonačelnik, ja bi vam lepo vrnul gradskoga ključa kajti je meni vu ova tri dana bilo vlasti prek i preveč dosti. Sva sreća da imam malu glavu pa mi nije vlast mogla vudriti vu nju. Ja vam želim da se vi i dalje bavite sa svojim Magištratom do kraja mandata, da donášate spametne odluke kaj bi sima nama bilo bolše zutra.

Nego došel je red da vam za ova tri dana izveštaja podnesem i da vam se zafalim kaj ste imali poverenja da nam za to vreme privremeno predate vlast. *(NO PO-u, kojem i daje izvješće)* Lepo prosim notarijuški pomoćnik pročitaj izveštaj.

(NO PO čita)

NO PO: KAJ SE NAŠIH PREŠTIMANIH PAJDAŠOV PLEMENITIH KALNIČANA DOTIKAVLE

- sve smo kak se šika odelali
- čistili smo ih z najboljom križevečkom koštom i posladom
- pili su naša najbolša vina
- gospon varoški sudec im je pokazal gdo je gazda za stolom, a i vu varoši
- naposletku smo im dali peneze da se imaju s čim domom vrnuti

A KAJ SE KRIŽEVEČKOG SPRAVIŠČA DOTIKAVLE

Kakti pervo: *(glazba tuš)* **Pojeli smo celoga jenoga vola, kak se to odnavek šikalo.** Samo smo mu kosti poštedeli. Ovo nam je veliki dokaz da je narod već pomalo željen i mesa, pak jedva čeka kakovo narodno veselje da si ga malo i priušti. Do Božića bumo jeli ono kaj na vrtu zraste. To bi naši političari demagoški protumačili kak znamen da smo ekološki osveščeni i da zapravo nismo ni svesni kulko se zdravo hranimo.

Kakti drugo: *(glazba tuš)* Za vremenske prilike ili bolje reč neprilike, nikoga nemremo kriviti. Bile su kakve su bile. Jedino smo mogli prositi našega biskupa v Belovaru da se malo više zavzme pri nebeskim vlastima za nas, kajti je na početku svojega mandata primljen vu našu križevečku pajdašiju.

Kakti tretje: (*glazba tuš*) **Jedino dizanje kroz ovo vreme zabilježeno je na Zavodu za zapošljavanje.** Dok poslušamo ove naše ekonomske analitičare moremo samo čuti da se v državi stalno bilježi da nam sve pada, pada nam standard, natalitet takaj, pak zgloda da ni Afrička šljiva tu ne bi mogla nikaj pomoći. A jedino uzdizanje zabilježil je Zavod za zapošljavanje. Tam se nezaposlenost diže stalno! Zato moramo naš Zavod dobro čuvati jer je to jedna firma v gradu koja ima stalni rast.

Kakti četvrto i zadnje: (*glazba tuš*) **Vu varošu na mestu negdašnje vojarne smo dobili ganc novoga** Doma za stareše i zubara za bogataše. Večina naših penzionera more to samo gledeti kaj su im penzije tak male da si od toga ni jedno nemreju privuščiti. Dixit!

VS: Dobro si to pročitao, vse drugo smo zbavili kak je trebalo i kulko su penzi dosegli.

PETRICA: Pijem štemplin i prosim za reč.

VS: Viš kak se je pajdaš navčil! Imaš reč.

PETRICA:

Pajdašice i pajdaši!

Drugač valjda nemre biti,

nemamo se kaj sramiti

kad se vince mora piti!

Piju trezni i pijanci,

filozofi, zvezdoznanci,

sakojaki učenjaki,

mudrijaši i bedaki!

Kaj se imamo sramiti?!

Pije muž i poglaviti,

piju sretni, piju tužni,

penežljivi kak i dužni!

Piju slabi kak i jaki,

pije školnik, piju đaci,

nočne frajle i vojaki,

coprnice, copernjaki!

Pitanje se sad postavlja

kaj ko pije, s čim nazdravlja?!

Nikakva to ni novina;

nama boljeg od tog vina!

Da okupimo oko flaše

pajdašice i pajdaše!

Plemenita ta pijača

naj nas krepí, naj nas zjača!

Bumo još peharca spili,

veselili i zdravi bili!

I ajngeli pit bi šteli

kad bi v nebu pišat smeli!

Živeli!

SVI: Živeli!

glazba – tuš

VS: Svaka ti čast prijatel. A, sad kad ste izveštaje čuli predajem vam ključ grada i prosim da mi ga do idućeg Spravišča više ne nudite.

(VB predaje ključ VS-u, a on gradonačelniku)

(glazba tuš – duži)

(gradonačelnik se zahvaljuje uz kratki govor)

VS: Kak ne bi bilo nikaj zamereno, a i red je po starim regulama dobrog ponašanja, s prvim mužem grada treba kupicu spiti. Prosim fiškuše za kupice, a dok fiškuši posla zbavljaju prosim kantušministra i pajdaša popevača da nam zavode jenu lepu!

(svi ustaju i pjevaju na nogama)

glazba:

Put od zipke pa do križa čas je strela, čas je puž.

Onaj gore zna kaj dela kak i saki pravi muž. 2x

Klet je pri nas druga hiža, put zavija, vleče v šrek.

Da bi leže nosil križa tu je pri nas vinski breg. 2x

Predi nek mi zapru oči, dok mi dojde zadnji čas,

dej još jenu pajdaš toči, vinca bu, al' nebu nas! 2x

VS: Pajdaš Zdravić (pajdaš Štef) svaka ti je na mestu. Gospon gradonačelnik Bog nas poživi!

SVI: Živeli!

(glazba tuš – kratki)

VS: Sad bi prosil notarijuškoga pomoćnika da otprati gospona gradonačelnika, a kak smo mu vlast vrnuli nazaj, ja bum kak stoloravnatelj proglasil republiku pak onda nek se pije popeva i gosti ki kak zna i ki kak more. No to ne znači da reda ne treba biti kajti su pravi nuterbaciteli iliti reštbaciteli celo vreme vu službi.

NO: Ak je tak, ja lepo prosim našega kantušministra da odigra još jenu da nam srčeka razgali! Prosim lepo!

glazba: „Svud po svetu“

(idu na mjesta za stolom)

Svud po svetu med Horvati širila se jedna želja

Da se zmoži pajdašija da bu navek tog veselja

da bu navek tog veselja

Pa kak negda tak i dale naj je sikud o tom čuti

glavni mešter pajdašije križevački su štatuti

Križevački su štatuti

Kalničane, Križevčane naj je sikud o tom čuti

Zmirili su: vol i vince križevački k tom štatuti,

Križevački k tom štatuti.

PL.F: Čuj ti dugački.

PETRICA: Je, njemu ne treba skela dok se plafon žbuka.

(prilazi od stražnjeg lijevog barskog stola do lijeve bačve)

PL.F: Je, je istina. Nisam štel pred gosponom gradonačelnikom, al sve kaj si gradonačelniku rekel, a nas se dotikavlje, si se zlejal. A sad posluni ti mene:

Kakti nulto: Kulkogod dugački bil kad te ja fliseknem z levom, pol vure buš curel nakelj koliki si, a kad te potegnem z desnom mesec dana si buš govoril vi.

E onda kakti pervo: Delate se fest fini, a prav za prav bili ste prosti kak šlape.

Kakti drugo: Da mi nismo sobom stoška zeli si ovde bi bili glani.

Kakti treće: Tuljike ste našega vina spili da moram vodu vu lagef nalevati da mi se ne rasuši.

Kakti četvrto i zadnje: Šte je gazda za stolem smo imali za videti, jel tak milostiva (pokaže na Miciku i kiselo se nasmiješi).

MI: Kuš! *(ustaje)*

VS: Čuj pajdaš Franc, pak naj baš toliko se k srcu zeti. Pak nekaj smo morali gradonačelniku reći. Gda smo se to skup ipak lepo spelali nek se vu veselju i pesmi ova pajdašija i dalje širi! Zato, dragi moji svati...

NO: Gospon varoški sudec, pardon kak se bumo veselili kad ih je tu za stolom pol nafureno, a i vaša Tilčika furt nekaj cmizdri.

VS: Tilčika, Tilčika o čem se dela? Kakvo je to ličecko?

MICIKA: Sunce ti tvoje! Kaj ti ne vidiš koga tu nema?

TILČIKA: Tatek, kak morem biti srečna kad mi nigde nema muža. Već ga dva dana nisam vidla, a kamoli da bi me...

VS: *(prekine ju)* Dobro, dobro... Jel negdo videl Julčeka, tog huncuta zamusanog?

(MI krene sa TI naprijed lijevo)

KK: Prosim lepo tak se nemre o mojem sinu govoriti! Jedva smo ga nagovorili da se nakon mesec i pol za venčanje opere, a sad ga vi zovete zamusancem. Osim togs, on je plemeniti i lepo prosim da se to ne pozabi. To je bil uvet naše pomirdbe. Prosim lepo.

VS: Dobro, dobro, gde je onda taj plemeniti huncut?

PL.F: Pa bil je tu negde. Kam se zgubil? (*odlazi van*)

PETRICA: Kaj bi se dečec zgubil. Morti se baš pod kakvu kiklu našel.

MICIKA: (*aparte kćerkici na prosceniju lijevo*): Poveč mi kćeri jel s tobom uopće bil prve bračne noći?

TILČIKA: Je Mamica, bil je. Ali znate kaj se dogodilo; slekel se i počel gol po sobi hoditi. Onda mi je počel pokazivati mišiće i najemput me pital: „Kaj nisam kak dinamit?” Ja sem mu rekla, onak iz vica: „Jesi, jesi, sam ti je fitilj dost kratki!” A on ti je na to zel flašu šljivovice i srdito zalupil z vrati. I od onda ga nis vidla!

MICIKA: To je strašno, to je pre-strašno! Kak je mogel tak nekaj napraviti svojoj novopečenoj ženici i to v jednoj takvoj prekrasnj noći! Julček, Julček...

TILČIKA: (*sanjarskim tonom*) A bilo je predi tak lepih noći z križevečkim mladim, čvrstim, moćnim kalfama...

MICIKA: Čkomi! Pak nisi na spovedi. Ajde (*pokaže TI da ide za stol*) (*odlaze na mjesta za stolom*)

NO: (*sugerirajući VS-u, namigne mu*) Gospon varoški sudec, a naša primadona? (*sjediti će u publici i notarijuški pomoćnik ju dovede na pozornicu*)

Fala! Notarijuški pomoćnik!

VS: (*da izvuče nelagodnu situaciju*) Prosim od srčeka našu dragu sopranisticu Anu Fortuna iz Gornje varoši da nam i večeras otpopeva jednu lepu popevku. (*Ratko vodi Anu F. naprijed*)

(glazba: Popevka za ljubav)

(NO PO u pjesmi preigra iza stola lijevo do NO, nakon pjesme se pojavljuje pijani JU u pratnji PL.FRANCA)

(ulaz kroz publiku)

PL.F: Odim, odi ideme, si pitaju za tebe.

JU: Kam da idem tam onem dvem coprnicam.

PL.F: Naj vrljiti, naj bedastoće govoriti.

JU: *(napjevajući sa flašom u ruci):*

Prigorci smo od rođenja,

mi pijemo vina kisela.

Gdo to pije taj ponori,

pa sekirom punicu hmori!

MICIKA: Kuš!

(PETRICA se povlači straga)

PL.F: *(sa JU dođe ispred stola desno)* Evo, našel sam ga. A gde bi drugde plemenitaš bil nek v „Prigorskim svorima”. Jedino kaj ni bil a nikakvom prestolju, sem ga pod šankom našel. *(sjeti se da ga je ponizio)*. A valjda je nekaj zgubil pak je dole iskal...

MICIKA: No krasno! Čula sam ja se! Kaj ti je ta flaša jedina utjeha?

JU: Neeee, kaj bi bila jedina! Imam još jenu v torbi! *(jednu flašu u ruci, drugu u torbi)*

KK: *(po tiho mu spočitava)* Gde si ti mulec jeden?! Jel sve moraš pokvariti?! Gde si bil do sad? Si se moral pak napiti?

JU: Oča, nekoji piju od sreće, nekoji od žalosti, a ja pijem od prekšćera! *(PL.F. stavlja stolac za JU)*

KATA: Sinek, sinek, kak to zglediš? Daj da te male priprickem, nemreš takev v goste biti! Bar denes nisi smel zakesniti!

PETRICA: Došel bi dečec na vreme, al nije se imal od kud požureti kad je gostiona tu pod nosom.

JU: Mati, ja nigda ne kesnim, ja samo dojdem onda dok meni paše!

MICIKA: *(ustaje)* Kaj si se moral tak oblokati? Sram te more biti!

JU: Dobre ljudi, kaj ste me tak napali?! *(obraća se publici)* A jel vi znate kaj je to: po danu laje, a po noći se kupa? Neznate? To je gebis moje punice! *(pokaže rukom na MICIKU)*

MICIKA: *(krene kao da će ga udariti)* Kuš! Sram te budi!

JU: Kakva je panika? Gde gori?

VS: *(ustaje)* Mi se vidi da v tvojoj glavi šljivovica gori!

MICIKA: *(ide napred, VS za njom)* Kak se to ponašaš, da si mam prvu noć moju kćer zanemario? A?

JU: *(sjedeći)* A kaj očete? Dok smo ščera došli dime sem ju lepe pital jel se oće hadrati z menom. „S pijancom nejdem v krevet!” Onda sam ju pital jel to njen konačni odgovor. „Da!“ „Dobro, kad je tak“, „onda bum iskoristil đoker zovi!” Slika je ostala, alj se ton zgubil!

(publici) Kaj ja morem; ona mene ne podnaša dok sem pijan, a ja nju dok sem trezen!

MICIKA: Bog moj, kakav buš ti to muž! *(govori gledajući VS)* Naš sused kad ide v jutro na posel svaki put kušne svoju ženu. *(govori gledajući JU)* Kaj i ti to ne bi mogel napraviti?

JU: Kaj je vama, paj ja tu susedovu ženu ni ne poznam!

KK: *(VS-u)* Nije mu za zameriti, semu je kriv alkohol!

JU: Fala vam oča kaj ne hićete svu krivicu samo name!

KATA: *(polu plačljivo)* Sinek, sinek, okani se toga, alkohol ti bu život skratil!

JU: Nema veze mamek! Ak bum pil morti bum menje živel, ali bum duplo više videl!

MICIKA: Buš ti videl duplo dok te ja z mlinčenjakom po glavi kresnem!

TILČIKA: *(kroz plač)* Bilo bi mi bolje da sam se udala za samog vruga! *(prilazi joj VB)*

JU: Aha! Kaj neznaš da je ženidba med bliskemi srodniki zakonom zabranjena?!

TILČIKA: A kaj je z mirazom kaj sam od tateka dobila?

JU: Draga, pak stalne poslušamo da penezi kvariju ljude. Mi se vidi da sem nekaj potrošil na Spravišču, a ostalo v sportske kladionice.

RATKO: *(dobacuje poluglasno)* A je ti investicija!

MICIKA: Huncut jeden, ti buš z našim mirazom kladionice futral!

(svi gledaju što radi)

JU: *(ustaje)* Punice draga, *(gleda iznad njezine glave ne bi li vidio aureolu)* vi neba nigdar vidli nete!

MICIKA: Kaj, to sigurno ti znaš!

JU: Znam, znam jer coprnice ne letiju iznad 300 metri!

(kreće prepirka u bržem tempu)

NO: *(reagira VS-u, prekipjelo mu je)* Jezuš na! Z kakvim se mi to ljudima družimo?!

NO PO: Ja takvoga nekaj v Europi nigde nisam videl!

NO: To je sramota za sakog križevčkog purgera!

KK: *(za stolom ustaje)* Purgeri jeste, al dal ste Križevčani o tom bi se mogli spominati. Si ste rođeni vu rodilišću vu Koprivnici. Zato i jeste tak škrti kaj Podravci. Tak ste se i včera na svatima pokazali!

VS: Gdo je škrt, o čemu ti to pripovedaš, gočar obični?

PL.F: Je, je, ima moj kaštelan prav! Znam i ja kakvi ste! Dok je vaš notarijuš sinu vu vojsku slal pismo na kraju je nadopisal; „Dragi sine, poslal bit i sto kunica, ali sem već kuvertu zaprl.”

KATA: Dobro Franc veli! Koj bi jeli i pili da mi nismo seboj donesli kobasov, ocvirkov, domaćega kruva, vina i sakojačkih kolačov?

MICIKA: Ti buš mi o kolačima nekaj pripovedala! Nisi ni poštene štruklje mogla speći. Suseda mi je pripovedala da ih onak prigorete ni kokoši nisu štele pozobati!

KATA: Je, je, znam ja! Vi bi v gradu jelji štrukljece, alji samo ak su zabadav! E nebu više išle! *(pokaže prekrizene ruke)*

MICIKA: Ne bi nigdar gospodske juhe probali da niste k nama došli!

PETRICA: Žene su počele pravu juhu kuhati. Kak sikču, jedna kak kalnička poskočna kača, a druga kak riđovka z Ratarske šume.

JU: Je, je, punice, zgleđa da bumo sad probali vašu pravu juhu.

MICIKA: I to nam je za falu kaj smo u vašu čast i vola dali speći?

PL.F: Tu med vami je tuljike volov da nate ni primetili da vam jen falji!

NO: E, dragi moji Kalnilčani, vi nam bute nekaj pripovedali! Pa vi nemrete ni pošteno kravu othraniti, ak ne dobite od države poticaja.

PERO: Nemreju oni ništ bez onog tekućeg poticaja!

NO PO: Navlekli ste tu svetešnju obleku, a oko vas i dalje sve smrdi.

PERO: Tam gdje je najviše vinskih mušic mam znaš da je kaštelan blizu.

RATKO: (*doda PERI*) Je, istina. Bedaki neznaju nič drugo nego samo po kletima hoditi!

KK: Po kletima hoditi, ma nemoj. Vi ste bedaki, mi po kletima ne hodimo, mi u njima sedimo!

PL.F: (*Kalničanima*) Čujte vi pametne purgere križevečke! Z naših kleti žmehko ih je sterati kak cucke z mesnice. Naj sme mi bedasti. Bar sme bedasti od vina, a ne kak vi: kratki macchiato i veliku čašu obične vode z ledom!

NO PO: Vino vam je tak ciklo kaj morete biti srećni kaj vas već nisu octane gljivice napale! (*strese sa glavom kao da će povratiti*)

(purgeri se podrugljivo smiju)

KK: (*govori VS-u*) Ciknula je vama pamet kad ste po velom gradu mesto nogostupov biciklističke staze zasvaltirali.

VS: Vi mi bute nekaj govorili o poslu i investiranju! Onoga Staroga grada na Kalniku popravljate duže neg su ga predi 800 let zidali!

KK: Čuj ti siga jena! Mi sam popravljamo ono kaj su vaši planinari z debelimi riti razmetali dok su plazili po njima!

VS: I ti mi o velikoj riti!?

PL.F: Kaj vi nami imate govoriti za Staroga grada. Dajte si pogledite kak vam zgledi vaš hotel! Zgledi kak da je zidan v isto vreme kak i naš Stari grad.

NO PO: Pak ni ni čudo da tak zgledi kad se "Kalnik" zove.

KATA: (*publici*) Znam ja zakaj te Kalnik njih tulike boli. Pak im je prvi muž grada odozgora, a nemreju ga se nikak rešiti!

RATKO: Je, nesmeš nikaj protiv Kalnika govoriti. Sad dok naprave vse te skupe hotele, Kalnik bu zgledal kak Dubai!

PERO: Je, a kaštelan bu odma seik postal! (purgeri se podrugljivo smiju)

KK: (*zagrlji KATU*) Šeiki buju morali biti oni koji hoćeju v novom penzionerskom domu vu vojarni starost doživeti.

MICIKA: Kuš! Vi nam bute nekaj govorili o penzionerskom domu. Svojega ste počeli delati pred 60 let i još mu temelji kvariju onu lepu šumicu!"

KK: (*obraća se MICIKI*) Aha, šumice se seća. Dajte se nate tuliko faliti! Svojega „Mlinara” ste prodali i na kraju zrušili. Sad bute k nama na Kalnik morali po melju ak očete kruveka jesti.

VS: Lepo bi prosil da ne skrećete s teme! Sram vas more biti kak ste Tilčikinoga miraza zarajtali!

PL.F: Gopon sodec, dok ste vu kovertu miraza namietalji i Vi ste ju male prerane zaprlji.

PETRICA: Istina je jenome varoškomu socu se nikak ne bi šikalo škrtariti dok čer vu zamuč daje.

NO: Kaj ste se vi dva gačara selska okomili na gospona suca! Kuliko ja znam on je svojoj ćerkici dal miraz "par exelans".

KK: A je, je, pune roke tih para ekselansov je zamuč donesla... Ni za tri vreće umetnjaka!

JU: (*ustaje jer je sjedio na stolu*) A ono kaj je meni ostalo nije bilo dost ni za dvije runde pod ove vaše skupe šatore.

PL.F: Morti bi i bile da niesme morali za saku rundu kupice kupovati. Sam ti rekel kakvi su to žmukljari.

MICIKA: (*kreće naprijed, ispred stola lijevo*) Celu našu ušteđevinu si zapil, ti posranec kalnički!

JU: Kulko ste zašparali mogel sam i od žeđi vmrijeti!

RATKO: Srećom ne bi nastala nikakva šteta! hA, HA, HA.

KK: (*RATKU*): Čuj ti s konjskim repom. Ak je i vudren vu glavu, meni moj sin vredi više neg pol ovih tvojih križevečkih purgerov!

RATKO: Onda si ga zemte doma!

KK: Pa da znaš, to bum i napravil. (Kalničanima) Julček, ideme!

Plemenitaši, ideme mi na naš Kalnik. Mi to trpeli više ne bum!

Ideme!

PL.F: Tak je! Z nas ovi pižmeki ne buju bedake dielalji, Ak sme siromaki niesme bedaki.

MICIKA: Morti i bedaki niste, al bormeš na štalu smrdiste!

KATA: A tak znači! Gospice smrdiju naše robače i gaće, ali im začuda gibanica diši, a korpa jajec, i domaće pišče, nemaju lošu duhu, a kak vidim i suhi kobasi i pečene prase, ništ ne smetaju vašem gospodskom nosu.

MICIKA: Ma dobro kak se ti to meni obrača prostača jena selska.

KATA: Prosim lepo, fine i kulturne.

MICIKA: Ti baš znaš kaj je kultura!

KATA: Je ti me buš vučila. Znam ja dobre takve; zvuna huj, znutra fuj!

KK: Rekel sam ideme!

MICIKA: Ma idite vi kam očete, morete i vrit ak vam je bliže!

KATA: Kuš!

TILČIKA: Idemo mama!!!

(nastaje tajac u kojem TI sa stolca straga uzvikne)

(nakon ponovnog tajca od par sekundi „izroni” između KK i JU, PETRICA)

(situacija se zaledi)

PETRICA: I vu ovom slučaju, svađu su zakuhale žene oko jedače i kuhače. Istina i Bog ovaj put su prešle saku meru. Muži se pak posvadiju zarad pijače, ali se isto tak, i uz nju fletno pomiriju. Ovi se pomirili nebudu!

VS: Čekajte ljudi, Bog z vami! Prosim vas lepo! Dajte malo posluha, em nemremo ovu večer ovak grdo završiti.

Kantuš minister, zairaj nam nekaj veseloga sa svojim dečkima! Ljudi pak sejeno je FORTUNA za sreću z nami! A vi kalničani putnu bi sejeno mogli spiti.

(glazba: Još jednu putnu – refren 2x)

Dobro došli dragi pajdaši, pajdašice ljubljene i mile, kak ste mi kaj, kak je pri vas bile, zaželel bi zdravlja i sreće, po stari naši navadi, Bog vas poživi, imejte se radi

Bratec moj dragi, kupice potoci, naj se popevka čuje ove noći

Još jenu putnu prije neg peme dime

Još jenu putnu dragi brati spime

Zaigrajte jenu domaću mužikaši najboljše felje

I nije to razlog (i nije) da se nekaj ne spijs

Zaželel bi zdravlja i sreće

Po stari naši navadi, Bog vas poživi, imejte se radi

Bratec moj dragi, kupice potoci, naj se popevka čuje ove noći

Još jenu putnu prije neg peme dime

Još jenu putnu dragi brati spime

Bratec moj dragi, kupice potoci, naj se popevka čuje ove noći

Još jenu putnu prije neg peme dime

Još jenu putnu dragi brati spime

Još jenu putnu dragi brati spime

(tokom glazbe pune se čaše, svaki svome taboru)

SVI: Živeli!

NO: Preštamani pajdaši, cukrene pajdašice, dragi gosti, najte nam nikaj zameriti! Pak takve svađe sak malo vidimo i v Saboru i med puno vekšom gospodom neg smo mi.

NO PO: Zato bi sad bilo svima najbolje da odidemo pod ove naše šatore gde se još nekaj daje, doklem nam još malo ovo naše Spravišče traje.

NO: Tak je, imaš prav! Za leto dan nam se budu glave oladile pak se morti jemput za svagda pomirimo. Dragi gosti dojdite i na let osim na isto mesto pak bumo vidli jel bu tak!

VS: A za sam kraj, nek bude ovak:

Vu zdravlju se, prijateli

i lepoti mi još sreli;

z belim vinom kroz noć črnu,

z črnim vinom kroz dan beli!

Nit nam bila prva, nit poslednja

već od Boga nami naklonjena!

Živeli i do k letu!

SVI: Živeli!!!

glazba: samo refren „Kaj su naši stari znali...”

(sa čašama u ruci svi prilaze naprijed i pjevaju,

nakon pjesme pokon svih sudionika)

– kraj zadnje večeri –

12.1.2. Obred kršćenja mošta na Martinju 2016. godine⁷⁸

ŠI : «DOŠEL BU DOŠEL.....»

OBRED KRŠĆENJA MOŠTA

VU IME GROZDA,
PREŠE, LAGVA I VINA,
AMEN!

Predične moje pajdašice, pajdaši, međaši, goričari i martinjski svečari!

Vremena se menjaju, običaji ne, jer narod bez običajov je kakti ftiček bez perja, a običaj vinogradarski od negdar je bil da Sveti Martin je mošta krstil!

I zato nek i ove jeseni još jemput bu tak!

Po velikom ritualu, takajše obredniku iliti ceremonijalušu po starom horvackom pravopisanju, prosim lepo kaj bi si skupa dali prisegu ovom pajdaštvu.

(Svi ustaju, uzimaju kupice i ponavljaju)

**ZAKLINJEM SE NA OVU VINSKU KUPICU
I VU NOJ NALAZEĆU KAPLICU,
A VU OVOJ POŠTENJOJ HIŽI, / PRI ZDRAVOJ PAMETI,
PRED (SVIM) SEMI PAJDAŠICAMI I PAJDAŠI :
DA BUM OSTAL VERAN PAJDAŠ OVOJ VINSKOJ PAJDAŠIJI,
/ NAVEK PUNOJ KUPICI / I MASNOJ MARTINSKOJ GUSKICI.**

**VU IME TRSA OCA, GROZDA SINA
I DUHA STAROGA VINA!**

Živeli !!!

Čestitam vam na položenoj prisegi

⁷⁸ Vl. rkp. 2 **Jakšić, Patricija**. 2016b. *Obred kršćenja mošta na Martinju 2016. godine u Križevcima*. Križevci, str. 140-150.

Gorična kantica z vami!

SVI: I z duhom vinskom! Almeljulja! (SVI SJEDAJU)

TAMBURAŠI : VUŽGI

A sada ćemo, dragi moji vinovjernici , započeti s našim slavljem. Bit će to prvo, drugo i treće čitanje zapovvedenih vinskih poslanica!

SVI: Almeljulja!

PRVI ČITAČ :

Čitanje vinske poslanice pripitoga Jožeka Vododurca!

“Vu semu i sačemu, v noriji i bedastoči, veselju i žalosti, v dobru i zlu, moramo okraj sebe imati kuliko-tuliko vina. Jer, ono nam žilice kresi, žalosno srce vrači i navek preko veliku krepost našem telu daje.”

Zato vas prosim dragi vinovjernici, imajte stalnu brigu na Vodopijce. More im se čerevo vužgati od vode. Zato, vodu – toga najodurnešega i najgoršega neprijatelja vina fakat treba hititi v stran!

SVI : HITITI V STRAN! Almeljulja

DRUGI ČITAČ :

Čitanje poslanice pokojnoga Bartola Vodopijca!

Vu ono vreme veli Bara svojemu Bartolu:

“Bartol, Bartol, idi v trsje škvorce rasteravat, budu nam vse grozdje pojeli, a ne kaj stalno z međašom ločeš v podrumu!”.

A Bartol njoj, z figom v žepu, odgovara:

“Ne ftiči sakam svojega nosa i ne brini tuđu brigu. Ja se samo držim onoga kaj piše vu Svetom vinskem pismu : ko se drži pipe ne boji se gripe!”.

Gorična kantica z vami!

SVI: I z duhom vinskem! Almeljulja!

TREĆI ČITAČ:

Čitanje poslanice i prisećanje na zadnje reči velikog vinovernika Grge Lozića:

Vu ono vreme veli međaš Grga svojoj ženi, ovak:

“Bara, obtrgaj zaperke, pošpricaj gorice, pretoči vino, skuvaj obeda i potači mi te gemište malo gušće da ne vmernem od žeđi.”.

SVI: Almeljulja!

Čitanje vinskog svandelja po Martinu:

Imajte rad jedni druge, kak i ja imam rad vas sve skupa. Nema vekše i bolše vjernosti od vjernosti pajdašiji i dobroj kapljici. To drugim rečima znači, za pajdaštvo napraviti sve: ako treba popiti, posla napraviti k tomu još doma i špota pretrpeti.

Zato dobro zapamtite - lahko je pajdaša zgubiti, al ga je teško najti!

SVI: Almeljulja!

Dragi vinovjernici, ljubitelji dobre kaplice! Došel je čas kada ćete se ispovediti, a zatim slijedi čišćenje i opijanje. Naša je dužnost da te gorične sakramente obavimo kako bismo mogli mirne duše i čiste savjesti svi zajedno biti nazočni i duhovno i moralno pri obredu krštenja mošta.

SVI: Almeljulja!

VINOGRADARSKA ISPOVJED

(Ponavljaju svi prisutni)

*Ispovjedam se vinskome Martinu,
da sem dosta put bil nakresan kroz godinu,
a od loše pijače
koji put mi je vušlo i vu gaće.*

*Zgrešil sem
kaj sem kak čestit i dober vinovernik
jemput trezen z kleti doma došel.*

Vinsko oproštenje: Strusiti jenu kupicu na eks za pokoru!

SVI (ispijaju) Almeljulja! (svi sjedaju)

TAMBURAŠI : PIJMO BRATI VINCE

Pajdašice, pajdaši, medaši i martinjski svečari!

Započinjemo sada sa svečanim obredom krštenja našega Mošteka. Kak pri svakomu krštenju moramo imati kuma tak i ja predlažem ovoga našega pajdaša Iveka Štuceka da preuzme ovu veliku dužnost na svoja pleća. Njegov bu zadatak da odgovara mesto Mošteka na moja sveta pitanja.

No predi toga bi pital: jeste li dragi kume, po slobodni volji i od ovi martinjski svečarov zebran za svedoka na krščenju?

KUM: Jesem.

Kume, onda mi poveč jel ovaj Moštek od prave familije, od oca Trsa i matere Loze Vinske rodene Gorički?

KUM: Tak je.

Jel stekel svoj okus, miris, boju, tek, aromu, jakost, krepost i se drugo?

KUM: Tak je, kak je nabrojeno.

Jel morti ima kakvoga betega, šećernu ili vodenu bolest ili nedaj bože štucavicu?

KUM: Oslobodi Bože.

Jel morti imal kakovu vezu z apotekarskemi coprijami ?

KUM: Niti slučajno.

Moštek kaži al ne laži. Jel istina da si opsjednut sakojakim nečistimi duhi? Da u tebi ima os, čelic, muh i mušic, pa i sakojačkoga drugoga ležećega i plazećega, letećega i puzećega, gmizujućega i sakujućega gada i smrada?

KUM: Je

Kušovali su te škvorci, gavrani, vrapci i vrabice, futvači i kukuvače, zato su te kaznili kaj se očistiš i primiriš.

Hitali su te v škafe i brente, broždalkom te gnjavili, pak vu bednje itili, dreckali i gnječili, al to se neje ništ pomoglo. Morali su te z prešom stiskati kaj su ti se kosti popucale i krvavi je znoj z tebe curel.

Ni tu se nesi popravil pak su te hitili v gliboki lagev kaj bi te lagveni rešt popravil, ali ti si v lagvu mumlal i brundal kak stari medved i da te nesu čuvali jaki železni stražari, zdavna bi več vušel kaj te ni coprница na metli vloviti ne bi mogla.

Reči Moštek, jel si se ipak spametil? Jel si odlučil zanavek se rešiti nečistoči i razuzdanoga života kaj bi postal vreden i dostojen prijeti ovoga denešnjeg svečanoga ceremonijala?

KUM: Jesem!

Ti si svadlivec, naprasite i zločeste čudi. Teraš ljude na neslogu i svađu, po drumu ih valjaš i v grabe hičeš, glave im trupleš. Ti se v želucu svađaš pak na luft bežiš.

Čuj Moštek! Jel se buš okanil da svojega nosa sikam ftikal nebuš i da mrska dela spelaval nebuš?

KUM: Budem!

Moštek, Moštek! Ti živiš razvuzdano i raskalašeno. Kolko si put u svoj lagev prijel gospodične Zdenčeve kčeri vu svoj lagev i z njima se poskrivečki družil.

Jel obečavaš pred ovem skupom da se toga razuzdanoga življenja buš jenkrat okanil i da buš smrdljivu vodu v miru pustil?

KUM: Budem!

Jel prisežeš da buš od denes samo razigraval naša srca, zbijal šale, krepil telo, veselil društvo, hrabril junake, tješil žalosne i nevolne, a vraga i prefrigancije da buš pustil?

KUM: *Prisežem!*

Na kraju Mošte, jel se očeš za istinu rešiti sega kaj je predi bilo spominjano, kak bi mogel svoj daljnji život dostojanstveno proživjeti do kraja?

KUM: Hoću!

Dragi moštek! Mi ti želimo čistu duhu, da buš dober i miren kak su bili i tvoji starci dobre vinske duhe i zaključujem da si spreman za krštenje.

TAMBURAŠI : NIKAJ NA SVETU LEPŠEGA NI

Moštek!

Ja te krstim vu vino vu ime trsa, oca vina, vu ime grozda, njegova sina i duha staroga isprobanoga vina.

SVI: *Al me ljulja*

Evo ti malo soli, kaj nas od tebe glava ne zaboli!

I da buš navek pun slasne duhe jakosti!

zvonjenje

Mir budi navek z teбом kak i z našemi pajdašicami i pajdaši!

SVI: *I z duhom vinskom!*

zvonjenje

A sada vu ime ovoga prvorodenca, mladoga vina, spijmo si kupice pajdaštva!

Vu ime grozda, preše, lagva i vina

želim svako dobro svima!

VINSKI OČENAŠ

*VINČEK NAŠ
KOJI JESI VU BARILCU
VLEJ SE V GRILA NAŠA,
I RAZVESELI PAMET NAŠU.*

*PITI DOSTA DAJ NAM DENES
KAK I ZUTRA
I NE OTPUSTI NAS OD PUNOGA STOLA
KAK NI MI NE OTPUŠČAMO
NIKOGA OD PUNE KUPICE.*

*NE NAVEDI NAS NA KRIVI PUT
I NA LOŠ GLAS
NEGO NAS IZBAVI OD VINSKE ŽEĐE
KAK I OD SAKOJEGA ZLA
KOJE BI NAŠEM ŽELUCU
NAŠKODETI MOGLO.*

AL ME LJULJA!

LITANIJE

Od neispravnog ženinog vibratora
I poznatog slavonskog gubernatora

IZBAVI NAS!

Od cura koje rađe konzumiraju droge
umjesto da u zrak malo više dižu noge

IZBAVI NAS

Daj Bože da doživimo još koji put seljačke blokade svake fele
pa da nam deca vide najmodernije traktore i njihove naskuplje modele

USLIŠI NAS

Političari vele da nam privreda, unatoč svim mjerama, sve dublje kliže
daj Bože, nek probaju još s viagrom jer ona jedina sigurno diže.

MOLIMO TE

Ak i to ne uspije, a u praksi tak obično i biva
jedini nam je još spas čudesna – afrička šljiva

POMOZI NAM I DRUGI PUT

MOLIMO TE

(izgleda da su to sprobali jel Milanović veli da im raste)

Bože, onda nek se mužima pimpeki dižu kak kamate u švicarcima
Pa da vidiš u razmnažanju konkurenciju slavonskim komarcima.

USLIŽI NAS

Od Grčićevog na TV-u postotaka zbrajanja
i Karamarkovog izbornog programa nabrajanja

OSLOBODI NAS

Od neispravnog revolvera
I navek ispod Milanovićeovog sakoa sivog pulovera

SPASI NAS

Spasi nas i od ministra Marasa s energijom crknute mačke
zbog čega ni čudo da nam u obrtništvu ide sve naopačke.

MOLIMO TE

Od labuda koji nema muda
i najnovijih odluka Ustavnog suda

SPASI NAS

Daj Bože ministru Ostojiću vida poboljšanje
jer njegovo prebrojavanje izbjeglica ispalo je čisto sranje

USLIŠI NAS

Od našeg sudstva kojemu stalno iz vreće neke afere vire

dok za najveće pljačke mesto zatvora presuđuju – guliti krumpire

SPASI NAS

Oslobodi nas od Sanadera koji izlazi iz zatvora kako kakav as
pa mesto da osude njega, on bu na kraju, zgleđa, tužil nas

MOLIMO TE

Od brzine kojom naši sudovi sude
tak da ti do izricanja presude brada do kolena bude

SPASI NAS

Daj Bože nek se ostvari Karamarkovo obećanje
o 1.000 eura po rođenom detetu – kaj je zrekel onak na eks
pa bu zgleđa najunosnija privredna grana
u Hrvatskoj odjednom postal – obični sex

MOLIMO TE

/sex = sirotinjska zabava/ isprati usta

Daj Bože da se ostvare sva obećanja političara koje daju tak leko
jedino se bojim problema s manjkom posuda
dok nam počnu teći taj silan med i mleko

USLIŠI NA

Od datuma izbora nakon proslave Martinja dok pijemo vina mlada
da nam se ne bi celi mandat pijano ponašala novoizabrana vlada

SPASI NAS

Izgleđa da se i sadašnja Vlada kaj je bila puna slatkorječivih slogana
ponašala ne kak da je puna znanja – nego običnih maligana

BOŽE, NI IM MOĆI POMOĆI

Oslobodi nas od botoksiranih lica
i umjetnih cica

MOLIMO TE

Od puknute brane
i GMO hrane

SPASI NAS

Od praznih čaša
i škrtoga međaša

IZBAVI NAS

Od šupljih vinskih kaca
i u Saboru navek istih faca

IZBAVI NAS

Od Milanovićeve prepotencije
i u muškaraca impotencije

IZBAVI NAS

(Sad sam nedavno čul da mlade više zanima internet nego sex
zato nam ne preostaje ništ drugo nego da si mi nekaj spijemo na ex)

Spasi nas od biskupov kaj se razmeju vu seks i kontracepciju
A pozabili su na izvornu – Isusekovu koncepciju

MOLIMO TE!

Oslobodi nas od kolača gdje je tanka fila
i sve više svećenika pedofila

USLIŠI NAS

Srećom, ovo se ne odnosi na naše križevačke
oni bi rajše vidli kakovu žensku naopačke.

Bože pomози im

Izbavu nas od crva u uvoznom maku
i naših pimpekov kaj stalno su u zraku

MOLIMO TE

(i od ovih bedakov sviju
kaj si to želiju)

MOLIMO TE

Od lažne cenzure na HTV-u na kojem svakakve gluposti moreš mleti
ali zato više pošteno ni običnu golu rit na filmu nemreš videti

SPASI NAS

Od vožnje Masleničkim mostom po velikoj buri

i križevačkog vodovoda kaj furt negde curi

OSLOBODI NAS

Od vu goricama škvorca i na jajima šklopca

Od labavog gebisa i visećih sisa

Od inspektora rada i pimpeka koji pada

Od starih baba i njihovih žaba

OD POLICIJSKIH BALONOV I PREDRTIH KURTONOV

Od svih zala i preskupih fiškala

I takve martinjske spelancije u kojoj ne bi bilo zajebancije

OSLOBODI NAS

Autor teksta: **Zoran Homen**

12.1.3. Zapisi obreda krštenja mošta unutar veselice po *Križevačkim statutima* iz 1954.

Horvat, Stjepan⁷⁹ (≤1954.) Zapisi obreda krštenja mošta unutar veselice po *Križevačkim statutima*, IEF rkp. 199, str. 1-15

Predgovor domaćina⁸⁰

Domaćina:

Ova priredba posvećena je štovateljima slasne vinske kaplice, krcatih stolova i punih vrčeva, pajdašima horvackog pajdaštva i bratstva, protivnicima suza, žeđa i jadikovke, dušmanima praznih čaša i đepova, i svim onima, koji se rado znajdu v kleti pri punom lagvu, masnom ražnju, dobroj gibanici s paprnjaki i mlinci, a kraj lepih pajdašic, srcu dragih drugaric, a svim naj bi bila ova priredba na pajdaško horvacko veselje, zabavu i spomenek – kak se ono veli:

Gdo rad slatko vince pije, kupici se punoj smije,
komu pjesme, šala godi i ravna se po takvoj modi;
gdo vu kleti rado sedi i v čaturku punu gleda,
gdo li ne zna vekšu sreću neg li ražen dok okreću;
gdo bi rad spametno čuti, križevečki kak štatuti
staroj šegi daju falu i štimaju vinsku šalu,
tomu naj je vendar celo posvećeno ovo delo.

Pjesma:

Poleg navade stare društvo se zestalo je

⁷⁹ Pošto je zapis u rukopisu i nije nikad objavljen, Instituta za etnologiju i folkloristiku autorici je odobrio da citira samo dijelove rukopisa koje koristi u svrhu analize tekstova.

⁸⁰ 1. str. rukopisa

VINSKI NAPJEVI⁸¹

I.

Dobra kapljica, okrepi nas!
Zelje slaninom, okrepi nas!
Gulaš s paprikom, okrepi nas!
Guska tusta z mlincima, okrepi nas!
Pečenica masna, okrepi nas!
Peharček puni, okrepi nas!
Polič puni, okrepi nas!
Literček puni, okrepi nas!
Čtुरica puna, okrepi nas!
Srabljivec puni, okrepi nas!

Nazdravica domačini⁸²

Stoloravnatelj: Pijem štemplin i imam reč.

Vredni i preštimumvani domačine! Jake se preštimumvam s tvojum govorancijum. Vre od predi znae si, da Tvoja hiža je na dobremu glasu, radi svojega poštenja i domorodstva. Biti vu takvej hiži, pri takvem domačini s takvemi pajdašemi je dika i čast. Vu srcu svojemu osečame velke poštovanje, kak sprotiv Tebe, tak i sprotiv Tvoje familije i celega Tvega pajdaštva. To nek ostane navek med nami i za navek nepomutjene brez i jenega trenučka zle naduve, da navek bume i ostaneme dobri pajdaši i prijatelji. Si znae da naš dragi domačin ne terpi žejne goste pri punem peharu, niti glaljne želuce pri pečenoj guski z mlinci, a to je i naše nakanjenje, da z dobru volu potrošime sakojaškog dugovanja na stolu nalazećega.

Vu to ime nazdravljam dragomu domačini Iveku, i udigavlem ovu kupičku vu ime sih nas.
Živio!

Pjesma: /ustanu svi/

Živio, živio, živio, živio, živio, živio, živio, živio!

⁸¹ 6. str. rukopisa

⁸² 7. str. rukopisa

Nazdravica pobratimstvu⁸³

Stoloravnatelj: Pijem štemplin i imam reč!

Dragi pajdaši i pajdašice! Imamo jenu nepodopštinu, ktera nij našega pradedstva, kteru su nam doturali od nekud, nekakšnu gospočiju z nazivanjem međusobnoga "VI" kakti s poštuvajna. Ale to neje naše horvacke i domorodske i nečeme da se te zle vuvleče v naše šege stare domorodske. Mi si zname, da su naši stari pradedi, dedi i oci međusobno nazivali se "Ti, bratec!" i same je to naše nepatvorjene i prave horcvacke pobratimske i domorodske šege. Te su naše stare horvacke odlike, i mi z otem ni male ne dirjame međusobno jen drugemu v čast i dostojanstvo, kak ni v poštenjiče, nek se još bolje poštuvame i zbližuvame vu se vekše prijateljstvo. Za to nek nam novi braci Berek i Matek spiju kupicu pobratimstva, a stari pajdaši nek to z jenu kupicu suhoga potrdiju, a vu ime sih nas neg bu pozdravlem taj čin.

Pjesma:

Vuzmi, brates, kupicu i nazdravi zdravicu

⁸³ 7. i 8. str. rukopisa

12.1.4. Moderne pijačke igre

10. svibnja 2017.

12.1.4.a Veronika Vojvodić (Igre su se igrale u Orebiću pa su se prenijele u Zagreb.)

Igra: *Kings*

Za ovu igru potrebne su obične karte za remi, najbolje imati 2 špila ako je veće društvo (preko 7 ljudi). Karte su poredane u krug gdje se nalazi prazna čaša. Po redu svaki igrač vuče svoju kartu. Svaka karta ima svoje značenje:

- 1 → svi pijemo
 - 2 → biraš tko pije
 - 3 → ti piješ
 - 4 → ruke u zrak, tko je zadnji digne pije
 - 5 → dečki piju
 - 6 → cure piju
 - 7 → isto kao i 4
 - 8 → biraš tko će piti s tobom
 - 9 → slaganje rime (svaki igrač mora reći 1 riječ koja se rimuje s prvom riječi)
 - 10 → onaj slap
 - Dečko** → igra „Nikad nisam”
 - Dama** → nabranje nekih marki, npr. cigareta, auta, žileta i sl.
 - Kralj** → sipa se malo svog pića u čašu na sredini
- Tko izvuče zadnjeg Kralja sve to mora popiti. Kraj igre

Igra: *Cheers to the Governor*

Početak igre označuje brojanje do 21. Svaki igrač kaže jedan broj. Onaj koji kaže 21, on bira zadatak za odabrani broj. Zadatak je najčešće nešto što se uradi ili nešto da se govori umjesto broja. Npr. kaže da je broj sedam „Shakira”. Onog kojeg zapadne taj broj, mora umjesto sedam reći „Shakira”. Tako u krug se nabrajaju brojevi, tj. zadaci umjesto odabranih brojeva, sve dok netko ne pogriješi pa mora popiti. Pa se ide ispočetka s brojenjem sve do 21 kada se kaže: „Cheers to the Governor!” Nazdravlja se i pije za kraj.

12.1.4.b Sara Futač (Igra se igra u Zagrebu.)

Igra: *Nikad nisam*

U ovoj igri igrač započne svoju tvrdnju, npr. „Nikad nisam studirao kroatistiku.” Pije onaj koji je studirao kroatistiku. I tako redom se iznose pitanja-konstatacije koje najčešće odu u provokativnom smjeru, sve dok se ne završi igra.

12.1.4.c Paula Jurić (*Ramenka* se igrala na otoku Hvaru, mjesta Jelsa i Stari Grad.)

Igra: *Ramenka*

Igrači stavljanjem lijeve ili desne ruke na lijevo ili desno rame pokazuju smjer. Ako stave desnu ruku na lijevo rame, igra ide na lijevu stranu. Mora se brojati. Na taj se način pokazuje smjer za brojeve 1 2 3 4 6 7 8 9 11 12... Na brojeve 5, 10, 15, 20 i dalje, ruke se moraju staviti ispred sebe, odnosno podlaktice moraju biti paralelne s tijelom. Ruka koja je na višoj poziciji, odnosno ona koja je iznad druge, označava smjer. Tko pogriješi, pije.

12.1.4.d Vjekoslav Blazetin (Igra potječe iz područja: mađarski dio Baranje)

Igra: *Bum!*

Imaš igru koju mi zovemo *Bum!*, možda ti je već netko pričao tu igru samo s drugim nazivom. Dakle svatko ima svoju čašu (ne žestica). I netko krene brojati od jedan pa dok ekipa ne zezne. Pravilo je sljedeće: umjesto brojeva koji završavaju na tri ili sedam, i onih koji se mogu dijeliti s tri i sedam igrači govore „Bum!”. Dakle, npr.: jedan, dva, bum, četiri, pet, bum, bum, osam, bum, deset, jedanaest, bum itd. Onaj tko pogriješi eksa. Te opet se broji od jedan.

Igra: *Baš*

Dakle, trebaš imati jednu neprozirnu čašu i dvije obične kocke. Cilj igre je baciti veći zbroj, nego čovjek ispred tebe. Sljedeće brojevi možeš baciti. Idem od najmanjeg prema najvećemu. 31, 32, 41, 42, 43, 51, 52, 53, 54, 61, 62, 63, 64, 65, 11 (jedan baš), 22 (dva baša), 33 (tri baša), 44 (četiri baša), 55 (pet baševa), 66 (šest baševa), 21. Kad čovjek baci s kockama, pomoću čaše, ide pogledat dobiven zbroj, te govori čovjeku koji sjedi desno od njega. E sad, čovjek kojemu je rekao ne smije dignuti čašu, već treba odlučiti hoće li mu povjerovati, ili ne.

U slučaju da povjeruje onome koji mu sjedi s lijeva ne diže čašu, već kupi kocke i baca dalje. NO on sad mora veći zbroj baciti, nego igrač prije njega. NO u slučaju da igrač ne povjeruje onome koji mu je rekao zbroj on diže čašu. Ako je igrač prije njega rekao istinu, onda mora eksati čašu, ako je igrač lagao onda on mora eksati. Npr. igrač 1 bacio 32, no igraču 2 laže da je bacio 43, Igrač dva mu vjeruje, jer se radi o relativno malom broju. Ne gleda što je igrač 1 bacio diže kocke i baca igraču 3. Igrač 2 bacio je 42. igraču 3 laže da je bacio 53. Igrač 3 mu ne vjeruje i diže čašu. Igrač 2 mora eksati jer je lagao. E da 21 je najveći broj. Ako netko baci 21 onda diže čašu pokazuje svima, te svi osim njega moraju eksati.

12.1.4.e Bruna Stopić

Igra: *Bum Štoflec Sarma*

Igrači sjede u krugu s nekim alkoholnim pićem.

Svaki broj koji sadrži tri ili je djeljiv s tri je bum.

Svaki broj koji sadrži sedam ili je djeljiv sa sedam je štoflec.

Svaki broj koji sadrži ili je djeljiv s oba broja je sarma.

Naravno ide se po redu: jedan, dva, bum, četiri, pet, bum, štoflec, osam, bum, deset, jedanaest, bum, bum, štoflec, bum...

Dodatna pravila su:

Ne smiju se govoriti riječi koji u korijenu imaju „pit”.

Ne smije se psovati.

Ne smije se piti desnom rukom ako si dešnjak, odnosno lijevom ako si ljevak.

12.1.4.f Anamarija Sućec

Igra: *Drinking games (serije)*

Anamarija: Hej, ne znam spada li ovo u to što tražiš, ali sad su popularne ove drinking games vezane uz neku seriju. Nešto kao ovo:

Patricija: Aha to je kad se gleda serija Igre prijestolja pa se pije tijekom serije?

Anamarija: Da.

Imaš i za druge serije, ali ja sam sudjelovala u ovoj

Patricija: Oki hvala, ovo će biti jako zanimljivo hehe. Tipa, za koje još znaš?

Anamarija: Ma imaš za sve moguće serije: Friends, Big bang theory, Vampire diaries... Ima i za filmove, samo upišeš drinking game i ime filma ili serije i pronađe se svašta.

Patricija: Oki samo mi malo objasni kako to da si ti sudjelovala u ovoj igri Igri prijestolja? Gdje s kim, kak? Jel bio neki poseban event ili kako si to saznala? Zanima me kontekst.

Anamarija: Bio je bratićev rođendan. On je veliki fan serije pa su mu to prijatelji priredili kao iznenađenje. Bilo nas je petnaestak i to su napravili umjesto klasičnoga pijenja kod nekoga doma. Gledali smo zadnju epizodu treće sezone jer u njoj na kraju jednom liku odrube glavu.

Patricija: Hehe, zanimljivo, kad je to vremenski bilo? I gdje? Da upišem kontekst gdje se primjenjivalo

Anamarija: U prvom mjesecu, Zagreb (Žitnjak).

Patricija: Hvala ti! ☺

13. svibnja 2017.

12.1.4.g Kristina Gudlin (Igre se igrale u Međimurju, kazivačica je saznala od prijatelja koji je vidio tu igru u Rijeci).

Igre: *Piramide – Autobus*

Prva igra koju igramo zove se "piramide", a na nju se nadovezuje "autobus".

Najbolje je igrati ju s UNO kartama, jedan ili dva špila. Za hrabrije su dva.

Karte se podijele u određen broj redova, igrači biraju koliko, a ovisi i o broju špilova.

Ako se igra s dva špila, može se postaviti 9 redova.

S time da u najdužem redu ima 9 karata, u sljedećem 8, pa 7 i tako dalje dok se ne napravi oblik piramide s jednom kartom u 9. redu.

Karte su okrenute naopačke, a ostatak špila, koji nije podijeljen, dijeli se igračima.

I onda se po redu otvaraju karte, najprije u najdužem redu s 9 karata. S time da po jedna karta u tom redu nosi po jedan gutljaj. Zatim karta u 8. redu nosi dva gutljaja. U 7. redu nosi tri gutljaja. I tako dalje, sve do one zadnje karte na vrhu koja nosi 9 gutljaja. Ti gutljaji se mogu dodijeliti samo jednoj osobi, mogu se podijeliti (npr. 4 gutljaja na dvije osobe pa svaka pije po 2). I da, uglavnom, kako se karte otvaraju, tako se zadaju gutljaji. Boja karte se ne mora poštivati, samo broj. Znaci, ako je prva karta u 9. redu osmica, svi igrači koji imaju osmicu

mogu staviti kartu (ili karte, ako ih imaju više) i podijeliti gutljaj/e.

S time da se karte mogu čuvati i za kasnije redove, npr. možda se osmica otvori u 5. redu pa će biti više gutljaja za podijeliti.

Igra se sve dok se ne dođe do zadnje karte, one koja donosi 9 gutljaja.

I da, osoba može i sama sebi dati gutljaje, ali to nije bas pametno. Opekla sam se više puta.

I sad, autobus slijedi nakon piramide.

Osoba koja se nije riješila svih karata, tj. osoba kojoj je ostalo najviše karata, vozi autobus. Ili pak, ako su se svi riješili karata, onda vozi onaj koji ih se prvi riješio.

Uzme se špil, podijeli se u jedan red 6 karata. Prva se otvara. I osoba pogađa je li sljedeća manja, veća ili ista u odnosu na prethodnu. Ako je npr. 9 prva karta, može se pretpostaviti da će sljedeća biti niža. I mora pogoditi svih 5 kakve će biti. Ako je predzadnja 6, a za zadnju za koju kaže da će biti manja, a otvori se npr. 8...prekida se niz i ide sve ispočetka. Sve dok se ne potroši špil.

Autobus bude bas krvav nekad.

Igra: *Karte*

Igra se s jednim špilom ili s dva špila.

Stave se na stol i otvara se prva.

I svaka ima svoje značenje.

I igra se s kartama za poker.

2 - rima (kažeš riječ i sljedeći u krugu mora reći riječ koja se rimuje i tako dalje, pije onaj koji prekida niz)

3 - kategorije (npr. marke auta, boje i sl.)

4 - piju cure (four for whores)

5 - pije koji dobije tu kartu

6 - piju dečki (six for dicks)

7 - pije onaj koji je lijevo od tebe

8 - pije desni od tebe

9 - svi piju

10 - A - izmišlja se pravilo, tko ga prekrši, pije (npr. prije svakog gutljaja treba reći živjeli, tko ne kaže, pije dva)

K - daje se nadimak nekoj osobi, tko ga nazove pravim imenom, pije

Q - question master (taj koji dobije tu kartu, postaje question master i njemu se ne smije odgovarati na pitanja, tko odgovori, pije)

J - thumb master (tko to dobije, može staviti kad god palac na rub stola, onako potajno, i svi to rade za njim, tko zadnji skuži, pije)

A 10 je... Po meni najgore.

Uzme se čaša. Prvi koji okrene 10, natoči nešto po izboru u tu čašu. Drugi isto. Treći isto. A četvrti koji dobije pije sve iz čaše.

Ali mi smo to zamijenili s "nikad nisam".

12.1.4.h Inja Mihaljević

Igra: *Fast game ili Schnelles spiel*

Inja: Hej Patricija, imam ti ja jednu super igru, samo što nije naša nego sam je ja naučila od erasmusovaca u Grazu (nisam sigurna jel austrijska ili iz neke druge zemlje, a nekako sam prilično sigurna da se kod nas ne igra bas jer sam pričala sa dosta prijatelja o tome i nikad nitko čuo za nju). Evo poslala sam svojoj ekipi iz Graza poruku pa ću vidjeti što će oni napisati, sigurno znaju više.

E nažalost nisam uspjela dobiti nikakve konkretne informacije, uspjeli smo pratiti trag do jednog Šveđana koji je upoznao moje frendove s tom igrom.

Ali ne znamo od kuda njemu ta igra, ja ti je mogu svejedno opisati, ali nemam neke popratne infose nažalost.

Patricija: Oki može napiši što znaš pomoći će svakako.

Inja: Išla sam ti sada napisati sve o igri i neš sam slučajno guglala da ti pošaljem sliku kak bi to izgledalo i našla sam na wikipediji tu igru, mislim da nikad nisam bila više razočarana.

To je to, samo što smo mi to znali kao **fast game ili schnelles spiel**, zato sam ja mislila da je možda igra austrijska. Uglavnom mi smo to igrali tako da bi na neku praznu času stavljali prste. a uz to bi naručili nekoliko žestica onih malih (shootera) i onda ko izgubi pije.

A igra se tako da svatko redom govori neki broj od 0 do onoliko koliko je igrača i u tom trenu kad on krene govoriti odlučuješ jel ostavljaš prst ili ga dižeš i ako on pogodi koliko je prstiju ostalo na čaši onda on ispada, a ostali nastavljaju sve dok jedan ne ostane koji pije, i onda sve ispočetka samo je bitno da se igra brzo brzo, mi smo imali kao ako odugovlačiš s dizanjem prsta dobiješ kao upozorenje, a za 2 ta piješ.

https://en.wikipedia.org/wiki/Fingers_%28game%29

12.1.5. Razgovori s kazivačima (Zoran Homen⁸⁴, Stjepan Vrhovec⁸⁵)

Prva snimka

Patricija Jakšić: Evo, za početak postavila bih Vam pitanja o fenomenu *Križevačkih statuta*, o njihovom nastanku te povijesti zapisa.

Što su *Križevački statuti*? Kako su i kada nastali? Zašto su nastali baš u Križevcima?

Zoran Homen: Ovako, prvo svega mora se reći da je uvek malo dvojbeno gdje su nastali i kad su točno nastali, jer oni su se formirali tokom vremena, mada je bilo već ranije, čak to seže dosta daleko u ne znam, u početak 19. stoljeća valda, i negde, jer se nešto pojavilo u Mariboru, tako, gdje je jedan, jedna tiskara nešto objavila, sa nekakvim, dakle Križevačke nekakve spelancije, tako u tom smislu ti Štatuti, pod jednim nazivom koji nije, ne odgovara današnjim nazivom toga, dakle, to već se spominju Križevci i takvi Štatuti, a o samom nastanku neko čak spominje, mislim da čak u uvodu treba provjeriti, tamo u uvodu samih Štatuta se možda napominje kad je, gdje je nekada se nešto spominjalo prvi puta. Pa čak, čini mi se da sam vidio neku godinu 1700. i ne znam koju. Ali dobro, to je teško pratiti tak u daljinu, ali neke su imali te stare zapise, pogotovo jedan od naših poznatih sakupljača i novinar Gerhard Ledić, lutajući reporter, kako su ga zvali. On je nekad za poznati onaj vjesnik „U sridu” pisao i uvek je imao te rubrike kojima je obilježio nekakve posebnosti. Prema tome, on je i takve, bio je veliki sakupljač dakle ovoga knjižnog blaga jeli. Tako da najstarije knjige pisane na kajkavskom, i tako dalje, on je imao to u svojoj zbirci. Ne znam sad kako su nastavnici to riješili poslije ili je to sve završilo. Uglavnom, on je imao te neke starije Štatute. Uglavnom, smatra se da ovo što mi imamo pod Štatute koji se preštamavaju, da to je napisao kak tam piše pajdaš Zvonimir Pužar. Zvonimir Pužar, koji, ne znamo o njemu mnogo jeli. On je to sakupio i napisao. A sam nastanak se zapravo pripisuje jedno drugo mjesto nastanka. Naime, naši mnogi studenti su studirali vani u Beču. Tu nije bilo još sveučilišta, jeli, pa onda su se znali družiti, kao što danas postoje različiti klubovi zavičajni jeli, u Zagrebu za mnoge studente i ostale. Tako su i oni navodno u Beču se skupili i pričali i njegovali hrvatski jezik, naravno i sve kako je to bilo, ali kako su dolazili različiti stranci ili su se u tom društvu mogli naći neki ljudi koji tu ne pripadaju onda su oni napravili upravo takva pravila po kojima se moglo izbaciti nekoga tko nije bio primjeren društvu ako se recimo i previše napio i tako

⁸⁴ Razgovor je sniman diktafonom, a snimke su priložene na CD-u.

⁸⁵ Razgovor nije snimljen, nego je kazivač govorio, a autorica je zapisivala.

dalje. Onda su dali ulogu tzv. vunbicitelja, dakle osobe koja je bacala van svakoga onoga tko nije, tko se nije pridržavao samih Štatuta jeli i onda ono što smo rekli i prije ovoga radi se o određenim pravilima jeli ako definiramo Štatute to su određena pravila kako se ponaša u jednom veselom društvu. Ta pravila jesu šaljivog tipa, zato što predviđaju uvek da sve to završi kroz nekakvu zabavu. Postoje pet vrsti kazni koje se moraju propisivati za one koji se ne drže reda dakle jeli. Prva kazna je da se mora popiti kupica ili čaša suhoga vina kak su rekli dakle čisto vino. Onda druga kazna ili drugi štrof je dakle po težini se to gledalo naravno, je kazna kad se moglo, moralo to vino popiti zmešano sa vodom. Treći štrof je bila jedna neugodna kazna kad si morao čiste vode popiti, ali to nije bila hladna lepa voda nego je to bila, mogla je mlačna i topla voda, pa si odmah moro potražiti gde je ovaj, wc negdje gdje su ta vrata jer to se odmah događa svašta u truhu. Četvrta kazna je bila štrof na drugom mjestu, kazna na drugom mjestu odnosilo se to na kaznu za one koje se nisu pridržavali reda ili osobu koju je stoloravnatelj udaljio od stola na kojem je bila hrana, na kojem je bilo piće, morao je negde otići u ćošak gde nije bilo ničega naravno pa su njemu sline išle jeli i on je gledao kako drugi jedu i piju, a on to nije mogao onda gdo god se nije pokorio jeli i rekao je da će on sada biti u redu i primjeren član ove pajdašije da više neće praviti problema, onda bi ga primili natrag u društvo. Primanje u društvo nije bio jednostavan. Njega su pitali dali ćeš se ti pridržavati reda i pravila našeg Štatuta, on je rekao: „Hoću!”, „Molim te potvrdu”. Onda je morao popiti jedan pehar ili čašu na eks jeli s vinom ne, a onda ovi drugi koji su bili članovi društva ili te pajdašije su isto bili upitani da li želite vi da li primamo natrag ovog pajdaša za naš stol primamo molim potvrdu. Onda se dizalo jeli opet kupice u zrak, čaše i onda jedan gutljaj, (Homen srkne čaj) ovako za potvrdu jeli. Uvijek je to sa pićem bilo povezano i sve ostalo. Dakle, a ako je netko jako prekršio i bio jako neugodan onda bi ga vunbicitelj bacao van. Dakle to su ta osnovna pravila. Ono što je važno...

Patricija Jakšić: Jesu li bile pet kazne ili četiri?

Zoran Homen: Peti štrof koji nisam spomenuo to je tzv. slatki štrof.

Patricija Jakšić: Ahm.

Zoran Homen: Slatki štrof je bio namijenjen ženskom spolu. I to na način da su za kaznu ono jer obično su one brbljale nešto i tako dalje, onda bile kažnjene tako da su morale za kaznu poljubiti partnera sa svoje lijeve ili desne strane. Evo to je bila kazna za ženske ne. Onda se uvijek gledalo kod koga će sjediti pa ako zgreši da bar pravoga poljubiti i tak jel, to sad znači sve ima tu nekakvu šaljivu konotaciju. E, sad, ono što je važno kod Štatuta, valja za spomenuti to je u Štatutima navedeno, naravno radi se o nečemu...

(zvoni telefon, prekinuo se nakratko razgovor)

Druga snimka

Važno je da se jedno takvo društvo drži na okupu i na način kak to propisuju Štatuti da postoje određeni pomoćnici ili činovnici kak su to oni rekli, prilikom jedne takve pajdašije. Prije svega to su fiškuši ili osobe koje su bili zaduženi da stalno gledaju da čaše budu pune, znači to su oni ko danas bi rekli konobari, koji gledaju stalno da mora na stolu biti piće i da se to stalno toči. Ne smiju čaše biti prazne. Zašto ne smiju biti prazne? Zato što uvijek može u jednom momentu biti da se mora neka zdravica održati da se mora nešto, uvijek se ona popraćuje sa otpijanjem jeli ovoga, otpijanjem vina. Tako da jednostavno mora to uvijek biti spremno. E s obzirom da je bilo situacija, ako je bilo veće društvo, onda je morao netko biti, tko je njih kontrolirao. Taj se onda zvao oberfiškuš, jeli oberfiškuš ili natkonobar jeli kako bi mi to danas možda u nekakvom smislu rekli. Taj oberfiškuš je kontrolirao dal su oni donesli to vino, da li sve ide po planu, da li je slučajno nestalo, ne samo da nisu natočili nego možda je u boci nestalo vina, ili u peharu, jeli, znači moralo se iz podruma donesti vino i tako dalje. Dakle to je bio oberfiškuš. Taj oberfiškuš je imao jednu posebnu ulogu još, a to je bila uloga da je mogao kazniti i stoloravnatelja. Jer je stoloravnatelj je taj koji je bio glavni za stolom koji je rukovodio pajdašijom, ali je i druge kažnjavao. Međutim oberfiškuš je mogao njega kazniti ako je slučajno nešto preskočio i tako dalje. Onda veli: „Je prepoštovani stoloravnatelj vi ste prekršili to i to, sad bute vi za kaznu jednu spili”, jeli. Pa su opet k njemu došli i natočili i tako dalje. Evo to je znači oberfiškuš ili peharnik. Ili peharnici ili fiškuši da. I ovaj je oberfiškuš znači koji je nad njima, to tako se to kaže. Rekli smo za vunbacitelja jeli i mislim da su to najvažnije funkcije koje su ovoga u jednom društvu. No međutim, uvijek se moraju odrediti govorači ili govornici, jeli kak bi mi to rekli. Dakle oni zdraviciari, koji su morali zdravice održati. Zdravice su bile tri obavezne. Prva je bila zdravica domovini, zdravica pajdašiji i zdravica lepšem spolu. Ta zdravica lepšem spolu samo govori kako je na neki način i žensko društvo bilo i te kako poželjno u jednome društvu, u jednome okupljanju tom. Treba uzeti u obzir, danas to se čini kakti normalno, međutim, treba u obzir uzeti činjenicu da se to radilo u razdoblju od prije više od sto godina je li kad je to sve nastalo, tako da je to doba kada žene baš nisu imala nekakva sva prava i nisu bile poželjne da se recimo niti da se sama prošeta, nije mogla ženska sama otići recimo u galeriju, ona je morala imati neku guvernantu koja je bila uz nju, dakle nije bilo pristojno vidjeti samu gospođu da se šeta jeli. E u biti ova društva su one bile pozivane, to se reklo, one su kinč našega društva. Kinč ili ukras

jeli. Dakle, s te strane je iskazano poštovanje spram ženama i kroz te obavezne zdravice. Zdravica se mogla još održati i kućedomaćinu koji je prihvatio da društvo dođe kod njega u kuću ili u klet. Zdravica se mogla održati gazdarici ili gazdaricama koje su pripremile ručak ili večeru jeli. Zdravica se mogla održati bilo kome drugome ako je za to bila zaista neka posebna potreba tako da je to ono što je išlo ono usput i dalje pride. Ali ono što je glavno to su one tri zdravice koje smo nabrojili. E sad zašto je važnost tih zdravica. Važnost je prije svega zato što su te zdravice, pogotovo zdravice domovini bile izraz određenog domoljublja. Pogotovo ak se radilo da su negde u tuđini bili jeli, studij, ono kak smo rekli, onda je svakako ta najveća povezanost s domovinom bilo kroz veličanje i ljubav prema toj domovini koja se onda iskazivala kroz lijepe riječi. I sada dolazimo do onoga što je možda pitanje tamo negdje dalje, na koji način se to govorilo i tako dalje pa ćemo to na kraju reći. Što se tiče zdravica pajdašiji, ona isto je bila jedna vrlo važna zdravica, nadahnuta i radilo se o tome da se i kroz to nje govalo zapravo jedno druženje, prijateljstvo, koje je bilo jako bitno, jeli u ono doba, kad nije bilo tih televizija, kad nije bilo videa, ovoga onoga, i drugih stvari. Znači, ljudi su se apsolutno više mogli družiti, zabavljati se, svirati, pjevati itd. Možda u onim činovnicima u kojima smo nabrajali treba napomenuti još jednu važnu osobu, a to je tzv. kantušminister. *Cantare* znači pjevati jeli. I onda kantušminister je bio ona osoba koja je započinjala pjesmu, to je bio ili netko od tamburaša ili nekih tamo koji je znao lepo pjevati. I ovi bi ga pratili uz gitare ili kak je već išlo ili je sam svirao i tako dalje. I onda u jednom društvu isto mora ta pajdašija potvrditi njega za kantušministra. Jel se mogo neko naći tko baš i ne zna o tome lijepo pjevati ili tko tuli. Onda su rekli: „Da mi čujemo vele dragi stoloravnatel mi ne znamo točno kako ovaj naš ministar, kantušminister, jel on zaslužil da bude u takvoj velikoj časti, da mi prvo njega poslušamo”. Onda bi on otpjevao ili zapjevao neku pjesmu, pa bi se reklo „Jeee, to se vidi da je pravi, to je pravi kantušministra, evo budemo njega onda proglasili, i damo potvrdu”. Ta potvrda je bila opet ispijanje čašice jel, kako je to bilo uobičajeno, tako da je na taj način opet, sve završilo ovako kak smo spočinjali i govorili na početku, dakle kroz jedno, jednu potvrdu, kroz jedno ispijanje i sve ostalo. Ako je on imao i nekakve pomagače, pjevače uz sebe i tako, onda bi rekli evo onda potvrđujemo i cijelo ministarstvo, znači ako je bio neki kvartet ili ne znam ili nekih pjevača više koji su mogli biti, evo pa su rekli nek bude i to cijelo ministarstvo zajedno s kantušministrom, mi ga prihvaćamo u tom smislu i tako. Evo to je možda najvažnije ono što se trebalo zaokružiti kao jedno društvo gdje započinje i jedno veselje i sve ostalo.

Treća snimka

Patricija: Poznato je da su Križevački statuti su uzor mnogim kasnije zapisanim vinskim regulama kao što su *Varaždinski fureš*, *Koprivničke regule*, *Turopoljski statuti*, *Krapinski vandrček*, *Ivanečka smešancija*, *Zagrebačka puntarija*, *Svetojanska lumparija*. Jesu li *Križevački statuti* nastali prema nekom određenom uzoru ili su originalno ostvarenje hrvatskog naroda?

Zoran Homen: To je jako teško za reći, s obzirom da su, kao što se vidi iz pitanja, u određenim sredinama već bila ili po uzoru na te *Statute*, i pravila slična jeli. Na primjer *Koprivničke regule* su gotovo potpuno slične Križevcima, gotovo isto, samo malo se nešto razlikuje u pogledu ovih kazni i za žene i ne znam ovako neke sitne detalje. Dakle praktički je to isto, a svodilo se zapravo na jedno područje koje je bilo kajkavsko područje i taj jedan govor koji se njegovao to je možemo reći jedna starija onako kajkavština, jedan lijepi zapravo govor koji se možda tako danas ne govori na takav način. Tako da je i to uslovilo nekako da se o tim *Statutima* govori u području, ajmo budemo danas rekli, sjeverno i sjeverozapadne Hrvatske gdje se evo od Slovenije pa ovamo skroz do Podravine, dakle tu su mogli biti ti *Statuti* u primjeni. Druga mjesta to baš previše i ne poznaju jeli ili nemaju pogotovo Dalmacija, ne znam i ovo dole, čak nisu imali prije nekoliko godina nisu imali ni krštenje mošta ni ovo. To je onda poslije više kao turistički proizvod, ali ovdje je to od vjkada bilo prisutno kod nas.

Patricija: Ahn. Da, ovo često se kaže od vjkada.

Zoran Homen: Da.

Patricija: Znači ne može se točno reći kada...

Zoran Homen: Ne zna se otkada...kao od davnina...

Patricija: ...ali kao da je jako stara tradicija.

Zoran Homen: Da jako staro, tako je.

Patricija: Dobro. Žive li *Križevački statuti* danas u svojoj izvedbenosti ili su svedeni na zapis? Gdje se sve mogu izvesti *Križevački statuti*?

Je li izvedba bitna kako bi se u potpunosti mogli doživjeti *Križevački statuti*?

Gle, *Križevački statuti* jesu i danas u primjeni, prije svega, u onim društvima i u onim okupljanjima gdje ljudi njeguju te *Križevačke statute*. Onima kojima to nije stalo do toga, oni to ne primjenjuju, dakle. Ali, u svakom slučaju, oni koji nekako se žele vezati uz tradiciju i to, oni koriste i dalje *Križevačke statute*. Dakle, kako u privatnim prostorima, jeli, gdje se okupljaju, dali u klijetima, dali u kući, ili negdje drugdje, tako i na javnim prostorima. Javni

prostori su prije svega, neke dvorane, hoteli i tak dalje. Gdje se u turističke svrhe može isto tako na neki način reproducirati ili odglumiti da tako kažem te *Križevačke statute*, na način da se uključe sudionici tog događaja. Dakle ako je jedna turistička grupa došla, onda se za njih upriliči možda jedan ručak ili večera po *Štatutima*, uz tamburaše, uz pjesme, uz te zdravice i sve ono što uz to ide, dakle. Čitav onaj redosljed radnji koje *Štatuti* zahtijevaju, se onda izvodi javno među pred tim ljudima i tako dalje. Treća stvar je, da se izvodi i na našim manifestacijama kao što je poznato Križevačko spravišće, gdje okupljanje na pozornici koje zapravo predstavlja jednu pomirba između Kalničkih Plemenitaša i Križevačkih Purgera, gdje se oni tu nalaze. Pa čak su i dečko i cura, jedne i druge strane odlučili kao da će se ženiti jeli, su se zaljubili. Sad upriličuju tu svadbu i tako dalje. Sve se to odvija opet na način poštivajući te *Križevačke statute*. S tim da je i sama manifestacija, Križevačkih velikog spravišča koncipirana tako da ima jako puno upravo tih zdravica, ima takozvanih vinskih napitnica i tako dalje, koje su još bolje začinile ono što u *Štatutima* možda piše samo kao jedan prijedlog ili nekakva paradigma. No međutim, slobodno se može izgovoriti i na drugi način i reći pohvala vinu, pohvala društvu, pajdašiji i tako dalje. Dakle opet ima nekakvih sloboda u smislu toga da se nešto lijepo tamo izreče. Dakle, evo na svim tim razinama *Štatuti* još uvijek jesu u primjeni jeli. Evo, neki koji se drže do toga više, oni čak imaju te svoje hižne protokole u koje se to upisiva, tko je bio, kad je bio, kakvo je društvo, šta se pojelo, popilo, ono što smo govorili. Dakle, neke ko to ne primjenjuju nikom ništa jeli, znaš. To je isto kada pitaš jeli ima Boga, a oni koji vjeruju reći će da ga ima, a ovi drugi će reći nikom ništa nema jel. Tako i *Štatuti*, oni se primjenjuju tamo gdje se primjenjuju.

Patricija Jakšić: Gdje je potreba, jel tako.

Zoran Homen: Da, gdje je potreba.

Patricija Jakšić: Dobro. Pokušajte mi žanrovski odrediti *Križevačke statute* s obzirom na njihov sadržaj. Već ste mi govorili o tome.

Zoran Homen: Da, dakle, ono što treba reći prije svega, da kažemo da su to na neki način šaljiva pravila, to moramo uzeti u obzir. U smislu toga što smo rekli da se kroz nekakve te kazne i sve ovo drugo što se događa, zabava koja je predviđena unutar samoga druženja koja se odvija. Dakle, to ima jedan karakter toga šaljivoga. No međutim, ono ima jednu apsolutnu ozbiljnost. Ozbiljnost je prije svega u tome, da se poštuje domovina, ono što smo rekli da se drugi poštuju, kroz pajdašiju i kroz one zdravice ljepšemu spolu. Treće da se njeguje lijepa domaća riječ. Dakle, tu je važnost *Štatuta*, nije to važnost, pazi, ako uzmemo da se to nastavilo u vrijeme ili se primjenjivalo u vrijeme opće germanizacije ili mađarizacije kad je

službeni jezik bio njemački ili mađarski, onda njegovanje domaće riječi je itekako bilo do važnosti. Možda nama se danas to ne čini, mi slobodno govorimo. Ali nekada je bio drugi jezik se službeni ovdje. Prema tome, njegovanje domaćeg jezika je bila vrlo važna stvar. On se njegovao kroz te zdravice gdje se gledalo da se uljepšanim ili cifrastim riječima jeli cifrastim ili ukrašenim, kako se to prevelo, da upravo tako. Lijepim izrazima da se nešto lijepo izgovori, jeli. Tako da je ta ozbiljnost prije svega sadržana upravo zbog onoga što se krije u pozadini toga, a to je kad god su ovi tražili da se bude nešto izvodi po njemačkom i tako dalje. Ovi su se našli pa su po domaći odvirali, otpjevali, odgovorili, izgovorili i tako dalje. Evo to je značaj i ozbiljnost zapravo samih tih Križevačkih statuta.

Četvrta snimka

Patricija Jakšić: *Križevački statuti se povezuju uz Ritual krštenja mošta. Možete mi prokomentirati poveznicu hrvatske usmene drame (tzv. folklorno kazalište) i Križevačkih statuta?*

Zoran Homen: Moramo prije svega reći da u tim starim izdanjima Križevačkih statuta nema obreda krštenja mošta. On je došao kasnije iz jednostavnog razloga što je Krštenje mošta isto jedno okupljanje veseloga društva. Onda se reklo da i to okupljanje mora proći po Statutima, dakle po tom redu ili pravilniku ponašanja, pa je kasnije unesen i taj obred Krštenja mošta. Taj obred Krštenja mošta je također šaljiv, ali on može bit malo sarkastičan nekad, može bit humorističan, iz razloga toga, što iz samog obreda, kada se čitaju, takozvane, presvete litanije, vinske litanije, onda se izgovaraju koje kakve stvari recimo, koje se referiraju na politiku, na političare, na ljude, na neke pojave u društvu, koje se na jedan ajde reći šaljivi način, ili na neki drugi način, ovoga, jednostavno se pažnja usmjeruje prema tome i moli se je li: Molimo te dragi Bože oslobodi nas od ovog, oslobodi nas visokog poreza, oslobodi nas od šupljih kaca i navek u saboru istih faca. Recimo ja sam osobno pisao različite tekstove, pa onda ne znam imam za ovako kad su bili nekakve osobe, pa se prema njima moglo napisati nešto šaljivo i tako da bilo da smo sudjelovali na primjer u krštenju mošta kod našeg vinara Moralića, vlasnik Kutjeva. Pa se tamo nađu ljudi, on je znao reći, tko je bio od gostiju, pa se prema njima čak neki tekstovi složili koji su bili šaljivi, nikako ne uvrjedljivi, ne. Ali bilo je tako onih koji su bili tako peckavi kao recimo: Oslobodi nas Bože ministra Marasa i njegove energije kao krepane mačke zato nije čudo da nam sve tuj ide na opačke. To je bilo vrijeme kad je on bio ministar obrtništva, ne. Dakle, ili recimo kad se Čačiću dogodilo da je pregazio neke ljude u Mađarskoj onda su rekli, onda je naš paški sir iz Kolana osvojio prvo mjesto u

svijetu najboljih sireva, to više paškog sira..., a što manje Čačiću u ruke volana. Dakle uvijek se gledalo da se nekako poveže ono što se stvarno događa uz nekakve šale i tako dalje. To je dakle u ovom samom obredu tog Krštenja mošta. Ima nekih osnovnih stvari isto tako. Prije svega, ta jedna bumo rekli, može to biti kao jedna vrsta igre gdje se pozovu sudionici, mora biti kum tom moštu jeli. Pratlja, onaj koji će nositi svijeću, tanjur sa lukom, ne znam sol i ne znam što se tamo stavlja. Zvonar koji ide zvoni, ministrant koji u onako obučeni posebno jeli imaju one posebno tuj oko vrata i tako. I onda se cela ta svita dođe i onda u ime mošta koji naravno ne može govoriti na ta presveta pitanja odgovara njegov kum hoćeš li se već jenput okaniti tog življenja, si obećavaš da si više ne buš družil sa zdenčevim kćerima, to znači da se neće staviti voda u vino jeli, to se obično radi. Je ne, ne bum više. Jel u tebi ima nekakvih apotekarskih prija, ne daj Bože cukora. Nema!! I to tako dalje su sve neke šeme od prilike do prilike, od mjesta do mjesta, od područja do područja mogu biti razlike unutar toga isto u smislu tih pitanja šaljivog tog trenutka, ali u principu sve se svodi na ono što je nekako kroz te Šatatute zapisano jeli, a to je taj nekakav redosljed događanja toga i na kraju nakon svih tih litanija se izmoli još jedna vinski Očenaš jeli koji je šaljiv. Naravno po riječima odnosi se na vino i sve ostalo i to tako se to događa. Moram napomenuti još jednu važnu činjenicu kad je riječ o krštenju mošta i tim vinskim biskupima šaljivim, Turistička agencija županije naše Koprivničko-križevačke izvrsni program turistički a to je takozvana vinoda. Dakle pravi biskupi sastaju na sinodi, a ovdje se sastaju na vinodi. I to se okupi preko četrdeset martinskim biskupa koji svi dođu u svojim odorama jeli, s kapama, onim biskupskim jeli na kojima je grožđe, lišće, loza. Koji onda prodefiliraju zgrad, svake treće godine se održavaju u Križevcima, pa u Koprivnici i Đurđevcu. Dakle u svim gradovima naše županije gdje u toj velikoj povorci dolaze ljudi koji inače obavljaju u svojim sredinama to krštenje mošta ili su to humoristi ili su to vični kao glumci da to izvedu, da na samom tom okupljanju tih biskupa kada se proglašava da se može započeti sa krštenjima mošta jer se već jeli. Onda već od iduće subote može se krenuti sa krštenjima i onda mi to najavimo i onda krstimo mošteve od određenog vinogradara, oni donesu svoje mošt tamo i tako dalje i tako dalje jel. To su na neki način možda ovako najvažnije stvari što se tiču samoga krštenja mošta.

Patricija Jakšić: Svake godine se pišu, odnosno izvode drugačiji tekst drame?

Zoran Homen: A gle, tekst je isti u smislu onoga dijela koji je obavezan, a ono što se mijenja, mijenjaju se te litanije koje se čitaju kad se moli Boga ili svetog Martina da nas oslobodi ovoga, da nam da ovo ili ono, da znaš da nas spasi od tuče nesrećne, mraza hudoga od ovoga-onoga. Tu se mogu dodati neke razlike, aktualne stvari jeli ne.

Patricija Jakšić: A zašto se to dodaje? Da bude zanimljivije?

Zoran Homen: Naravno! Ne moreš ti isto pričati kaj je bilo lani! Jer ljudi su prisutni isti više-manje, i sad bi rekli: Pa to si jučer govorilo jeli. To se mora reći onda kad je zašo onaj pornofilm sa Severinom, onda je bila jedna. Recimo, ja sam izgovorio ovako: Bože daj nam više, daj nam što manje poskupljenja od ine, a što više onih filmova od Severine, ne. I onda su svi prasnuli u smijeh jer je to bilo tog časa aktuelno. To možda danas nije nakon deset godina, ali onda je to strašno bilo aktuelno jeli. Ili dođe Severina kod župnika, veli Oče griješio sam. Kaže znam, gledao sam, veli on. (smijeh) Znaš, haha i tak to su bili štosevi, moraju stvarno biti aktuelni. U tom smislu se to mora ažurirati jeli, taj dodatni dio te litanije. Ali ovaj prednji dio koji je u pitanju kum, mošt, pitanja na koja on odgovara, ona su više-manje ista jeli.

Patricija Jakšić: I ostaju nepromjenjiva.

Zoran Homen: I ostaju nepromjenjiva.

Patricija Jakšić: Dobro, a u izvedbi drame bitni su i rekviziti neki, određene geste.

Zoran Homen: Dobro to je pretenciozno nazvano drama, možda je to više kao neka književna vrsta, ha ne znam kam bi čak to zauzeo, no to je kao ajde nekakav čin toga krštenja možemo nazvati tako u kojemu treba zvono, treba ne znam, biskupi imaju svoj štap kojeg jedna onda pridrži, onda možda ima knjigu s tim litanijama, obično u toj knjizi može se otvoriti bočica s rakijom, ne znaš i tak, ima tih šaljivih dodataka. Onda biskup zna nekad ti koji to imaju posebni prsten ovako, spojeno s nevidljivom pumpicom se ne vidi, a onda ti dođeš da poljubiš prsten biskupu, kak se ljubi, on stisne, pa te pošprica, recimo po licu i tak. Dakle ima tih šaljivih stvari koje mogu ići ovisno o inovativnosti i mogućnostima pojedinih tih izvođača, jeli, kako to. Uglavnom su to nekakvi humoristi u pojedinim sredinama koji su u vinskoj zabavi mogu u određenom momentu i reagirati i nešto izvesti ovako da bude šaljivo.

Patricija Jakšić: Sadržaj *Križevačkih statuta* jest upravo nazdravljanje i po točno uređenim pravilima ispijanje zdravica. Kako biste prokomentirali retoriku i retoričke oblike (zdravice, govornički oblik) u *Križevačkim statutima*?

Zoran Homen: To što je unutra to što smo rekli to je jedna starija kajkavština koja je u smislu redoslijeda riječi više prema njemačkome jeziku di ono glagol ono dolazi na kraju ili je ne znam one, kak se to u blagoslovu zove jel. Drugim riječima, jedna jasan čisti govor gdje se na vrlo zgodan način i dan danas vrlo, kak bih rekao, stvarno lijepo ga je slušati. Dakle, u današnjem govoru kajkavskom više se tako ne upotrebljava, to nije, ne postoji takav vokabular recimo, jeli, ali nekad je to bilo tako. I onda se treba kod reproduciranja toga naprosto vratiti u to neko vrijeme pa i napraviti ako izmisliš i sam nekakav govor da bude u

toj formi govornoj ili oblikovnoj koja nekako pripada tom daleko starijem vremenu. I onda se veli da: Dično pajdaštvo, dragi cukreni pajdaši i preštimate pajdašice, sve vas od srceha lepo pozdravljam kad ste lepo došli pred nas da zbavimo ono što zbaviti moramo. Diče se kak puran znajućom pupnom da z očima gledim se moje drage pajdaše i pajdašice svoje, ali sve vas druge pajdaše kaj ste podelili ljubav spred našega varoša križevečkoga došli tu pred nas da zbavimo kaj imamo. Rasprli smo sve pred vama što smo imali, od hižnih vrata, od vrata naše kuhinje, od naše špajze, od našega podruma. Ali kaj je najvažnije, rasprli smo svoje srce kak najveće znamenjuvanje naše ljubavi, bratstva i pajdaštva. Dakle takav jedan govor dobrodošlice, pajdašiji kad se govori, ili kad se govori domovini, jeli, isto se to tu može ovako lijepim, cifrastim i ukrasnim formama nekako to izražavati i to sve ovisi o tome tko to izvodi naravno. Danas nas nema puno što znamo, jel, ali u svakom slučaju, nekako se i kroz taj govor, duh Štatuta, kak bih rekao, i dalje se nastavlja. To hoću reći.

Patricija Jakšić: *Križevački statuti* su protkani lirizmom koji se odnosi na izgovorene ili pjevane stihove koje najčešće govore o vinu, pajdaštvu i veselju. Na koji način usmene lirske pjesme obogaćuju *Križevačke statute*? Kakve su to pjesme? Možete li mi dati neki primjer?

Zoran Homen: Mogu biti unutra, dakle, u samim Štatutima nema previše možda primjera, negdje se navodi gdje se mora recimo izreći tu možda kroz tu, kroz tu nekakvu pjesmicu o vinu ili ne znam čemu. Dakle, to su onda stvari koje ćemo tu na primjer pogledati. Na primjer ovako kaže:

*Dok se vince toči
Dok se ražen kreće,
Dotlem ti pajdašev
Zmenjkati neće!
Kad se stoči vino
Ražen se zhrđa,
Tad su bracka srca
Od železa tvrđa...*

(Homen čita na 41. str.)

Dakle sve je veselo dok ima vina, dok ima društva, dok se nešto vrti na ražnju ili na roštinju, A kad toga nema onda nema ni društva. Nitko se ne skupi, ništa se ne događa. I ima, čak ima te pjesmice kad se radi o onoj kazni ili štrofu, jeli, veli:

*Štrof se pije
Vince grije,*

*Ide nam u slast;
Ravnatelju
Voditelju
Ti si naša čast!
Huhahaj, huhahaj,
Čašicu nam daj!*

(Homen čita na 40. str.)

Evo to je ono kaj pričaju stoloravnatelju ili tako dalje, nekakvu priču, ne. Onda recimo, na primjer, ovako kaže:

*Vender skupa srećni bili
Starešina naš premili,
Skupa bu nam jošter bole
Med pajdaši dobre vole!*

(Homen čita na 39 str.)

Dakle, opet će biti bolja volja, sve ak je dobro, ali opet bolje ak se društvo nađe veselo i tako dalje. Dakel uvijek su to nekakve pjesmice ili dodaci koje se u svakom slučaju mogu umetnuti unutra jeli, kao i dio samih zdravica, ali onda imaš i zahvale određene, znaš, koje se kaže:

*Ja sem popeljavec
Stari vaš poznajec
Pevam lepe pesme
Polek pune čašice.
Slatko mi se vinčeko
Smicavlje vu grlčeko,
Ar to vince bož dar.
Daje sakoj pesmi žar.
Ja cam bum popeval
I šolzice zleval,
Ah te slatke solzice*

S vinkove lozice (suze jeli, s vinkove loze)

*Ravnatelju budi hvala
I velika, a i mala,
Za tu časnu službicu;
A ovu punu kupicu,*

*Popil bum sve do kraja
Nema nigde vekšeg raja:
Nek popevke mešter biti
S prijateli vince piti.
Bog poživi sve skup nas,
Zdehnimo v jeden glas:
Popevalca živi Bog
Na veselje društva tog!*

(Homen čita na 28.-29. str.)

Dakle to je jedna zdravica ovom popevaču ili kantušministru koji je pjevao. Opet kroz određene stihove na način na koji se onda govorio, jeli. Ako je to tak zapisano onda imamo, kako bih rekao nekakav predložak da vidimo kak se to radimo, ili kak bi to trebalo izgledati. Danas se to može s različitih, imaš knjižica, ne znam koji se zovu Zdravice i napitnice, ne znam kaj je u hrvatskoj književnosti, tako onako, pa se tamo nađe iz različitih krajeva, iz Slavonije, Dalmacije, uvijek su nekakve zdravice ili posvećene vinu ili na neki način. E sad to ova Gozbe i zdravice, knjiga, to je ovak jako debela knjiga, koja je izdala Matica hrvatska naša, to si svakak pogledaj tu knjigu u knjižnici, to će ti možda, to si možeš prelistati. Pa ćeš vidjeti, tu su ti izvučeni, sve što je u našoj literaturi napisano o vinu, razumiješ, to je vrlo vrlo zgodno. Od najvećih naših pisaca i pjesnika i tako dalje. Uvijek je netko nešto o vinu pisao, to je vrlo interesantno i zato to treba i tako poštivati i gledati da se to nastavlja. Sad koliko ćemo mi u sklopu određenog događanja uklopiti te dijelove i začiniti više ili manje s ovakvim ili onakvim pjesmicama to je sad pitanje izvođača koji će sad to izvoditi, ali dakle to je u tom smislu tako dozvoljeno.

Peta snimka

Patricija Jakšić: *Križevački statuti* su jedna od najpoznatijih vinskih regula koje se izvode na širem hrvatskom prostoru. Prokomentirajte mi jezično određenje *Štatuta* koji se izvode u Križevcima i križevačkoj okolici i negdje drugdje – postoji li razlika u jeziku i sadržaju?

Zoran Homen: Naravno da postoji jer prije svega postoje krajevi koji možda čak nema tu tradiciju tih *Štatuta* ili je možda nepoznato. Ja sam imao prilike, recimo, biti na Martinju u Čitluku, Međugorju, ne znam, u Istri, negdje u nekim krajevima gdje uopće nisu razumijeli što ja govorim, hehe (smijeh). Onda smo se zezali sad ćemo nabaviti simultanog prevoditelja koji će to objasniti ljudima. Njima je to bilo simpatično, nisu ništa razumijeli, kao što moja

teta svojevremeno što je živjela u Šibeniku gledala Dudeka i ove, i na televiziji i Gruntovčane i nije ništa znala, ali smijala se ko luda. Dakle, bilo joj je apsolutno smiješno i po svemu onome što je bilo vidljivo, ali nije razumjela svaku riječ. Hoću reći ovako, da su zapravo ono što smo i neformalno razgovarali, ti Križevački statuti primjenjivi najviše u krajevima kajkavskog govornog područja. To kajkavsko govorno područje isto ima svoje oblike i svoje razlike jeli. Dakle, postoji jedan bumo rekli starokriževački govor. Postoji u Podravini neki podravski govor koji sasma drugačije izgleda, jeli. Tamo kad to pričaju o takvim stvarima onda je to sasma drugačije, jer govore na onome govoru koji je lokalnog tipa. Zagorci imaju svoje, Međimurci, dakle svoje, čak, ja sam bio često u društvu s ljudima tamo iz okolice Bednje, gdje onaj bednjanski govor poznati, kojega samo Iranjanci mogu razumijeti. Najsličnije iranskome jeziku valjda. Dakle, to je vrlo interesantno. Oni imaju, ista riječ je, ali drugačije se izgovara. Ti samoglasnici su drugačiji. Znači, umjesto o, vele a ili obrnuto, jeli tako dalje. To je nekad gotovo da ne razumiješ, ali je zgodno opet jer je to u njihovom govoru. Zašto? Zašto je to bitno? Zato što tamo gdje se to izvodi, ljudi lasu prihvaćaju što razumiju. Razumeš. Sad da nije, da nama sad nešt na mađarskom nešt izgovorio, naravno da nećemo ništa razumjeti, ne možemo se smijati, niti se možemo veseliti, ali kad ti netko na tvom jeziku ili materinjem ili narječju ili govoru, lokalnom to izgovori, onda to ima još dodatnu vrijednost jer svaki od tih govora na određeni način ima nešto što se sa službenim ili književnim govorom jeli, ne može postići. Mi, recimo, ne znam, u Podravini, kažu tamo, Hoću hvatit hrta, kad stalno u dvorišću pravi štetu, na travnjaku, pa onda ovaj stoj sa motikom, ak ovako čeka, kaj jel ga debaš. Debati, zadebati je znači pričekati nekoga u zasjedi, debati. A ti, kad ti kažeš to, jel čekaš u zasjedi hrta, nije štos jeli. Ali taj izraz debati već sam u sebi sadrži nešto drugačije koje možda nosi više značenja sama ta riječ. To je poznata u rječniku našem. To je banalni primjer, ima toga više naravno gdje velim, svaka riječ. I to jedno priznavanje bilo kojih govora ili lokalnih govora jako bitno jer je tu zapravo vrijednost svega toga. Postoje neki književnici koji pišu upravo na tim lokalnim ovoga narječjima. To je jako, jako zgodno. Prije svega, zato što se zadrži, uspije se sačuvati, izvorni taj govor toga kraja ili mjesta. I drugo što takve riječi ne može nigdje drugdje čuti, jeli. To ti je jedinstvena prilika da to netko zna na takav način govoriti. Imamo sreću da je pokojni Ivan Većenaj, naš pokojni veliki slikar uspio zapisati oko 11 000 riječi podravske i riječi Prekodravlja, recimo, to je fenomenalno. Danas ljudi kako stare populacije izumiru, naravno, koji su još to koristili doma. Mladi više nemaju od koga to čuti i jednostavno se neke riječi nema više, nema više. I zato su to velike vrijednosti kad se nešto tako zapiše jeli. Svak takav govor, ono ima vlastitu

melodioznost, on ima od izgovora jer to je sasma druga drugačije kak bih reko, nego što je nekakvi obični nekakvi štokavski govor tvrdi jeli i tako dalje. Prema tome, mora se to njegovati i mislim da je jako važno kada se izvodiju ti Štatuti, ako se izvodiju i po Križevačkim štatutima ili slično, pa da danas nitko tako slično previše ne spominje i onda rade prema Križevačkim štatutima jer se smatra da to je ta baza po kojoj se to radi i ne treba to ni spominjati jeli. Mi tu radimo i ne kažeš ja idem po Ustavu Republike Hrvatske tu prek semafora, mislim. To ne govoriš jer se zna da ti Ustav daje pravo da se slobodno šetaš da hodaš, da misliš i tako dalje jel. To se dakle ne izgovara. Tak ni ovde često puta ne izgovaraju sad da rade po Križevačkim štatutima. Naprosto rade tako kak je običaj u tom kraju, a on je potekao zapravo iz toga. Vrijednost Štatuta ako opet, to još možemo naglasiti je u tome što su možda oni zapisali zapravo kako to izgleda i kako se to družilo i kako je to bilo jeli. To je moglo biti obično veselo društvo koje se sastalo i napravili su nekakva svoja zgodna pravila tu je bilo. Mi smo imali čak slučaj da nekakav pravila papučara tu neko društvo papučara se osnovalo ne znam četrdesete i tridesetih godina. Pa onda se navelo, kaj mora biti: da moraš slušati ženu, da mora ovo da mora ono znaš. Šaljive stvari. Iskaznice su čak imali. Ti si postal papučar i kaj ja znam, u tom smislu tako su i ovi. Našli se negdje ljudi koji su jednostavno zapisali ili htjeli su da se stvari odvijaju na jedan organiziran način za stolom, da ima svoj tijek, da ima svoj krešendo kak bi rekli jeli, koji završavaju s velikom zabavom i pjesmom, sa svim ovim ostalim jeli. A ne, nikada nije bila svrha da se samo jede i pije. Nego uvijek je bila svrha ovo da bude druženje i da svakome bude lijepo. Ono što je osnovna poruka Štatuta, a to i piše, uz sve ono što se nabraja da se vino pije ljeti da se čovjek ohladi, da se pije zimi da se čovjek ugrije, da se pije kad si bolestan da se brže ozdraviš, da dok si zdrav piješ da se ne bi razbolio. U svakoj prilici se pije je li, to se nekako navodi. Međutim ono što je osnovna poruka Štatuta ne, uvijek piti s pameću, trijezno i ne prekomjerno. To je osnovna. Zašto? Jer ako se ti napiješ tebe vunbacitelj baca van i više nisi član toga društva. Ti moraš toliko dobro popiti da budeš raspoložen. Mi smo imali prilike nastupati javno. Znalo se dogoditi da su tamburaši došli jeli, a gosti su kao mumije stajali. Veli tamburaš naš ovaj koji svira na radioteleviziji Zagreb inače Leopold naš Kudelnjak. Pa kaj je ovo. Ovo još nismo nikad doživjeli. Pa kaj su ti ljudi pod sedativom, pa kaj se događa. Veli sad ćete vi vidjeti. I onda smo mi kao moderatori išli od stola do stola: Je kaje još nismo spili, ajmo idemo idemo. I onda nakon popijene čaše vina, odjedanput se stvara raspoloženje. Dakle vino ima to svojstvo, za razliku da ne prave čovjeka bedastim, nego ga oraspoloži naravno govorimo o razini mjere. Da ga raspoloži i da bude cijelo društvo onda veselo i zato je to važno jer ne

možete Štatute izvoditi vani na pozornici niti da ljudi ovak stoje i gledaju. To je skoro izmišlja. Ne može, jer vi morate imati čašu u rukama, vi morate biti dio društva, neku kobasicu jesti, imati čašu u ruci, kad se veli: Onda nazdravimo domovini! Ti moraš nešto dići. Ne može biti hiljadu ljudi vani na trgu i ti na pozornici izvodiš predstavu. To nije predstava, to ni komedija, razumiš? To je jednostavno sudjelovanje u tome činu. Ne možeš sudjelovati s rukama dolje. Ti moraš biti dio toga društva. I to su jedanput probali i kad su vidjeli da ne ide, ja sam im tumačio da nemoguće da društvo mora biti, mora imati svoje raspoloženje. To raspoloženje traži sve ono drugo, sve one fine osjećaje koji idu i tako dalje, i tako dalje. I tu je svrha toga. Ovak samo predstavljanje ne predstavlja ništ. Evo to je moj zaključak.

Patricija Jakšić: Hvala.

Šesta snimka

Patricija Jakšić: *Križevački štatuti* uključuju niz materijalnih i niz duhovnih vrednota koji se odnose na vino i vinsku tradiciju. Po Vašem mišljenju, kakvo značenje imaju *Križevački štatuti* u hrvatskoj vinskoj kulturi i usmenoj tradiciji?

Zoran Homen: Pa imaju ovo što smo sad maloprije i govorili. Prije svega, imaju ulogu da razvijaju kulturu pijenja, jeli. U onom smislu što smo rekli da se ne smije to prekomjerno raditi. Oni nalažu da se za svaku stvar i iza svačega se mora četrdeset kapi poslije juhe, veli mora se popiti. Znači, kaj je to? To ne brojimo, to je možda pola gutljaja nekakva recimo, ali se mora kao ispiti. Svaki put, dakle, to se dozira, kako se društvo daljne razvija, jede pa dolazi drugo jelo. Uvijek se nešto popije iza ovoga, nešto se netko digno: „Jesmo mi da ovoga našega pajdaša imenujemo za fiškuša?” – „Jesmo”. „Prosim potvrdu gore tko je da otpijemo”. Onda ti moraš otpiti i reći: „Evo sad smo ga odabrali”. Dragi vunbaciteli jesi ti, pristaješ na ovu dužnost, na koju te...” – „Pristajem!” – „Onda deni svoju ruku na kupicu”: „Zaklinjem se vu ovu kupicu i u nju nahajajuću kaplicu da budem svoju dužnost pošteno i časno i prema onome kak nalažu križevački štatuti”. – „E sad te prosim, stoloravnatelj”. – „Moraš to spiti”. I onda se znaš, tamo podmetne nekad malo veći pehar i ovaj to mora popiti, znaš. I tak, ima i tih nekakvih zafrkancija. Nije to sam tak. Onda ima šaljivih posuda. Dakle, šaljive posude, prije svega to su neke posude koje su međusobno spojene i kad ti veliš: „Daj, buš si malo spil s toga”. Ti piješ iz jedne, ove druge dve se slijeva i nikad kraja. Odjedamput posuda je gotovo litra ili 7 deci, a izgledalo je možda da nije ni 2 deci nema u njoj.

Patricija Jakšić: Mora sve spiti.

Zoran Homen: Mora si spiti. Još je jedna, jedan, jedna bitna stvar koju možda opće nismo spomenuli tu, a to je ispijanje *bilikuma*. *Bilikum* dolazi od njemačke riječi *willkommen*. Dakle, ne postoji riječ *trilikum*. To se ne smije nikad upotrijebiti. *Trilikum* ne znači ništa. *Trilikum* obično zovu *trilikum* onu posudu koja ima tri onakva vrča spojena u jedno. Pa onda zovu *trilikum*. A ja onda velim: „Kak bi se zvalo kad bi imalo četiri posude spojene”? Oni gledaju. „Kvadrilikum”? To nije ništa. *Bilikum* je dolazio od *willkommen*, dakle iskrivljen ovo, a to je čaša dobrodošlice. Drugim riječima, to je u *Štatutima* piše: „Gdo hoće *pajdaš* ove hiže biti, mora *bilikuma* spiti”. Ispijanje *bilikuma* je strašno velika čast, ali i obaveza onoga koji to pije. Jer taj *bilikum* može biti posuda od pola litre, do čak litre i pol. Dakle, to su neke mjere, razumeš, ogromne, gdje se moralo popiti na eks, bez zaustavljanja. Takav veliki događaj, morao se zapisati u hižni protokol, jer je to bila rijetkost, reko. Ali ako si htio postati odjedamput, to uvek imaju i lovci, na dan primanja u lovce, pa moraju tam nekakve batine dobiti i po turu, kaj ja znam, nekaj napraviti i to. Dakle, jedna vrsta inicijacije. Tako i ovdje. Ti moraš popiti taj bilikum. Tada se to zapisuje. (Zoran Homen pozdravlja prolaznika: „E bok”!) Jedna fantastična stvar koja onda evo, nekako učvršćuje to prijateljstvo i dokazuje se da si vjeran vinski *pajdaš*, jeli, da možeš to spiti za takvu jednu prigodu. Ta posuda *bilikum* može biti obična drvena čaša, može biti papirnata čaša, staklena čaša, pehar, zemljani pehar, ovakav veći, manji, boca, bilo što. Dakle ona nije ograničena oblikom. Najčešće su to bili, bili su to i Krapina, i ovi kaj su proizvodili tu kameninu i tak dalje. Radili posude koje su povezane. Pisalo je na njih Čeh, Leh i Meh, jeli. Pa su biti tri onako vezane, za ručkice. To je bilo zgodno. I danas ima kod nas u prodaju, Turističkom uredu tih bilikuma, jeli, koje su takve. Međutim, bilo je posuda za ispijanje koje su šaljive. Koje su imale rupice sa strane. I sada to je rupica bila tuj, i sad kad si se ti nagnuo, sve se to slilo negde u unutrašnje negdje ovo i ti piješ i tu ti curi istovremeno za vrat, razumeš. Onda si moral z rukama nekako začepiti nekako sve rupe ili si inače bio moka jeli. Evo to je varijanta koja se isto pojavljivala kod tog ispijanja. Dakle, uvijek se gledalo ili nekoga nasamariti ili proizvesti neku šalu na taj način i da se sve društvo zabavi. Evo to je bio cilj, dakle toga. Velim to su nekakve obavezni rikviziti koji moraju biti. Rekli smo hižni protokol, svakako posude iz kojih će se piti. Ne znam ništa posebno dalje od ovih, baš samih *Štatuta* ne treba osim obreda krštenja mošta gdje ide nešto drugo. Sad je, sad su, u vinskih tim nekim događanjima je vrlo važne datumi kao što je Vincekovo, kada se ide prvi puta, dakle, u siječnju, krajem siječnja, dvadeset ne znam, drugog, trećeg, kad se ide u vinograd jeli. Kad pada Vincekovo, tada se reže lozica i stavlja se u vodu na sunce u prozor i onda se gleda kako će ona prolizati, i to će biti signal dal će biti

roda, dal će biti uspješna berba, dal će biti ovo i ono, razumiješ ne? Dakle, to je gdje se okupljaju isto vinari, di dođu prvi put u vinograd nakon velike zime, snijega i ostaloga, jeli. Dakle već krajem siječnja nešto to pušta, naša udruga vinogradara u Križevcima to dobro organizira. Svaki puta određena područja vinogradska, dali je to Kalnik, ili ovo područje tu Greberanec, dal je negdje drugde, dal je Kramarovec, i tako dalje, ovi bregovi koji su tu, ovoga, poznatih po vinogradima. Tako da se u određenim privatnim klijetima to odvija uz javni kak bih rekao karakter, gdje se na vatri peku kobasice, špek i tako dalje. Ogromna vatra se napravi, ljudi na stotinjak štapova se tam pripremi onda si ti dođeš i sam si na štap metneš kobasicu i sam si pečeš. Vino se isprobava tamo. Vinari nose svoje. To je jedan vrhunski događaj, prvi dolazak nakon zime, nakon onog mrtvila za koji je vinograd. Tad je već se vino istabiliziralo, već se razbistrilo. Već se može piti, probati, da se vidi kako bude i tako dalje. Evo to su događaji koji sada u novije vrijeme, jako puno to Vincekovo isto i na televiziji prate i u svim vinogradima praktički to je jedan od prvih tih blagdana kad se ide. Inače stoji tih pet vinskih svetaca. Ne znam... Sad je dakle taj Vincekovo, pa za Josipovo se ide, sad je bilo devetnaestoga ide se rezati vinograd. Pa tamo u šestom mjesecu, ne znam, mora se prvi put se šprica ili reže, ne znam kako to ono ide. Pa onda na jesen, za svetog Mihalja se ide u berbu jeli. Pa onda za svetog Martina se krsti mošt. Dakle to su ti nekakvi osnovni blagdani jel. To su ti neki osnovni vinski sveci, kako oni vele. A zapravo su vezani uz određene datume kada se zapravo u vinogradu nešto mora odvijati. Evo to je.

Patricija Jakšić: Kada su okupljanja za vrijeme tih blagdana...

Zoran Homen: Da?

Patricija Jakšić: Da li se tada možda rade okupljanja po *Križevačkim štatutima*?

Zoran Homen: Pa oni nisu...

Patricija Jakšić: Ima li običaja?

Zoran Homen: ...Oni nisu tako, kak bih reko primjenjiva možda. Nisu ti *Štatuti* primjenjivi zato što se to radi na otvorenom. Ljudi ne sjede. Nema onog protokola. Jer tam postoji protokoli: ide se do trsa. Na trse se moraju kobasice, onda se vidi kako će da se poželi tako plodno nakićen trs i sa groždem na jesen kada grožđe dozrije, jeli. Da bude puno plodova, zato se te kobasice, slanine, ovo, ono meče se na trs, i onda se polijeva sa starim vinom jeli, da bi se duha, duha starog vina, okus starog vina natopio na taj trs i to sve skupa na to bogatstvo i da zadrži taj okus vina. Evo to je ono što se kroz *Vincekovo* radi. Nema onda primjene onda ovih izričitih *Štatuta* jer je i drugi karakter i svrha dolaska. Ljudi su po vinu i stoje vani na otvorenom uz vatru i tako. Onda se ne može baš primijeniti u tom času.

Patricija Jakšić: Evo za kraj, zanimam me Vaši dojmovi izvedbe Križevačkih statuta na Martinju. Bila sam na Martinju, prošle godine 2016. u Križevcima kada ste Vi sudjelovali kao biskup u *Ritualu krštenja mošta*.

Zoran Homen: Da? Te neke javne, ovaj, javni, javne izvedbe da tako kažem, kada je to podređeno jednom načinu, većem broju ljudi gdje su se okupili različiti vinari, jeli, koji su došli i ponudili su svoja vina za probu, gdje se dogodi da se malo više popije pa bude malo veselije društvo i tako dalje. Uglavnom, varijanta je ista kao što smo spominjali prije da se uz one obavezne stvari mora videti. To su možda čak neke šaljive osobe uzmu u onome u toj povorci: pomagači, pa čak i taj kum, nekada kad bude, zna se dogoditi da imamo nekakvog gosta pa se njemu želi ukazati čast pa da bude. Ja sam bio na jednom neki iz Mađarske, on nije ništa razumio šta ga pitamo, naravno da je to bila ovako komična situacija. Ja sam jednom imao Martinje gdje je kum bio papinski nuncio u Hrvatskoj. I ja sam držao Martinje za diplomatski kor u Hrvatskoj, po šezdeset ambasadora je bilo iz zemalja svijet koji su kod nas akreditirani. I tko bude kum, bude, vele, papinski nuncio. I sad ja njega tam pitam: Jesi si se odlučil da budeš se svim tim razbludnim životom raskalašenim i tak dalje, i on se naravno smijao, ovaj je kardinal nema nikakvog raskalašenog život. A ja ga pitam jesi si, si, veli, u redu ne. Ne busš više delal gluposti? Veli: Ne bum i tak. To su, nekad su i same šaljive situacije mogu biti predmet nove zabave, kak bi se reklo, ne. Ali, ovaj, onda moraju biti aktualne stvari. To su, rekli smo uvijek nekakve politički ili poruke ili pošalice ili da kažem kritike ili to se kaže satira možda bolje satira, na račun nekakvih pojava u društvu jeli. Dakle, to je nešto što je bitno. Svi ti, sve te stvari zapravo, vi ne možete naći negdje pročitati, nego su to autorski prilozima. Da čovjek sam to mora izmisliti. I zavisi uspjeh tog krštenja. Ja sam imao, ne znam krštenje u Rovinju, hotelu Lone ili ovaj novi, ne znam u nekim velikim prostorima često i preko šesto ljudi bude prisutno. Čuj ti trebaš u tu zabavu dozu intimu probuditi i tako. Nije to lako kad se nastupa pred tak velikim brojem. U svakom slučaju mora biti uvijek aktualna, onda će biti i zadovoljni svi. Ako treba nekoga pecnuti, pecnut će ga sk treba. I to su nekakve stvari koje moramo reći za samo Krštenje mosta. A ovo drugo nije samo tako manje-više ista šema po kojoj se onda to odvija jel. Onda možda postoji nekakva šaljiva posuda iz koje se pije kasnije. Mi imamo obično jednu posudu u obliku falusa pa ženske moraju piti iz toga, ali nitko neće pa se neka ženska odvaži. No nek konačno da u ustima ima, pa znaš onda ide zezancija na tu temu i onda se to fotografira i onda to. Ma mislim može to bit jako veselo. Daje se od prilike do prilike, sve ovisi o raspoloženju nazočnih jer je to najvažnije. Ako tog

raspoloženja nema onda nažalost, na neki način sve to pada. Ali želja se postigne ako si nekaj spijemo. Živeli!

Patricija Jakšić: Evo! Puno Vam hvala!

Stjepan Vrhovec (23.3.2016., Križevci)

Glavni likovi unutar predstave su:

Kalnički kaštelan (KK) koji je načelnik općine, žena mu je KATU i sin Julček.

Varoški sudac (VS) je gradonačelnik i glavna je faca grada. Žena mu je Micika, a kćer Tilčika.

Notarijuš (NO) je glavni zapisničar. Notira sve što se događa u gradu i ima ulogu da se uvlači u protokol.

Notarijuški pomoćnik (NO PO) je došao izvana, školovao se u Beču, nije ništa završio, ali njegov vujec ga je ugurao, namjestio posao da nešto radi.

PETRICA KEREMPUH je narodni veseljak, poslanik da predstavlja narod, iznad naroda je jer je pametniji i viskpreniji (odmah reagira, kliker mu dobro dela).

PL. FRANC (PL.F) je glasnogovornik kalničkog kaštelana, njegova desna ruka, odradi umjesto KK.

KATA je žena kalničkog kaštelana.

JULČEK (JU) je sin Kate i kalničkog kaštelana. Njega je kao maloga kobila ritnula u glavu pa je malo opićen, pomaknut, nisu mu sve daske na broju, ali je bil lik koji je sve cure okoval, ljubavnik velikog stila.

TILČIKA (TI) je kći Micike i varoškoga suca. Cura koja je sve križevačke kalfe potrošila, voli se trošiti i potrošila se s Julčekom i mora biti svatovi.

FIŠKUŠI su **PERO** i **RATKO**, koji predstavljaju gradski tabor, te **PL. FRANC** koji predstavlja plemenitaški Kalnik. Narator govori na početku kako je kralj Bela IV dao plemenitašku titulu Kalničanima jer su ga u ratu hranili šljivama.

VUNBACITEL predstavlja osiguranje. On vodi brigu da bude u redu, da netko ne bu neku glupost napravil ili nekog nereda delal.

Purgeri su obrtnici iz grada Križevaca.

Plemenitaši s Kalnika su goli i bosni jer nisu dolazili u grad da si kupe obleku.

KANTUŠMINISTAR je glavni u muzičkoj grupi. Ima i pomoćnika u pjesmi – **POPEVAČA**.

Svake godine se nešto novo ubacuje kako bi se tekst obnovio. Neki štikleci (kratke dogodovštine) koji se dogode u gradu pa ih moramo popratiti uz humorističan izraz.

Jezik je arhaični kajkavski. Purgeri (građani) govore gradskim dijalektom, a seljaci Kalničani govore kajkavskim narječjem koje se govori na Kalniku.

Važno je da se zna ponašati u samom društvu tak da *pajdašija* završi kak treba, zato se i dodjeljuju uloge.

Gradska purgerska kostimografija obuhvaća frakove, cilindre i aktualnu modernu obleku.

Plemenitaše su posprdno nazivali gačarima jer su od domaćeg platna, domaćeg ruha nosili odjeću sa crnim prslucima, a čizme su im često bile poderane pa su hodali bosu.

Pjesme koje se pjevaju na Spravišću malo su se promijenile, sve su više-manje iste kao i prije.

Na početku pjeva se himna Spravišća: Križevci su stari grad, a završava s pjesmom Zagorca Roka Suhodolčana Još jednu putnu. Pjesme su bitne za dizanje atmosfere u društvu.

12.2. Ostali prilozi

12.2.1. Usporedba starijih i novijih zapisa *Obreda krštenja mošta*

strukturni dijelovi	Obred krštenja mošta 1954.	Obred krštenja mošta (zapisu Pajdaša Zvonka)	Obred krštenja mošta 2016.
obraćanje okupljenima	+	pjevanje i obilazak povorke oko stola	+
prisega vinskoj <i>pajdašiji</i>	-	-	+
čitanje „svetih tekstova”	-	-	+
vinogradarska „ispovijed”	+	+	+

vinsko „oproščenje” od grieha i „vinska” pokora	+	+	+
pjesma	Okrepi nas, okrepi nas	-	Nikaj na svetu lepšega ni
čin „krštenja” „Mošta”	+	+	+
molitva vinski „Očenaš”	-	-	+
pjevanje vinskih „litanija”	+	+	+

12.2.2. Usporedba starijih i novijih zapisa temeljeni na *Križevačkim štatutima*

Strukturni dijelovi	<i>Križevački štatuti</i> i obred krštenja mošta 1954.	<i>Križevački štatuti</i> na Križevačkom velikom spravišću 2016.
trajanje	1 dan	3 dana
predgovor <i>domaćina</i>	+	+
pjesma slijede zdravicu	+	+
uspostava <i>pajdašije</i> i imenovanje članova	+	+
zapisi u <i>Hižni protokol</i>	+	+
dodatni događaji	obred krštenja mošta	svadba
prisege	+	+
kazne ili <i>štofovi</i>	+	+
zdravice <i>domaćinu, pajdašiji, domovini i pajdašici</i>	+	+
pjesme i ples	+	+
ispijanje <i>bilikuma</i>	+	+
proglašenje <i>republike</i>	+	+

12.2.3. Primjeri *pajdaških popevki*⁸⁶

Pajdaška popevka o stoloravnatelju (16. str.)

*Ravnateljem biti
zato treba dar,
smeh, a i šala
to su negov par.
Puno mu je piti
v pajdaštvu voditi reč,
dobre volje biti
priznanje si steč.
Štatute mu je znati
svu njegovu vlast,
i regule poznati
koje daju čast.
Govorit mu je puno
i vodit pjesmu bar,
ravnateljem biti
zato treba dar!*

⁸⁶ Primjeri su iz knjige: *Križevački štatuti*. Vinsko-pajdaške regule za sve domaće, društvene, prijateljske i pobratimske zabave i veselice, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice Pajdaš Zvonko iz Vupoglave [Zvonimir Pužar]. - [Dodatak: Koprivničke regule. – Varaždinski fureš. – Krapinski vandrček. – Turopoljski štatuti. – Zagrebačka puntarija. – Ivanečka smešancija – Svetojanska lumparija.]. Naklada G.Neuberg, Križevci: Turistička zajednica grada Križevaca na Božić 2007.

Starinska popijevka o fiškusu (26. str)

*Fiškuš biti, nije šala
vel'ka je to stvar,
hitri jezik mora imat
glavu kak pehar.
Pun Srablivec, dobru volju
veli parafraf,
štrofa mora taki piti,
ak' ne dela prav!*

Zahvalnica popevača zbog podijeljene časti (28. str.)

*Ja sam popevaljec
stari vaš poznajec,
pevam lepe pesmice
polek pune čašice.
Slatko mi se vinčeko
smicavlje vu grlčeko,
ar to vince boži dar
daje sakoj pesmi žar.
Ja vam bum popeval
i šolzice zleval,
ah te slatke solzice
s vinkove lozice.
Ravnatelju budi hvala
i velika, a i mala,
za tučasnu službicu;
a ovu punu kupicu,
popil bum sve do kraja
nema nigde vekšeg raja:
nek popevke mešter biti
s prijateli vince piti.*

*Bog poživi sve skup nas,
zdehnimo v jeden glas:
popevalca živi Bog
na veselje društva tog!*

Vesela starinska popevka koja govori kako se pajdaš vraća natrag u društvo (32. str.)

Došel jesi,
nazaj vu naš krug,
budi dober –
ostani vavek
verni ti naš drug.
Nemoj grešit
nigdar više
da ne peš za stol,
samom viti
brez pajdašev
to je vel'ka bol!

Popevka o štrofu (40. str.)

*Štrof se pije
vince gije,
ide nam u slast;
ravnateljju
voditeljju
ti si naša čast!
Huhahaj, huhahaj,
čašicu nam daj!*

12.2.4. Popis izdanja i rukopisa *Križevačkih statuta* u 19. i 20. stoljeću

Križevački statuti. Nova, za slovenske dijake prikrojena izdaja. Po naročilu „Krokarskega zbora”, uredil i izdal J. (I.) R. Mukolovecky, Ljubljana: Narodna tiskara, 1889.

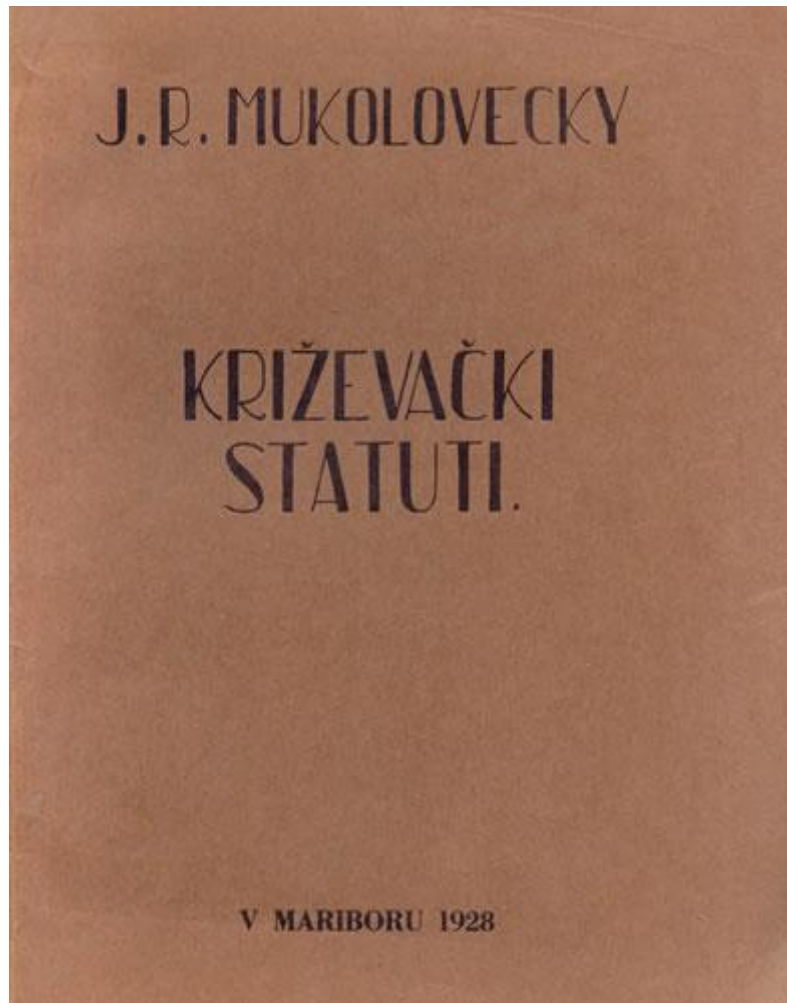
Križevačka statuta. Rukopis dr. Ede Schuberta iz Virovitice. Orešković, Virovitica, 1901.

Mathiascha Gubcza Odpërty lyszth alitti Kryzsovecski statuti, u korist dobrotvornog društva „Milodar” izdao „Novi razgovor ugodni naroda slovinskoga”. Tiskom Dragutina Laubnera. Osijek, 1910.

Križevački statuti. Vinsko-pajdaške regule za sve domaće, društvene prijateljske i pobratimske zabave i veselice, sa 13 slika, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice „Pajdaš Zvonko” iz Vupoglave. [Dodatak: Koprivničke regule. – Varaždinski fureš. – Krapinski vandrček. – Turopoljski statuti. – Zagrebačka puntarija. – Ivanečka smešancija – Svetojanska lumparija.]. Tisak i naklada G. Neuberg, Križevci, 1918-1921.?

Križevački statuti. [Prema ljubljanskom izdanju koje je uredio i izdao J. (I.) R. Mukolovecky.] Konzorcij star. zveze „Triglava”, urednik dr. Miloš Vauhnik, Maribor, 1928.

Križevački statuti, Zelinske novine [u rubrici Malo zabave prema zagrebačkom i osječkom tiskanom izdanju], [26. listopada 1935., br. 45, str. 2, do 11. paragrafa; 2. studenoga 1935., br. 46, str. 4, do 27. paragrafa; 9. studenoga 1935., br. 47, str. 3 i 4 do zadnjeg, 40. paragrafa.]

Križevački statuti, posebno obnovljeno izdanje, Turistički savez općine Križevci, Križevci, 1967.

Križevački statuti. Vinsko-pajdaške regule, Turistički savez općine Križevci, Križevci, 1973.

Križevački statuti. Vinsko-pajdaške regule za sve domaće, društvene prijateljske i pobratimske zabave i veselice [Dodatak: Koprivničke regule. – Varaždinski fureš. – Krapinski vandrček. – Turopoljski statuti. – Zagrebačka puntarija. – Ivanečka smešancija – Svetojanska lumparija.], RO „Križevčanka” – OOUR „Tiskara i knjigovežnica”, Križevci, 1983.?

Križevački statuti. Vinsko-pajdaške regule, Turistički savez općine Križevci, 1989.

Križevački štatuti. Vinsko-pajdaške regule za sve domaće, društvene prijateljske i pobratimske zabave i veselice, sa 13 slika, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice „Pajdaš Zvonko” iz Vupoglave. [Dodatak: Koprivničke regule. – Varaždinski fureš. – Krapinski vandrček. – Turopoljski štatuti. – Zagrebačka puntarija. – Ivanečka smešancija – Svetojanska lumparija.]. Reprint izdanje u povodu 740. obljetnice slobodnog i kraljevskog grada Križevaca, Odbor za proslavu 740. obljetnice skupštine općine Križevci i Ogranak Matice hrvatske – Križevci, Križevci, 1992.

Gozbe i zdravice u hrvatskoj književnosti – od Marulića do Kaleba i Tadijanovića [izbor/priredio Stjepan Sučić]. Križevački štatuti [sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice pajdaš Zvonko uz Vupoglave]. Ogranak Matice hrvatske Križevci, Križevci, 1994.

Križevački statuti.⁸⁷ 2007. Vinsko-pajdaške regule za sve domaće, društvene, prijateljske i pobratimske zabave i veselice, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice „Pajdaš Zvonko” iz Vupoglave [Zvonimir Pužar]. - [Dodatak: Koprivničke regule. – Varaždinski fureš. – Krapinski vandrček. – Turopoljski statuti. – Zagrebačka puntarija. – Ivanečka smešancija – Svetojanska lumparija.]. Naklada G. Neuberg, Križevci: Turistička zajednica grada Križevaca na Božić 2007.

12.2.5. Promotivni letak o Križevcima

Stari kraljevski grad

Križevci su jedan od najstarijih srednjovjekovnih gradova sjeverne Hrvatske, spominjan već 1193. godine u ispravama kralja Bele III kao Cris (Križ). U početku podijeljen na Gornji i Donji Križevac (Gornji i Donji grad).

Već 1252. godine, Gornji grad dobiva povlastice slobodne i kraljevske varoši, što se danas slavi kao Dan grada. Donji grad dobiva povlasticu s pravom podizanja gradskih bedema 1405. godine. Razmirice između dva grada traju sve do 1752. godine kada carica Marija Terezija ujedinjuje dva Križevca u jedan. Ujedinjeni grad Križevci dobiva grbovnicu s opisom zajedničkog grba koji je uz neka pojednostavljenja zadržan i danas kao službeni grb grada.

Križevci su od davnina administrativni centar i središte velike Križevačke županije koja je zauzimala prostor gotovo polovice sjeverne Hrvatske. Njegova važnost raste od trenutka kada se ovdje počinju održavati hrvatski državni sabori. Od tridesetak sabora u povijesnom pamćenju ovdšnjeg stanovništva ostao je onaj iz 1397. godine kada je kralj Sigismund na prijevazu dao ubiti hrvatskoga bana Stjepana Lackovića i neke od njegovih pristaša. Zbog toga je taj sabor ostao zapamćen kao „Krvavi križevački sabor“. Ovjekovječio ga je 1914. godine znameniti hrvatski slikar Oton Iveković na velikoj slici koja se čuva u drevnoj crkvi Sv. Križa.

Križevačko veliko spravišće

Tradicionalna pučka svečanost i trodnevna kulturno povijesna manifestacija koja se održava sredinom lipnja već više od četiri desetljeća. Temelji se na legendi iz 14. stoljeća koja govori o pomirbi križevačkih purgera i kalničkih šljivara te na Križevačkim statutima, popularnom vinskom ceremonijalu i prvim pisanim pravilima o ponašanju u veselom društvu i za punim stolom.

Sveti Marko Križevčanin

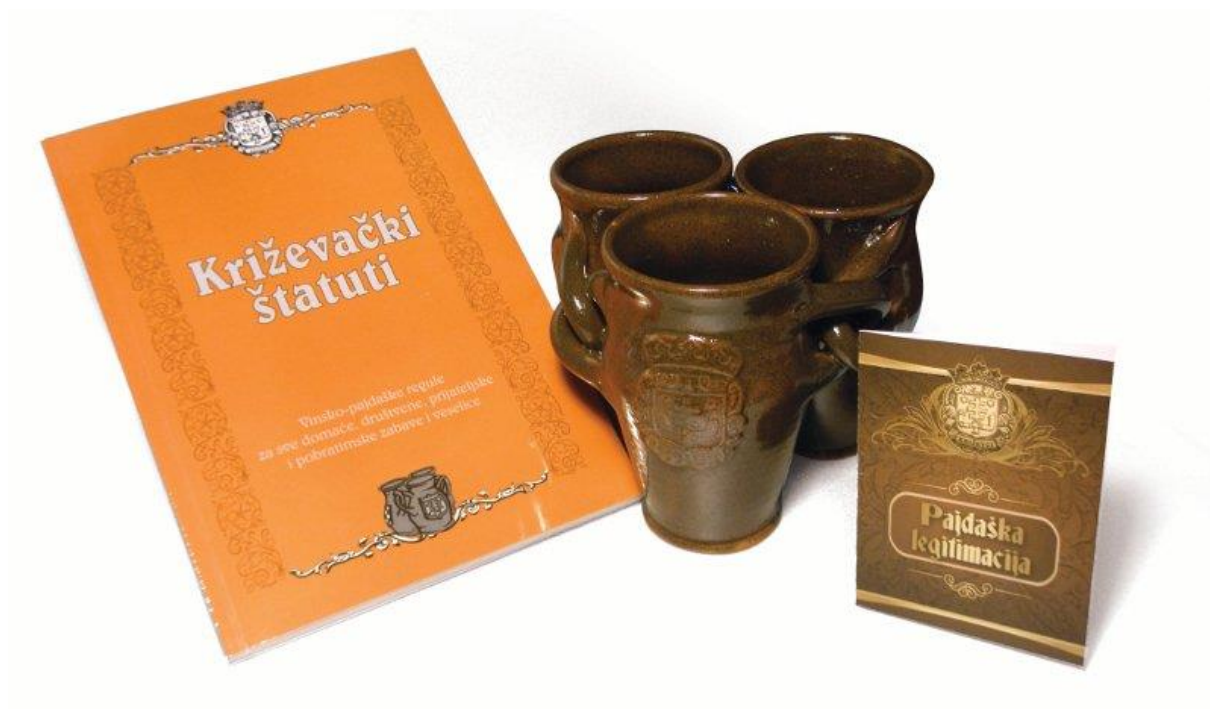
Rođen krajem 16. st. u Križevcima, studirao u Grazu i Rimu kasnije kanonik u Ostrogonskoj biskupiji, profesor i ravnatelj sjemeništa u Trnavi u Slovačkoj. Zajedno sa isusovcima Pongraczom i Grodzieckym brinuo za katolike u gradu, što je razbjesnilo kalviniste. Uhićeni, mučeni i pogubljeni u Košicama 1619, a 1995. proglašeni svetima. Sveti Marko Križevčanin treći je hrvatski svetac, a na njegov se blagdan u gradu okuplja veliki broj vjernika.

⁸⁷ Autorica rada dodala je još jednu knjigu ovom popisu.

12.2.6. Suveniri iz Križevaca

12.2.7. Križevačko veliko spravišće 2016. (slika)

Izvor: 9.5.2017. <http://prigorski.hr/spravisce-slavi-50-rodendan-krizevci-traze-najljepse-fotografije-video-uratke-spravisca/>

12.3. Moderna pijačka pravila

Moderna pijačka pravila

Tko želi jesti i fino vino piti
mora prijatelj naše družine biti.

Vino liječi srca naša

Nek' je samo puna čaša.

Sada se moramo držati pijačkih prava
ako ne želimo da nas kasnije boli glava.

Živjeli!

Svi: Živjeli!

O diplomskom radu (obrani)

Pisala sam diplomski čitave noći.

Čekala sam dan obrane, pa kada će on doći?

Što bliže da sam diplomu, hoću li moći?

Da vesela svojoj kući mogu poći.

Zdravica hvala za kraj obrane

Danas ste na Filozofski fakultet pošli,

hvala vam od srca i dobro mi došli!

S veseljem u srcu i puni radosti ste mi bili
jer ste po *Križevačkim statutima* ovu kupicu spili.

U to ime svi živjeli!

Svi: Živjeli! (*ispijaju svoje kupice*)

Zahvalnica Bogu i blagoslov domovine

Zahvalimo Bogu na bogatom stolu i finome vinu,

neka nas čuva i blagoslovi domovinu.

U to ime nazdravimo, dignimo čaše u visinu,

zagrlimo se svi i razveselimo družinu.

O vinu i prijateljstvu

Punih čaša i dobrih prijatelja nikad dosta
zato nam je drag dolazak svakog gosta.

Stol bogat hranom i vinom čaše
samo nek konobari prazne flaše.

Kad vina ima dobri smo si svi
jer ljubav i sreću vino daje ti.

Bitno je da ova veselica ima
punu gajbu piva i vina
pa se veseli naša vesela družina.

Slavimo ljubav, prijateljstvo i dom kao vrijednost jedinu
da nijedan frend ne padne u nemilosrdnu tminu i gorčinu.

Tuga i sreća

Neka svatko svoju kupicu spije
svaki prijatelj koji sretan nije.

Tako nalažu moderni statuti
da ti tuga misli ne pomuti.

Neka svatko svoju kupicu spije
svaki prijatelj koji sretan nije
da svaka bol i tuga brže prođe
osmijeh na lice nek što prije dođe.

Kraj – oproštajni govor

Svi su nas na Bundeku mogli nadaleko čuti
jer su u zabavnoj primjeni bili vinski statuti.
Družili smo se novim stilom baš po križevački.

Glavni na gitari su bili naši dečki.

Djevojke su zapjevale nekoliko puta
jer veselja nema bez Križevačkih statuta.

Sav alkohol i fino piće smo spili,
zato smo veseli i radosni bili.

Postali smo jedno drugom jako mili,
a što će biti sutra, to budemo vidli!

Kazna

Ako neki frend koje pijačko pravilo pogazi,
taj neka u naše društvo /našu družinu više ne dolazi.

Ako će netko bez dozvole govoriti glasno,
za ispriku i kajanje poslije će mu biti kasno.

Pravila se družine poštivati mora,
ako ne želi da mu kazna bude još gora.

Uloge:

Sad ću vam reći štatutne uloge,
pijačka pravila i odredbe mnoge.

Da govori zdravice pune lijepih želja
uloga je našega stoloravnatelja.

Veselica ne može bez popevača
kao ni dobra svirka bez svirača.

Ako radiš nered i loš si prijatelj
van iz društva bacit će te vunbacitelj.

Postoje još dva važna štatutna činovnika:
jer društvo ne može bez fiškuša i peharnika.

Ako ne želiš dobiti težak štrof
uzmi kupicu i isprazni taj lagof.

Ako piješ u društvu i dobar si frend
pratiš pijačke igre i moderni trend.

Drži se pravila Križevačkih štatuta
i ne brini da skrećeš s pravoga puta.

Samo poštuj pravilo svako
jer to mora biti tako.

Živjeli!

Svi: Živjeli!

Koje moderne kazne?

- 1) mora poljubiti u obraz osobu suprotnog spola sa svoje lijeve i desne strane
- 2) pozvati na ples osobu suprotnog spola sa svoje desne strane i otplesati jednu minutu na sviračevu melodiju

Uloge u društvu (*pajdaštvu* / družini):

ŠEF / ŠEFICA (stoloravnatelj) = Patricija Jakšić

DOMAĆIN / DOMAĆICA - GAZDA / GAZDARICA (domaćin, domaćica) =
Ksenija Jakšić

TAJNIK - TAJNICA (fiškuš – oberfiškuš) = Antonija Puškarić

KNOBARI (peharnici) = Marinela Stjelja, Veronika Vojvodić

ZAŠTITAR (vunbacitelj) = Alen Držaić

PJEVAČ / PJEVAČICA (kantušminister – popevač) = Martina Braje

ZBOR (pjevačko ministarstvo) = Martina Braje, Marinela Stjelja, Antonija Puškarić,
Patricija Jakšić

GLAZBENIK (svirač) = Adrijan Jakšić

BEND (sviračko ministarstvo) = Adrijan Jakšić, Antonio Jakšić, Darko Jakšić,
Zdravko Kesteli

PLESAČI / PLESAČICE (plesna grupa) = Marinela Stjelja, Patricija Jakšić,
Veronika Vojvodić, Antonija Puškarić

GOVORNIK / ZDRAVIČAR / GOVORNICI (govorač, nazdravičari) = Patricija
Jakšić (i drugi sudionici)